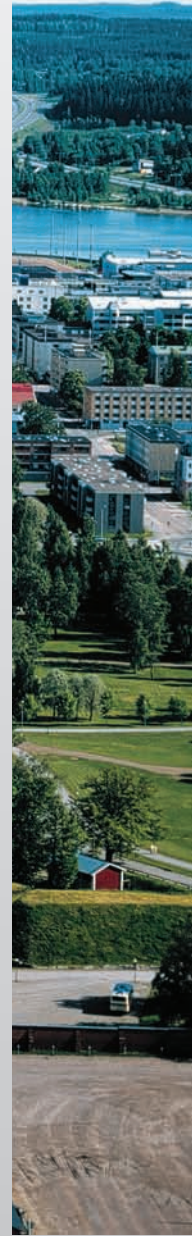

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMA

KANSALLINEN
KAUPUNKIPUISTO

Hämeenlinnan Kansallinen Kaupunkipuisto • National Urban Park

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto
HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMA

Hämeenlinna 2002

Suunnitelman kokoamisesta ovat Hämeenlinnan kaupungilla vastanneet yleiskaava-päällikkö Jaakko Välimaa ja asemakaava-arkkitehti Päivi Saloranta kaavoituksen osalta, kaupunginarkkitehti Kaija Ojanen rakennettu ympäristö, katupäällikkö Markku Vasama kunnallistekniikka ja liikenne sekä kaupunginmetsänhoitaja Timo Tuomola viherympäristö ja ranta-alueet.

Viheralueluokitus on työstetty luonnonhoitotoimistossa metsätalousinsinööri Jukka Kotaniemen, puistopuutarhuri Jarmo Palviaisen, puistopuutarhuri Jouko Keskimaan ja suunnitteluhortonomi Susanna Lappalaisen yhteistyönä. Vapaa-aikaa ja matkailua koskevissa asioissa ovat avustaneet vt. matkailusihteeri Tarja Vihervaara ja matkailusihteeri Hannu Malkala.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut kaupungininsinööri Jouko Kettunen ja Hämeen ympäristökeskuksen edustajana yliarkkitehti Heikki Kankaanpää.

Hoito- ja käyttösuunnitelman on työstänyt, toimittanut ja taittanut Susanna Lappalainen.

Julkaisija: Hämeenlinnan kaupunki
Raatihuoneenkatu 9, 13100 HÄMEENLINNA
etunimi.sukunimi@hameenlinna.fi
Hämeenlinna 2002
Painopaikka: Art-Print Oy, Helsinki 2002

ISBN 952-9509-08-1

Alkusanat

”Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto on Suomen historian ja suomalaisen luonnon ‘näyteikkuna’. Se kertoo havainnollisesti maamme sivistyksellisestä, taloudellisesta ja sosiaalisesta kehityksestä sekä kulttuurisista virtauksista. Luonnonympäristössä on sekä erämaa-Suomen, vauraan kulttuuri-Suomen että runeberiläistopeliaanisen maisemaihanteen elementtejä.”

Lainaus ympäristöministeriön tekstistä Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston erityismerkityksestä.

Hämeenlinnaan perustettiin 10. tammikuuta 2001 Suomen ensimmäinen ja maailman toinen kansallinen kaupunkipuisto. Tämä on merkittävä tunnustus Hämeenlinnan monipuoliselle, historiallisesti merkittävälle ja valtakunnallisesti arvostetulle kulttuuri- sekä luontoympäristölle.

Kansallisen kaupunkipuiston myötä Hämeenlinna korostaa omaa identiteettiään asumiskaupunkina, jossa hyvään ympäristöön kiinnitetään erityistä huomiota. Nyt valmistunut hoito- ja käyttösuunnitelma merkitsee sitoumusta myös jatkossa vaalia alueen kulttuurihistoriallisten arvojen sekä eheidän maisema- ja luontokokonaisuuksien säilymistä myös tuleville sukupolville. Hämeenlinnan kansallisesta kaupunkipuistosta tulee olemaan iloa monille kaupunkilaisille ja kaupungissa vieraileville.

Hämeenlinna 20.05.2002

Harri Lintumäki

Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja

OSA I

JOHDANTO	6
Kansallisen kaupunkipuiston alue	8
Lähtökohdat	10
Perustamisen valmistelu ja päätös	11
Hoito- ja käyttösuunnitelma	11
Inventoinnit ja selvitykset	11
 ALUEELLISET JA LAINSÄÄDÄNNÖLLISET LÄHTÖKOHDAT	12
Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	12
Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja arvokkaat rakennetut ympäristöt	12
Natura 2000 -alueet	13
Metsälaki- ja luonnonsuojelulaki	14
Muinaismuistolaki ja kiinteät muinaisjäännökset	15
Kaavallinen tilanne	16
Rakennusjärjestys	16
Kunnallistekniset verkostot	17

OSA II

ALUEITTAISET TAVOITTEET	19
 1. LINNA YMPÄRISTÖINEEN	20
Alueen muotoutuminen	20
Nykytila	23
Tavoitteet ja toimenpiteet	25
Kaavalliset tavoitteet	25
Alueelliset toimenpiteet	25
Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset	27
 2. KOILLISKULMAN ALUE	28
Alueen muotoutuminen	28
Nykytila	30
Tavoitteet ja toimenpiteet	30
Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset	31
 3. VERKATEHDAS JA KESKUSTAN RANNAT	32
Alueen muotoutuminen	32
Nykytila	34
Tavoitteet ja toimenpiteet	35
Kaavalliset tavoitteet	35
Alueelliset toimenpiteet	35
Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset	36

4. ASEMANSEUTU JA RADANVARSIALUEET	37
Alueen muotoutuminen	37
Nykytila	39
Tavoitteet ja toimenpiteet	40
Kaavalliset tavoitteet	40
Alueelliset toimenpiteet	40
Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset	42

5. AULANGON ALUE	43
Alueen muotoutuminen	44
Nykytila	47
Matkailupalvelujen vyöhyke	47
Puistometsä	49
Monikäyttömetsä ja maisema-alueet	50
Tavoitteet ja toimenpiteet	52
Kaavalliset tavoitteet	52
Alueelliset toimenpiteet	52
Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset	54

OSA III

VIHERALUEIDEN VYÖHYKEJAKO	55
Rakennetut viheralueet sekä liikenneväylien ja katujen ympäristöt	57
Puisto- ja lähimetsä	58
Retkeily- ja maisemametsä	58
Vapaa-ajan toimintoja palveleva virkistysalue	59
Avoimet maisematilat	59
Luonnonsuojelualueet ja muinaisjäännökset	59
SUUNNITELMAN TOTEUTTAMINEN	60
Vaikutusten arviointi	60
Toimenpiteet	61
Lisäselvitykset	62
Seuranta	62

OSA IV

JULKINEN KUVA JA OPASTUS	63
Aulankokeskus	64
Kansallisen kaupunkipuiston laajentamismahdollisuudet	65
KOKO ALUETTA KOSKEVA KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	68
Kuva-/ kuvaajaluettelo	70
Valtion omistamien rakennusten suojeluasettelu	71
LIITE 1: Maanomistajaluettelo	73
LIITE 2: Keskeiset alueelliset tavoitteet, tiivistelmä	74

JOHDANTO

1. Sisällön kriteeri

”Kansallisen kaupunkipuiston tulee sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita, kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden ymmärtämisen kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen sekä puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita.”

Kansallisen kaupunkipuiston alue

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto on monimuotoinen, sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävän näyte kaupunkiluonnosta ja -kulttuurista. Sen alue on yli 6 km pitkä ja leveimmillään noin 5 km:n levyinen. Keskustasta linnan kautta Aulangolle ulottuvan puiston maa-ala on 738 hehtaaria. Puiston halkaisee Vanajavesi.

Alue liittyy kaupungin pohjois- ja koillispuolisiin pelto- ja metsäalueisiin. Laajat metsäiset alueet jatkuvat koilliseen Evon kautta aina Päijänteelle. Ekologisina käytävinä toimivat Vanajavesi ja Aulanko. Alueen poikki johtava päärata on häiriötekijä, jonka maisemallista ja toiminnallista haittaa on ryhdytty lieventämään. Toisaalta rataa liittyy historiallisia arvoja ja erilaista radanvarsikasvillisuutta. Myös junassa matkustaville avautuu historiallinen maisema toisin kuin esimerkiksi moottoritietä saavuttaessa.

Hämeenlinnan kaupunki ja valtio omistavat suurimman osan puiston alueesta. Valtion alueiden hallinnossa on ollut useita osapuolia; puolustusministeriö, Metsäntutkimuslaitos, Metsähallitus, Museovirasto, Hämeenlinnan keskusvanhila, VR-yhtymä Oy ja Ratahallintokeskus. Vanajaveden sairaala-alue kuuluu Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymälle. Puistoon sisältyy lisäksi yksityisiä maanomistajia, jotka ovat antaneet liittymiselle suostumuksensa. Maanomistajaluettelo on kokonaisuudessaan liitteessä 1.

Puistoa on jatkossa mahdollista esittää laajennettavaksi pohjoisessa Aulangon niemelle sekä Metsänkylänlahden ja Aulangonjärven väliselle maa-alueelle ja etelässä Vanajaveden rantoja pitkin yhdistyen kaupungin läpi kulkevaan Ahveniston ja Hattelmalan harjualueeseen. Puisto ulottuisi siten koko kaupungin läpi, monipuolistuisi sisällöltään sekä liittyisi Hämeen Härkätien valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

Vesialueet

Kaupunkirakenteen keskellä olevilla vesistöillä on suuri merkitys kokonaisuuden kannalta, mutta virallisesti ne eivät kuulu kansallisen kaupunkipuiston alueeseen eikä hoito- ja käyttösuunnitelma koske niitä. Katsojalle puiston arvot - monikerroksinen rakennettu kulttuuriympäristö luonto- ja maisematekijöineen - avautuvat kuitenkin ehkä parhaiten juuri vesiltä tarkasteltuna. Rannan tuntumaan jääneet puistoalueet ovat kautta aikojen suojelleet maisemaa muuttuvalta maankäytöltä ja rakentamiselta.

Vanajavesi on säännöstelty runsasravinteinen vesistö, jolle on ominaista voimakas vuosittainen veden korkeuden vaihtelu (keskim. 60 cm). Veden rantoja kulluttava vaikutus joudutaan ottamaan huomioon rantarakenteita suunniteltaessa. Veden laatu on vielä 1970-luvun ajoittaisesta uimakelvottomuudesta parantunut virkistyskäyttöön sopivaksi.

Aulangonjärvi on keskikokoinen (77 ha), luontaisesti niukkaravinteinen järvi, jonka vesi on puhdasta - miltei kirkasta - ja erinomaista virkistyskäyttöön. Veden laadussa ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosina 1997 ja 2002 raportoitujen tutkimusten mukaan.

Lähtökohdat

Kansallista kaupunkipuistoa koskevat säännökset tulivat mukaan vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslain valmisteluun ja siten itse lakiin. Ympäristöministeriö käynnisti keskustelun puiston perustamisesta Helsingin, Turun, Hämeenlinnan ja Savonlinnan kaupunkien kanssa. Myöhemmin myös monet muut kaupungit ovat kiinnostuneet asiasta.

Kansallisten kaupunkipuistojen suunnittelu on osa kaupunkien yleistä kehittämis keskustelua. Kaavoituksessa tyypillinen yhteensovittaminen on viime vuosina kiteytynyt kaupunkien eheyttämis- ja tiivistämiskeskusteluun. On kaavataloudellisesti ja ekologisesti kestävää eheyttää hajanaista kaupunkirakennetta. Paikoin tiivistäminen on perusteltua, mutta joskus tavoitteet uhkaavat valmiita, historiallisesti tai maisemallisesti arvokkaita kulttuuri- tai luonnonympäristöjä.

Kaavataloudellinen ja laskennallinen tehokkuus joutuu vastakkain ympäristön laadun ja sosiaalisen ymmärryksen kanssa. Tämän kysymyksen ratkaisuun kansallinen kaupunkipuisto tuo oman panoksensa. Kaupunkien uudisrakentamisen ja olevien arvojen säilyttämisen tulee olla tasapainossa.

Hämeenlinnan edellytykset puiston perustamiselle olivat hyvät. Puisto sijoittuu valtakunnallisesti arvokkaalle Vanajaveden laakson maisema-alueelle ja siihen kuuluu valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja ympäristöjä. Puisto sisältää myös kaksi Natura 2000 -aluetta. Hämeen keskiaikainen linna ympäristöineen sekä Aulanko muodostavat laajan ja monipuolisen, kansallisen kaupunkipuiston kriteerit täyttävän kokonaisuuden. Vanajaveden laakson luonto ja maisema sekä pitkä asutushistoria ovat ne kulmakivet, joihin puistoehdotus on tukeutunut. Linna ympäristöineen Vanajaveden maisemassa on ainutlaatuinen kokonaisuus Suomessa. Alueella on nähtävissä asutushistoriallinen jatkumo muinaisjäännoksista Ruotsin ja Venäjän vallan aikaisten monumenttien kautta Suomen nykyarkkitehtuuriin. Koko Suomen teollisen kehityksen kaari esiintyy pienoiskoossa puiston alueella ja sen tuntumassa. Kaikki tämä liittyy Suomen vanhimman sisämaakaupungin ydinalueisiin, joilta on suora yhteys historiallisten puistojen kautta suomalaista sielunmaisemaa puhutteleviin järvi- ja metsämaisemiin Aulangolla. Alue onkin yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Kansallisen kaupunkipuiston perustamista on tukenut myös kaupunkisuunnittelun näkökulma. Kyseessä on myönteinen kannanotto yhdyskuntien eheyttämis- ja tiivistämiskeskusteluun ja yksi esimerkki tavasta ratkaista tämä suunnitteluprobleema. Puiston perustaminen ei poista Hämeenlinnan mahdollisuuksia tarjota hyviä ja keskeisiä alueita uudisrakentamiseen. Kaupungissa on riittävästi alueita tulevia tarpeita varten keskustaa ympäröivällä, rautatieaseman ja Vanajaveden välisellä keskustan kehvyöhykkeellä. Kansallinen kaupunkipuisto jäsentää kaupunkirakennetta, turvaa arvokkaiden ympäristöjen säilymistä ja korostaa Hämeenlinnan roolia hyvänä asumiskaupunkina sekä matkailukohteenä.

Perustamisen valmistelu ja päätös

Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston perustamista valmisteltiin rinnan maankäyttö- ja rakennuslain säätämisen kanssa. Ensimmäiset luonnokset puistosta laadittiin vuonna 1997. Valmistelu eteni kaavan laadinnan tapaan. Siihen kuului yhteydenpitoa kaupungin asukkaisiin ja alueen maanomistajiin. Julkisia tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia järjestettiin kaupunkilaisille, maanomistajille ja muille sidosryhmille yhteensä 3. Virallisten tilaisuuksien ja niihin liittyvän tiedottamisen lisäksi asiaa esiteltiin sanomalehdissä ja muissa tiedotusvälineissä sekä ammattilehdissä ja -seminaareissa.

Kaupunginvaltuusto käsitteli asiaa periaatetasolla vuonna 1999. Toukokuussa 2000 valtuusto hyväksyi lopullisen ympäristöministeriölle lähetetyn ehdotuksen. Ympäristöministeriö perusti puiston 10.1.2001 (päätös n:o 1/5541/2000). Avoimuus ja vuorovaikutteisuus olivat valmistelussa keskeisiä tekijöitä. Työn aikana ilmeni laajaa yksituumaisuutta asian puolesta, joten työ eteni ehdotukseksi ympäristöministeriölle ilman suuria vaikeuksia. Vastaanotto ja palaute on ollut myönteistä.

Hoito- ja käyttösuunnitelma

Puiston perustamisen jälkeen laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma on tehty Hämeenlinnan kaupungin ja Hämeen ympäristökeskuksen yhteistyönä sekä vuorovaikutuksessa muiden tahojen, kuten alueen maanomistajien kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö. Vaikka puistopäättöksen oikeudellinen merkitys on heikompi kuin vahvistettujen kaavojen, hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään kaavojen muutostarpeita ja tavoitteita muutostyölle. Suunnitelmassa on paikoitellen sivuttu puiston ulkopuolella olevia alueita ja niihin liittyviä kaavallisia kysymyksiä tai ympäristön hoitoon liittyviä suosituksia. Käytännön hoitotoita ohjaavat alue- tai omistajakohtaiset, yksityiskohdaisesti laaditut ja ylläpidetyt hoito- ja käyttösuunnitelmat, joiden ei tule olla ristiriidassa kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritettyjen periaatteiden kanssa.

Inventoinnit ja selvitykset

Valmistelutyö on perustunut lähinnä olemassa oleviin tietoihin sekä tarkoitukseen soveltuviin valtakunnallisiin ja maakunnallisiin selvityksiin. Hämeenlinnan kaupunki on yhteistyössä kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosaston kanssa tehnyt lisäksi aluekohtaisia inventointeja. Uusinta aineistoa on saatu perustamispäätöksen valmisteluprosessin aikana Hämeen ympäristökeskuksen, Hämeen liiton sekä Hattulan ja Hämeenlinnan kaupungin käynnistämistä Vanajaveden laakson inventoinneista sekä Hämeenlinnan kaupungin ja Hattulan kunnan yhteisestä rakennuskulttuuriselvityksestä.

Alueelliset ja lainsäädännölliset lähtökohdat

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) mukaista alueidenkäytön ohjausjärjestelmää. Tavoitteiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioon ottaminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Alueellisten ympäristökeskusten tehtävänä on valvoa, että kaavoituksessa, rakentamisessa ja muussa alueidenkäytössä otetaan huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet.

Valtakunnallisten tavoitteiden mukaan alueidenkäytössä on varmistettava mm. valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri- ja luonnonperinnön arvojen säilyminen. Alueiden käytössä tulee huomioida kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevat kansainväliset sopimukset, valtioneuvoston päätökset ja viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit. Valtakunnallisesti arvokkailla kohteilla ja alueilla on alueidenkäytön sovelluttava niiden historialliseen kehitykseen.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja arvokkaat rakennetut ympäristöt

Kansallisen kaupunkipuiston alue kuuluu Vanajaveden laakson kansallismaisemaan sekä Vanajaveden laakson ja Aulangon valtakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltuun maisema-alueeseen. Vanajaveden reittivesistön järvi- ja jokiketju kiemurtelee monimuotoisena Vanajaveden laaksossa, joka on asutukseltaan vanhimpia ja kulttuurillisesti arvokkaimpia Keski-Hämeen viljely- ja järvimaisemia. Vaihtelevat pinnanmuodot - harjuselänteet ja laajat viljavat rantasavikot - luovat jylhät puitteet kaukomaisemalle. Maiseman perusrakenteessa olevat elementit ovat luoneet edellytykset alueella olevan kulttuurin syntymiselle.

Arvokkaat maisema-alueet ovat ympäristöministeriön asettaman maisema-alue työryhmän valtakunnallisesti inventoimia näytteitä parhaiten säilyneistä ja tyyppisimmistä maaseudun kulttuurimaisemista. Taajaman läheinen maaseudun kulttuurimaisema on nopeimmin muuttuva osa ympäristöämme. Maankäytön muuttuminen ja alueiden jääminen pois maatalouskäytöstä muuttaa maiseman parissa vuosikymmenessä tunnistamattomaksi ilman aktiivisia toimenpiteitä. Yleisöä tulee opastaa tunnistamaan ja tiedostamaan Vanajaveden laaksossa esiintyvät luonnon ja kulttuuriympäristön arvot. Näistä muodostuvat sekä henkiset että taloudelliset perusvoimavarat seudun asukkaille ja elinkeinoille. Hyvän ympäristön tarjoaminen on merkittävä etu kaupunkien kilpailussa asukkaista ja yrityksistä.

*Valtakunnallisesti
arvokkaat maisema-
alueet.*

*Valtakunnallisesti
arvokkaat rakennetut
ympäristöt.*

Hämeenlinnalla on ollut merkittävä aseman pitkäaikaisena hallinnollisena keskuspaikkana, läänin pääkaupunkina sekä varuskunta- ja varikkokeskuksena. Valtion toiminnoilla on ollut merkittävä rooli ja kaupungin asema kruunun yhtenä keskeisenä siviili- ja sotilashallinnon tukikohtana selittää osaltaan mm. lukuisat vijaamakasiinit, rautatien ja kasarmialueet. Museoviraston ja ympäristöministeriön selvityksen ”Rakennettu kulttuuriympäristö, 1993” mukaisia valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja ympäristöjä kansallisen kaupunkipuiston rajauksen sisällä on viisi: Hämeen linna ja kehämuuri ympäristöineen, Aulanko, Hämeenlinnan rautatieaseman, Koilliskulman alue sekä Vanajaveden sairaalan, Verkatehtaan alueen ja kruununmakasiinien muodostama kokonaisuus. Lisäksi Hämeen linnan, lääninvankilan ja Linnankasarmien alueella sekä Aulangon luonnonsuojelualueella sijaitsee useita valtioneuvoston päätöksellä suojeltuja rakennuksia (Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta 480/85, sivu 70).

Natura 2000 -alueet

Liittyminen Euroopan unioniin toi Suomen luonnonsuojelulle uusia haasteita, kuten luonto- ja lintudirektiivit. Natura 2000 -verkosto kehitettiin suojelemaan EU:n kannalta tärkeitä luontotyyppisiä ja lajeja. Tavoitteena on pitää näiden luontotyyppien ja lajien luontaiset levinneisyysalueet vakaina tai jopa laajentaa niitä. Hämeenlinnan alueella ja osittain naapurikuntien puolella on seitsemän Natura 2000 -verkostoon kuuluvaa kohdetta. Kaksi laajinta aluekokonaisuutta, jotka muodostavat yhden kohteen, sijaitsevat Aulangolla ja sisältyvät lähes kokonaisuudessaan kansalliseen kaupunkipuistoon. Toinen alueista käsittää Aulangon luonnonsuojelualueen reuna-alueineen ja toinen Aulangonjärven itäpuolella ulottuu Aulangon Heikkilästä kaakkoon Kuusisenkalliolle. Aulangon Naturakohteen kokonaispinta-ala on 353 ha.

Hämeen ympäristökeskus valvoo Aulangon Natura 2000 -alueiden hoitoa ja käyttöä. Kaupungin omistamilla alueilla noudatettava Aulangon luonnonhoitosuunnitelma on tehty yhdessä Hämeen ympäristökeskuksen kanssa. Hoitosuunnitelmaa arvioitiin vuonna 1999 luonnonsuojelulain 65§ ja 66§ mukaisesti tarkastelemalla esitettyjen toimien vaikutusta alueella tavattaviin

luontotyypeihin. Aulangon alue sisältää EU:n luontodirektiivin mukaisista luontotyypeistä kasvipeitteisiä silikaattikallioita 20% ja boreaalisia luonnonmetsiä (lehtomaisen kasvillisuuden alueet; boreaaliset lehdot) 40%. Lintudirektiivin mukaiset linnut alueella ovat helmipöllö, palokärki, pyy ja viirupöllö.

Suojelun toteutuskeinona on luonnonsuojelulaki. Jos vireillä oleva hanke itsessään tai yhdessä muiden kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää Natura 2000 -alueen luonnonarvoja, on hankkeen toteuttajan tai suunnitelman laatija tehtävä ympäristövaikutusten arviointi. Käytännössä esimerkiksi yksityisen maanomistajan hakkuuilmoituksen käsittelyn yhteydessä luvan myöntävällä viranomaisella on velvollisuus selvittää, mitä luontotyyppin tai lajin elinympäristön suojelu edellyttää. Arvioinnissa maanomistaja tarvitsee todennäköisesti metsäkeskuksen apua. Luvan myöntävän viranomaisen on katsottava, että ko. arviointi on tehty ja sen jälkeen pyydetty lausunto alueelliselta ympäristökeskukselta. Tavoitteena on, että Natura-alueen luonnonarvojen suoja olisi otettu huomioon jo hyvissä ajoin suunnitelmia valmisteltaessa.

Metsälaki ja luonnonsuojelulaki

Metsälaki

Vuoden 1997 metsälaki edistää metsien kestävää hoitoa ja käyttöä. Myös ta-
lousmetsissä on tarkoitus turvata metsäluonnon arvokkaimpien elinympä-
ristöjen pysyminen elinvoimaisina ja taata metsän monimuotoisuus. Metsäiset
erityisen arvokkaat elinympäristöt eli avainbiotoopit luokitellaan harvinaisten
tai vaateilaiden eläin- tai kasvilajien takia. Nämä elinympäristöt ovat muusta
ympäristöstä selvästi erotettavissa, usein pienialaisia ja ekologisilta perusominais-
uuksiltaan lähellä luonnontilaa olevia. Niiden ominaisuudet tulee ottaa huomi-
oon ja säilyttää metsien hoidossa.

Luonnonsuojelulaki

Luonnonsuojelulakiin vuodelta 1997/ luku 4 sisältyy luettelo lain perusteella
suojeltavasta yhdeksästä luontotyyppistä ja niiden suojeluun liittyvät säädökset.
Luonnontilaisia tai luonnontilaiseen verrattavia luontotyyppisiä ei saa muuttaa
niin, että niiden ominaispiirteiden säilyminen vaarantuu. Hämeen ympäris-

tökeskus määrittelee luontotyyppiin kuuluvan alueen rajat yhteistyössä metsäkeskuksen kanssa. Suojellun luontotyyppin luonnonarvot saattavat esimerkiksi hoitotoimien puutteessa hävitä, jolloin alueellinen ympäristökeskus voi lakkauttaa alueen suojelun. Luonnonsuojelulaki ei kuitenkaan velvoita maanomistajaa hoitamaan maillansa olevaa luontotyyppiä.

Metsälain ja luonnonsuojelulain periaattein suojeltuja yksittäisiä arvokkaita elinympäristöjä sijaitsee kansallisen kaupunkipuiston Aulangon luonnonsuojelu- ja metsäalueella. Luonnonsuojelulain määrittämällä luontotyypeillä tarvitaan niiden ominaispiirteet säilyttäviä tai korostavia hoitotoimia. Tavoitteena on näiden avainbiotooppien asianmukainen tunnistaminen ja rajaaminen yhdessä Hämeen ympäristökeskuksen kanssa.

Muinaismuistolaki ja kiinteät muinaisjäännökset

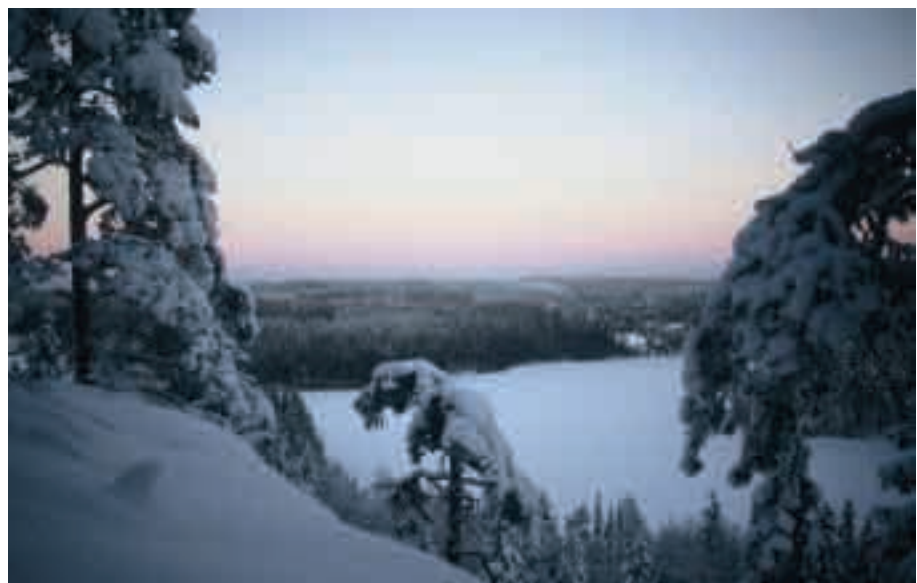
Esihistoriallisen ajan kiinteät muinais- jäännökset

Kansallisen kaupunkipuiston alueella tunnetaan Varikonniemen (nro 23. kartalla, sivu 57) lisäksi kaksi muuta muinaismuistolailla rauhoitettua kiinteää muinaisjäännöstä (nrot 6. ja 21. kartalla, sivu 57). Aulangonniemellä tallirakennuksien läheisyydessä on tutkimusten perusteella havaittu merkkejä asuinpaikasta ja mahdollisesta kalmistosta. Aulangontien ja Katajistontien risteyksen pohjoispuolella piha-alueella sijaitsee lisäksi rautakautinen kalmisto. Molemmat alueet ovat toistaiseksi puistorajauksen ulkopuolella. Kiinteät muinaisjäännökset kertovat Vanajaveden laakson kulttuurin vanhimma vaiheesta. Esihistoriallisen ihmisen ympäristö on yhä paikoin aistittavissa ja tietoisuus rautakauden asutuksen suorasta jatkumisesta antaa maisemalle sisältöä.

Historiallisen ajan kiinteät muinais- jäännökset

Historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä alueella ovat linna, vanha kaupungin paikka, Ojoisten kartanon alkuperäinen paikka (tarkka sijainti ei tiedossa) ja Aulangolla sijaitsevat 1800-luvun harjoituspatterit sekä Aulangon ruutikellari.

Muinaisjäännösten lakisääteisen suojelun turvaaminen otetaan huomioon maankäytön suunnittelussa. Yksittäisen kiinteän muinaismuiston ympäristö pidetään sen arvon mukaisessa kunnossa ja muinaismuistosta kerrotaan ympäristöön sopivalla informaatiotaululla. Harkittaessa itse kohteeseen kajoamista tulee siitä pyytää muinaismuistolain edellyttämä Museoviraston lausunto ja alueellisen ympäristökeskuksen toimenpidelupa.

Kaavallinen tilanne

Kaavat ohjaavat ja säätelevät alueiden tulevaa käyttöä. Yleispiirteiset kaavamuodot, seutu- ja yleiskaavat, kattavat koko kansallisen kaupunkipuiston alueen. Yksityiskohtaisten asemakaavojen piiriin kuuluu puiston eteläosa Varikonniemeä ja Ojoisten kartanoa lukuunottamatta sekä pohjoisessa Aulangontien ja Vanajaveden välinen alue. Aulangon Heikkilän alueella on asemakaavaan rinnastettava rantakaava. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan seutukaava muutetaan maakuntakaavaksi ja rantakaavojen sijaan tulevat ranta-asemakaavat.

Virallisesti vahvistetut kaavat ovat oikeusvaikutuksiltaan vahvempia kuin kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätös ja nyt laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Perustamispäätöksen edellytyksenä on kuitenkin ollut, etteivät kaavat ole ristiriidassa puiston tarkoituserien kanssa. Seutukaavaa ollaan parhaillaan uusimassa ja muuttamassa sitä maakuntakaavaksi. Yleiskaava on pääosin vuodelta 1984 ja täyttää kohtuudella kansallisen kaupunkipuiston tavoitteet. Asemakaavaa on laadittu monessa eri vaiheessa ja rantakaava on valmistunut v. 1994.

Kaavojen laadinnassa ja muuttamisessa tullaan ottamaan huomioon kansallisen kaupunkipuiston tavoitteet. Luonnonhoidon, ulkoilun ja muun luonnon virkistyskäytön edellyttämät toimet sekä viheralueiden hoito määritellään alue- ja omistajakohtaisissa hoitosuunnitelmissa.

Rakennusjärjestys

Rakennusjärjestys on kunnallinen sääntö, jonka tarkoituksena on huolehtia maankäyttö- ja rakennuslain sisältämien tavoitteiden toteutumisesta. Sen avulla annetaan asemakaavoja täydentäviä määräyksiä. Asemakaava-alueiden ulkopuolisia alueita voidaan osoittaa suunnittelutarvealueiksi rakentamisen ohjauksen parantamiseksi. Rakennusjärjestyksellä ohjeistetaan myös piha-alueiden järjestämistä ja siinä on toimintaa koskevia säännöksiä hyvän elinympäristön toteuttamiseksi.

Hämeenlinnan kaupunki valmistelee rakennusjärjestyksen uudistamista. Siinä kansallisen kaupunkipuiston tavoitteet otetaan huomioon.

Kunnallistekniset verkostot

Liikenneväylät

Kunnallistekniikka sisältää kansallisen kaupunkipuiston alueella tekniset verkostot vesihuollolle, energialle ja tiedonvälitykselle sekä liikenneväylät. Kunnallisteknisesti välttämättömien rakenteiden rakentaminen, huoltaminen ja toiminnan turvaaminen sekä alueiden liikenteellinen kehittäminen tapahtuu kansallisen kaupunkipuiston alueella siten, että rakenteiden sijoittamisessa, rakennusmateriaaleissa ja työtavoissa kiinnitetään erityistä huomiota alueen erityisluonteeseen. Rakentaminen on sopeutettava kohteen maisemakuvaan, eikä se saa tarpeettomasti vahingoittaa kasvillisuutta tai turmella ympäristöä. Uudet verkostot sijoitetaan ensisijaisesti tie- ja katualueille ja vasta toissijaisesti teknisel- le huollolle varattuihin maastokäytäviin.

Vesihuoltoverkosto

Kansallisen kaupunkipuiston rakennuskanta on vesihuollon sekä sähkö- ja tele- verkon piirissä. Tärkein vesihuollon laitos puiston vaikutuspiirissä on Paroisten jäteveden puhdistamo, jonka laskuviemäri Rautamonoja laskee Vanajaveteen Hakalanniemen ja Hatunniemen välisestä notkelmasta. Oja on myös tärkeä alueellinen kuivatusreitti. Laskuojan lahtea on aika ajoin ruopattava, samoin laskuojaa. Toinen tärkeä kuivatusväylä on linnanpuiston Karnaali, josta kuiva- tusvedet pumpataan Vanajaveteen.

Vesihuoltoverkosto sijoittuu pääosin katu- ja muille yleisille alueille. Aulangonjärven ja Vanajavedessä on monin paikoin vesistöön sijoitettuja paine- putkia, jotka puhdasvesiverkoston ja jätevesiverkoston pääjohtoina yhdistävät verkoston osia. Vesihuollon verkoston täydennystä on parhaillaan suunnitteilla Aulangontielle Hattulan Pekolan suuntaan seudullisten verkostojen yhdistämi- seksi. Puhdistamon laskuojaan liittyvien ruoppausten laskeutusaltaat pyritään edelleen sijoittamaan ranta-alueelle.

Energia- ja televerkostot

Osana valtakunnallisen verkon sähkönsyöttöjärjestelmää aluetta halkoo suur- jännitelinja Paroisten kytkinasemalta yhtyen Aulangonjärven takana olevaan linjaan. Nämä linjat tulevat säilymään ilmajohtoina. Puhelin- ja tietoliikenne- verkko on kattava. Energia-, tele- ja vesihuollon verkostoja laajennetaan kaupun- kirakenteen kasvun ja teknistymisen tarpeita vastaavasti myös jatkossa. Puiston alueella on joukko pienempiä ilmajohtoja, jotka on mahdollista kaapeloida maa- kaapeleiksi. Tämä on pitkän aikavälin tavoiteena uusittaessa kunnallistekniik- ka ja laajennettaessa sähköverkostoja puiston alueella.

Kaukolämpö ja maakaasu

Kaukolämpöverkosto palvelee asuntokannasta pääosin kerrostaloasutusta sekä Hämeen linnaa, Hotelli Aulankoa ja terveyskeskusta. Pääsyöttölinjat alueen

poikki ovat kaupunkikeskustan kohdalla vesistöosastoissa. Maakaasuverkosto ei ulotu alueelle. Nykyisen verkoston laajeneminen puistorajauksen sisälle on mahdollista Ojoisten ja Kantolan suunnasta.

Tietoliikennemastot

Tietoliikenteen uusien mastojen rakentaminen kansallisen kaupunkipuiston alueelle sallitaan vain poikkeustapauksissa. Mastot eivät myöskään alueen ulkopuolelle sijoituessaan saa haitata kaukomaisemakuvaa. Ympäristöministeriössä on valmisteilla ohje mastojen maisemavaikutusten arvioinnista ja sijoittamisesta. Suositusten mukaan maisemallisesti, kulttuurihistorialtaan tai luonnoltaan arvokkaat kohteet, kuten valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet tai Natura 2000 -verkosto, eivät ympäristöarvojensa vuoksi sovellu mastojen rakennuspai-koiksi. Kansallisen kaupunkipuiston alueella noudatetaan ympäristöministeriön suositusta koskien mastojen rakentamista erityisalueille ja rakennuslupahakemuksista pyydetään ympäristökeskuksen lausunto (MRL 133§).

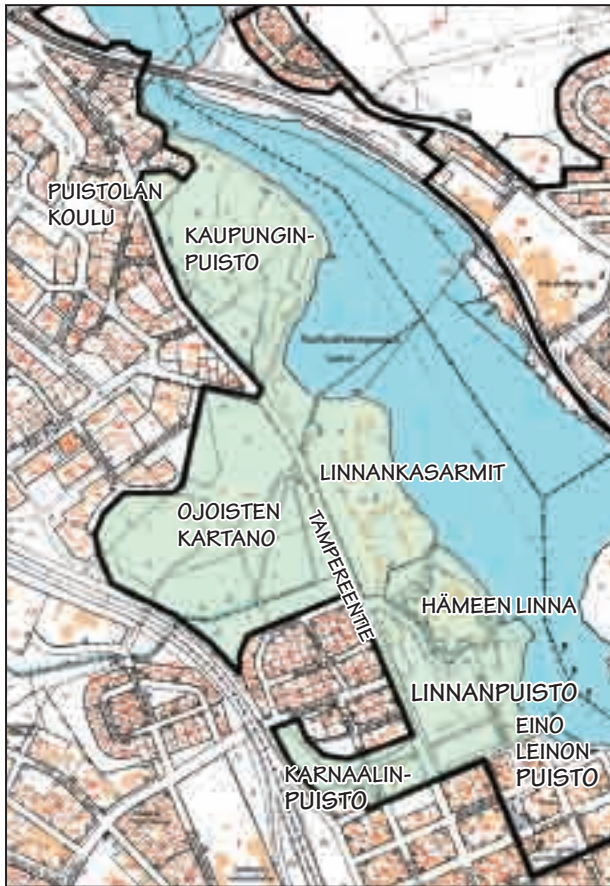
ALUEITTAISET TAVOITTEET

2. Laajuuden ja eheyden kriteeri

”Kansallisen kaupunkipuiston tulee olla puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön sekä viherrakenteeltaan niin yhtenäinen, että sitä pitkin on mahdollista siirtyä kaupunginosasta toiseen.”

1. LINNA YMPÄRISTÖINEEN

Hämeen linnan ympäristöön kuuluvat Linnankasarmit, Linnanpuisto ja Eino Leinon puisto sekä Tampereentien länsipuolella Karnaalinpuisto ja Ojoisten kartano puistoineen. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluvat Kaupunginpuisto ja Puistolan koulu sekä pohjoiseen jatkuva rantavyöhyke rautatiesillalle.

Maanomistajia ovat Hämeenlinnan kaupunki ja valtio edustajinaan puolustusministeriö, Hämeenlinnan vankila sekä Museovirasto. Puistolan koulun alue on kaupunkipuiston perustamisen jälkeen myyty yksityiseen omistukseen. Puolustusministeriön kiinteistöomaisuuden parhaillaan meneillään olevissa siirroissa ollaan luopumassa puolustusvoimien käytössä olevista alueista. Osa Linnankasarmien alueesta on jo siirtynyt Kruunuasunnot Oy:n omistukseen.

Alueen muotoutuminen

Hämeen linna

Hämeen linna perustettiin viimeistään 1200-luvun lopulla. Tällöin oli kyse puisesta varustuksesta, joka oli ympäröity puolustusmuurilla. Harmaakivilinnan rakentaminen lienee aloitettu Bo Joninpoika Gripin kaudella 1300-luvun lopulla. Linnanpihan sivulle rakennettiin ulkomuureja vasten sarja huoneita, jotka holvattiin. Muurista ulkoneva porttitorni, ns. Kukkotorni, rakennettiin uusimpien tietojen mukaan ehkä vasta 1400-luvun alussa. Torni oli samalla asuin- ja puolustustorni. 1300-luvun keskivaiheilla alkoi aktiivinen rakentamiskausi, jota kesti 1400-luvun lopulle. Tällöin valmistuivat mm. Kuninkaansali ja Kuningattarenkamari. Tässä vaiheessa tiiltä käytettiin holvausten lisäksi myös ulkomuureissa. Tiilen ansiosta pystyttiin tekemään aikaisempia kehittyneempiä holvauksia ja gotiikan koristemuotoja. Kulmatorneja korotettiin 1480-1520 ja linnan ulkoarkkitehtuuri sai pääpiirteissään nykyisen kaltaisen asunsa.

Päälinnaa jo keskiajalta lähtien ympäröinyttä kehämuuria uudenaikaistettiin 1500-luvulla kahdella pyöreällä tykkitornilla eli rondellilla. Niistä on säilynyt vain itäinen tykkitorni, joka valmistui 1570-luvulla. Kehämuuriin liittyvät rakennukset, mm. tiilinen kruununleipomo sekä päävartio- ja vankilarakennus, ovat 1700-luvulta. Kehämuurin ulkopuolella on ollut maavalleja 1600-luvulta lähtien. Vallitöitä jatkettiin 1700-luvulla ja nykyiset ”tenalji-vallit” valmistuivat 1800-luvun alkukymmenillä. Linnan ja sen ympäristän vahvistaminen toimi-

vana linnoituksena johti 1700-luvun jälkipuolella kaupungin siirtämiseen pois Linnankasarmien alueelta. Vuonna 1639 kauppapaikaksi perustettu kaupunki sijaitsi alun perin linnan pohjoispuolella, josta se Arbinin 1778 vahvistetun, taljan muotoisen asemakaavan mukaisesti siirrettiin nykyiselle paikalleen.

1720-luvulla Hämeen linna muutettiin kruunun viljavarastoksi. Vaikka 1700-luvun alussa linnaan keskitettiin viljavarastoja, säilyi se kuitenkin puolustuskeskuksena. Vankilana linnaa on käytetty sen perustamisesta lähtien. 1830-luvulla Hämeen linna lakkautettiin linnoituksena ja muutettiin vankilaksi. 1841-1844 rakennettiin linnan viereen arkkitehti A. F. Granstedtin piirtämä työ- ja ojenuslaitos. 1870-luvun alussa valmistui tiilinen kuritushuone arkkitehti L. I. Lindqvistin suunnitelman mukaan. Se oli rangaistusjärjestelmän uudistusta vastanneen maanlaajuisen sellivankiloiden rakennusohjelman ensimmäinen kohde. Linnan käyttötarkoituksen muutos johti valtion omistukseen siirtyneen vanhan kaupunginpaikan käyttöönottoon ja kehittämiseen kasarmialueena 1840-luvulta eteenpäin. Vangit jättivät linnan alueen rakennukset lopullisesti vuonna 1993, minkä jälkeen lääninvankila korjattiin valtakunnalliseksi vankilamuseoksi.

Hämeen linnan laajat tutkimus- ja restaurointityöt alkoivat vuonna 1953 sen vapauduttua vankilakäytöstä. Linnan entistämissuunnitelman laati professori N. E. Wickberg. Restaurointi saatiin päätökseen 1988. Linnan eri rakennusvaiheiden ajoituksesta tullaan tulevaisuudessa saamaan uutta tietoa entistä tarkempien ajoitusmenetelmien ansiosta.

Hämeen linna on rakennettu maisemallisesti merkittävälle Vanajaveden kapeikon silloiselle saarelle, pieneen mäenharjanteeseen. Linnan ympäristö oli vielä 1600-luvulla alavaa. Ennen Lempäälän sulkujen rakentamista ja siitä alkanutta Vanajaveden säännöstelyä nykyisen Karnaalinpuiston ja Linnanpuiston alueet olivat keväisin usein tulvan valtaamia. Tulvaniityt eristivät linnan saareksi.

Arbinin asemakaavassa linnan ja tulevan kaupungin korttelialueen välinen alava ranta oli puistovyöhykkeenä. Vuoden 1780 Kuninkaankartassa on esitetty maaherra de Brucen raivauttama ns. residenssipuutarha, kaupungista linnan suuntaan johtava aluksi kaksihaarainen puistotie, joka yhdistyi laakson pohjalla (nykyisen Kustaa III:n kadun ja Niittykadun kulman paikkeilla) yhdeksi puurivien reunustamaksi tieksi linnalle. Linnan ja kaupungin välinen puistovyöhyke suunniteltiin osaltaan myös siksi, että rakentaminen linnan ympäristön suoja-alueelle oli kiellettyä. Linnansalmen kohdalla rantapengertä on täytetty 1900-luvulla.

Ojoisten kartano

Ojoisten latokartanon vaiheet liittyvät läheisesti Hämeen linnan historiaan, sillä se on ollut yksi linnan karjakartanoista ilmeisesti jo keskiajalta lähtien. Kartanon ympäristön viljavilla harjanteilla oli 1700-luvulla laajoja peltoja ja maisema oli avointa. Maaherran virkatalona latokartano toimi sekä 1600-luvulla että vuosina 1810-1848. Erityisesti jälkimmäinen, maaherra Rehbinderin aika, oli merkittävä jakso kartanomiljöön kehittymiselle. Kartanon nykyisenä päärakennuksena on 1870-luvulla rakennettu asuinrakennus. Myös kivinen sikala- ja puurakenteinen tallirakennus ovat jäljellä 1800-luvulta. Ojoisten kartanon alueet siirtyivät oikeusministeriön vankeinhoito-osaston hallintaan v. 1928, jolloin vankilatoiminta alueella alkoi. Kaksikerroksinen, tiilinen vankilarakennus on vuodelta 1930

ja tiilinen viljamakasiini on rakennettu 1931. Ojoisten kartanolle johtavan koi-vukujanteen on arveltu olevan peräisin Rehbinderin ajalta 1800-luvun puolivälistä, mutta puut lieenee uusittu sen jälkeen. Kartanoon liittyi myös maaherra Rehbinderin rakennuttama puisto.

Linnankasarmit

Nykyisen Linnankasarmin alueen puistomainen eteläosa oli sotilaskäytössä jo ainakin 1700-luvulla. 1800-luvun alkupuolella alueelle oli sijoitettu Venäjän sotalaitoksen kruununapteekki, jonka rakennuksista yksi, 1820-luvulla rakennettu puinen asuinrakennus, on kasarmialueen vanhin rakennus. Linnankasarmit rakennettiin 1850-luvulla venäläistä sotaväkeä varten. Intendentti E. B. Lohrmann suunnitteli tiiliset kasarmit, jotka rakennettiin 1848-51. Kasarmin perustamisen ajoilta on säilynyt kaksi tiilistä miehistökasarmia ja sairastupa. Tiiliset päävartiorakennus ja leipomorakennus ovat 1870-luvulta. Kaksi puista päällystön asuinrakennusta on 1880-luvulta ja muu rakennuskanta pääasiassa 1910-luvulta. Pohjoiseen johtavan Tampereetien varteen Linnankasarmien kohdalle istutettiin puukujanne 1800-luvun lopussa.

Kaupunginpuisto

Myös nykyinen Kaupunginpuisto sai alkunsa maaherra C.O. Rehbinderin aikana. Se on Suomen vanhimpia kaupunkilaisia varten perustettuja maisematyyliisiä puistoja Helsingin ulkopuolella. Kiviseltä Pyövelinmäeltä oli kaunis näköala linnan ja kaupungin yli Hattelmalan harjulle sekä vesistön toisella rannalla sijaitsevan Karlbergin kartanon maille - hallittu panorama Hämeen luonnosta, historiasta ja Nikolai I:n hallituskauden hyvinjärjestetystä yhteiskunnasta. Rehbinder ryhtyi 1840-luvun puolessa välissä kaunistamaan ympäristöä ”englantilaiseen” tyyliin. Puistoon rakennettiin käytäviä, muureja ja terassoiteja, istutettiin jaloja lehtipuita sekä mäen korkeimmalle kohdalle pystytettiin avoin näköalapaviljonki. 1850-luvun puolivälissä puisto oli jotakuinkin valmis kauniisti holvattua, romantiikan ajalle tyyppillistä tekorauniota myöten. Maaston vaikeakulkuisuuden takia lähes kaikki työ tehtiin yksinomaa miesvoimin ja Rehbinderillä oli mahdollisuus käyttää siihen läheisen linnan vankeja.

Vuonna 1848 Kaupunginpuisto eli Parkki siirtyi Hämeenlinnan kaupungin omistukseen. Puistoa hoitamaan asetettiin kuvernöörin johdolla erityinen kaupunkilaisista koostuva komitea. Huvimajojen määrä alueella kasvoi. Vuonna 1861 avattiin sveitsiläiseen puutyyliin suunniteltu puistoravintola erillisine soitto-lavoineen. Parkin kukoistuskaudella puisto oli ennen kaikkea kaupungin keväisen seuralämän ja yleisten huvien keskuspaikka, jonka sesonki aloitettiin vapunpäivänä. Ravintola purettiin 1960-luvulla. Keskuskentän laidalla on 1900-luvun alkupuolella rakennettu laululava sekä kanttiinikatos.

Parkin varsinaisia suunnitelmia ei ole säilynyt, vaan näyttää siltä, että vuosittaiset työt on suunniteltu pitkälti paikan päällä Rehbinderin yksityiskohtaisten ohjeiden mukaan. Esteettinen kokonaisnäkemys on perustunut luonnonympäristön peruspiirteiden tukemiseen, ympäröivän luonnonmaiseman kauneuteen ja historiallista syvyyttä heijasteleviin näkymiin linnalle. Nälkävuosien 1867-68 aikana puiston käyttö väheni tuntuvasti, mutta 1870-luvulla alkoi uusi kukoistuskausi, kun Rehbinderin seuraaja ryhtyi jatkamaan edeltäjänsä työtä. Tällöin myös nykyisen Tampereentien varteen istutettiin puukujanne. Kaupunginpuiston miljööseen liittyy sinne siirretty Larin Kyöstin talo.

Puistolan koulu

Kaupunginpuiston pohjoispuolella on Puistolan koulu, joka on Hämeenlinnan kansakouluista vanhimpia. Alkuaan maalaiskunnan puolella sijainnut koulu on rakennettu 1883. Se on säilyttänyt poikkeuksellisen hyvin alkuperäiset piirteensä. Samalle tontille rakennettiin alakansakoulun rakennus 1929. Kokonaisuuteen liittyy myös 1900-luvun alun ulkorakennuksia. Koulukäytöstä rakennukset jäivät 1969.

Nykytila

Kaavallinen tilanne

Hämeen linna on kaupungin vetovoimaisin kulttuurimuistomerkki ja matkailukohde. Linna on osoitettu asemakaavassa muinaismuistoalueeksi ja suojeltu suoraan muinaismuistolailalla (295/1963). Osa linnkaan liittyvistä rakennuksista ja merkittävä osa Linnankasarmien rakennuksista on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetulla asetuksella 480/85 (VN suojelupäätös 2.12.1993, kts. myös sivu 70). Vuoden 1984 kokonaisyleiskaavassa linnan ympäristön alueet on osoitettu nykyistä maankäyttöä tarkoittavin merkinnöin ja ympäristöä säilyttävin suosituksin. Asetuksella suojeltuja rakennuksia linnalla ovat keskiaikainen päälinna, eteläiset ja läntiset kehämuurirakennukset, pohjoisen kehämuurirakennuksen eteishalli, pohjoinen kehämuurirakennus, itäinen tykkitorni, vallit ja vallihaudat siltoineen, sellivankila ja ojennuslaitos. Asemakaavaan ei suojelunäkökulmaa sisälly. Myös muut ympäristössä sijaitsevat alueet ovat ilman suojeluun liittyviä asemakaavamerkintöjä. Ojoisten kartano ja Hatunniemen pohjoispuoli ovat asemakaavoittamatta. Ojoisten kartano on seutukaavan mukaan osoitettu asumiseen, jossa ympäristön peruspiirteet säilytetään. Yleiskaavassa kartanon alueella on kaksoismerkintä kerrostalovaltainen alue/ julkisten palvelujen alue, jossa kartanomiljöön ominaispiirteet säilyvät.

Hämeen linna

Keskiaikainen linna muodostaa yhdessä ympäristönsä kanssa ainutlaatuisen kulttuuri- ja rakennushistoriallisen kokonaisuuden. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat kiinteästi linnan ja kantakaupungin välinen puistovyöhyke sekä Linnankasarmien alue. Edelleen keskeisiä osia ovat Kaupunginpuiston ja Aulangon rantanäkymät sekä Ojoisten alue. Linnan yleisestä hallinnasta ja hoitoon liittyvistä kysymyksistä vastaa Museovirasto. Jokapäiväisestä toiminnasta huolehtii

henkilökunta, johon kuuluu osastosihteeri, kaksi toimistosihteeriä, kausityöntekijät sekä huoltohenkilökuntaa. Linnassa toimii myös tilausravintola. Linnan tärkein toiminto on sen pitäminen avoinna yleisölle ympäri vuoden. Lisäksi siellä järjestetään tapahtumia: musiikkia, teatteria, näyttelyitä jne. Hämeenlinnan kaupunki on yksi linnan alueen käyttäjäistä.

Tampereentie

Vilkas Tampereentie on liikenteellinen pääväylä keskustasta pohjoiseen. Seudulliset kevyen liikenteen yhteydet tukeutuvat Paasikiventien ja Aulangontien lisäksi Tampereentiehen. Linnan ympäristöä palvelevia kahta pysäköintialuetta pidetään kesä- ja matkailukauden sesonkiaikaan riittämättöminä. Linnankasarmien alue on merkittävä lisä ympäristön yleisiin pysäköintipaikkoihin. Vanajaveden länsipuolinen kevyen liikenteen rantareitti kulkee Paasikiventieltä linnalle ja edelleen joulukuussa 2001 tehdyn sopimuksen mukaan kasarmien piha-alueen läpi Kaupunginpuistoon ja lopulta rautatiesillalle. Tampereentien länsisivun poppelirivi jouduttiin alkukesällä 2001 poistamaan myyrätuhojen ja sienitaudin aiheuttamien vaurioiden vuoksi.

Linnanpuisto

Mennyt aika ja nykyhetki kohtaavat vuonna 1968 perustetussa Linnanpuistossa. Linnan ja kaupungin korttelien välinen avoin historiallinen maisematila on pääosin säilynyt. Linnanpuisto on suosittu tapahtumapaikka ja siellä järjestetään kesäaikaan konsertteja sekä muita yleisön massatapahtumia. Jyhkeänä kohoava linna antaa juhlanan taustan niin lasten kuin aikuisten lukuisille liikunta- ja kulttuuritapahtumille.

Linnankasarmit

Kaupunginpuisto ja Linnankasarmit ovat alueita, joilla on potentiaalia mittavamman tapahtuman areenoina. Linnankasarmien alueella avattiin 1990-luvun alussa tykistömuseo. Kasarmialue on aiempien toimintojensa vuoksi historiallisen ajan muinaismuistoalue. Kasarmien alueen omistus jakautuu Senaatti-kiinteistöt ja Kruunuasunnot Oy:n kesken. Alue säilyy puolustusvoimien erityisalueena ja käytössä. Puistomaiset istutukset yhdistävät alueen kauniisti Kaupunginpuistoon ja koko Vanajaveden laakson maisemaan. Linnankasarmien historiallinen rakennuskanta on suojeltu asetuksella (480/85).

Ojoisten kartano ja Karnaalinpuisto

Nykyisin Ojoisten kartanon alueella toimii taas työsiirtola, joka oli lakkautetuna välillä muutaman vuoden. Linna, latokartano ja kaupunki ovat aikoinaan muodostaneet tiiviin yhteisön. Kartanon alueen ja sen eteläpuolisen laakson merkitys maisemassa on ollut suuri. Nykyisten toimintojensa puolesta kartano ei kuulu enää kiinteästi linnaan, mikä osaltaan on sallinut näköyhteyden umpeenkasvua myös maisemassa. Ojoisten alue on jäänyt yleisöltä suljetuksi, eikä kartano ole enää tilallisesti läsnä linnan maisemassa.

Karnaalinpuisto on pelto- ja niittyaukeasta luontaisesti kehittynyt puistometsä kaupunkikeskustan ytimessä. Puisto toimii vihervyöhykkeenä ja kevyen liikenteen yhteytenä kaupungin länsipuolisiin osiin Brahenkadun alikulkulun kautta. Suojaviheralueena puisto vaimentaa moottoritieltä linnalle kantautuvaa melua. Alavan maan pintavalunnat moottoritieltä lähtien ohjataan Karnaalinpuiston läpi Tampereentien patovallin yli Vanajaveteen. Karnaalinpuisto sekä Ojoisten kartanon alue ulottuen Vanhan kaupungin lahdelle ovat tehdyn kartoituksen perusteella yölaulaja-aluetta.

Kaupunginpuisto eli Parkki

Nykyisen Kaupunginpuiston pinta-ala on noin 18 hehtaaria ja rakennetun käytäväverkoston pituus alueella on noin 5,4 km. Puisto on suosittu kaupunkilaisten ulkoilualue ja rantaa pitkin kuljetaan linnalta Aulangolle. Nurmialueiden vuositainen niitto sekä lehtien haravointi lopettiin 1970-luvulla. Nuori taimikko ja kenttäkerroksen lajit ovat kasvaneet tämän jälkeen luonnostaan. Puusto on nykyään moni-ikäistä ja elinvoimaista. Vanhoja puita hoidetaan yksilöinä. Puiston maisema on muuttunut luonteeltaan alkuperäistä suljetummaksi ja näkymiä on umpeutunut.

Kaupunginpuiston kivilaituri on ollut käytössä, kun kaupungista oli laivayhteys Parkkiin. Kivilaituri on kokkojen polton seurauksena pahoin rapautunut. Kaupunginpuiston sekä etelä- että pohjoisreunassa on pienveneiden maallevetoalueet, jotka palvelevat lähialueiden asukkaita. Pohjoispuolelle, Järvikujan päähän valmistui huhtikuussa 2001 kuivan maan matonpesupaikka. Pesualtaat ja kuivausmankeli ovat olleet ahkerassa käytössä. Rautatiesillan vieressä Vanajan länsirannalla on kivirakenteinen laituri, joka on ollut käytössä silloin, kun rautatiellä oli ”juna-laiva” -yhteys ja kyseisessä kohdassa seisake. Laituri toimii osana rautatiesillan maatuokea ja kulkuyhteyttä sillan ali. Rantarakenteet ovat paikoin pahasti rapautuneet.

Puistolan koulu

Puistolan koulun yleisten rakennusten tontilla on vuonna 2001 tehty asemakaavan muutos, jonka mukaan ko. tontti jaettiin kolmeksi asuintontiksi. Yhdelle tontille jäävät ns. alakoulurakennukset ja toiselle yläkoulu. Asemakaava suojelee koulun julkisivut. Tontit on myyty yksityiseen asuinkäyttöön.

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Kaavalliset tavoitteet

Linnankasarmien käyttö on muuttumassa. Alueen kehittäminen yleiseen virkistyskäyttöön edellyttää maanomistajan suostumusta. Etsittäessä uusia käytötarkoituksia kasarmirakennuksille huolehditaan siitä, ettei alueelle sijoiteta sellaisia toimintoja, joiden edellyttämät muutostyöt tai lisärakentaminen pilaisivat arvokasta miljöötä. Asuin- ja museotoimintojen lisäksi alueelle sopivat esimerkiksi julkiseen hallintoon liittyvät toiminnot. Rakennusten hyötykäyttöä edistävä vähäinen muutos- ja lisärakentaminen sallitaan.

Alueelliset toimenpiteet

Linnankasarmien keskuscentän käyttöä juhlien ym. tapahtumapaikkana edistetään. Museoviraston mukaan aluetta varten tulee varata sellainen maisemanhoito-ohjelma, jossa on otettu huomioon kasarmien sekä niihin liittyvä viheralue mukaan lukien osittain puretun, asetuksella suojellun ampumaratarakennuksen alue.

Ojoisten kartanon alue säilyy toistaiseksi vankisiirtolan käytössä ja on siten suljettu ulkopuolisilta kävijöiltä. Aluetta tulee jatkossa tarkastella kuitenkin kiinteänä osana kansallista kaupunkipuistoa. Yleiskaavaa muutetaan niin, että kansallisen kaupunkipuiston tavoitteet näkyvät selkeästi. Alueen selkeärajaisuudesta johtuen kaavatyö voi tapahtua myös asemakaavana. Rakennusten säilymistä ja hyötykäyttöä edistävät muutokset ja lisärakentaminen sallitaan. Nykyisen käytön päätyttyä Ojoisten kartanon käyttötarkoitukseksi sopii asumisen ohella tai

sen sijaan matkailu tai muu yleinen käyttö. Ojoisten kartanon alkuperäinen sijaintipaikka on potentiaalinen historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös ja sen sijaintipaikka tulee selvittää ennen alueen mahdollista lisärakentamista. Yksittäisistä rakennuksista tullaan suojelemaan asemakaavalla 1870-luvulla rakennettu päärakennus, kivinen sikala- ja puurakenteinen tallirakennus, kaksikerroksinen tiilinen vankilarakennus vuodelta 1930 ja tiilinen viljamakasiini vuodelta 1931. Myös rakennetun ympäristön luonteen säilymistä koskevat määräykset sisällytetään asemakaavaan.

Hämeen linna säilyy rakennushistoriallisena muistomerkkinä ja ympärivuotisena matkailunähtävyytenä. Linna tarjoaa myös tiloja tapahtumille ja ympäristön monipuoliselle, ympärivuotiselle ja sen arvoon sopivalle toiminnalle. Kaupungin yhteistyötä alueen toimijoiden kanssa lisää.

Maisemakuvassa linnan siluetti on ollut joka puolelta ihailtavissa väljästi istutettujen puistovyöhykkeiden lomitse. **Näkymien ja yhteyksien säilyminen** linnalle on Ojoisten kartanon alueen, Karnaalipuiston, Linnanpuiston ja rantapuistojen ketjun aloittavan Eino Leinon puiston kehittämisen merkittävimpiä tavoitteita. Ojoisten alueen maankäytön historian vaiheista käynnistetään perusselvitys ja maisemaa pyritään avaamaan asteittain kohti linnaa yhteistyössä maanomistajan kanssa. Lehtipuustoinen Karnaalin alue säilyy edelleen tärkeänä puistometsänä ja suojaviheralueena keskustakorttelien välissä.

Kaupunginpuistoa hoidetaan kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi ottaen huomioon alueen monipuolinen luonnonvarainen kasvi- ja eläinlajisto. Periaatteena puiston tulevaisuudelle on rakennettujen ja intensiivisemmin hoidettavien vyöhykkeiden tarkistaminen alueen sisällä luonnonmukaisesti kehittyvän puistometsän rinnalla. Puiston nykytila ja tavoitteet tarvitsevat tarkemman selvityksen. Historiallinen maisemarakenne puiston keskiosassa ja linnan suuntaan aikoihin avautuneiden näkymien palauttaminen ovat keskeisiä tavoitteita tulevaisuudessa.

Kaupunginpuiston kaikki rakennelmat kaipaavat korjausta. Kesäteatteritoiminnan ympärille kertyneitä väliaikaisia rakennelmia vähennetään ja korvataan pysyväisluonteisilla, korkealaatuisilla rakennuksilla. Puistoalueen osin tuhoutuneet puistopaviljongit sekä käytäväverkosto ja kiviraunio peruskunnostetaan palvelemaan erilaisia tapahtumia. Rakennelmien kunnossapitoon panostetaan.

Tampereentie on pehmeällä maaperällä ja se peruskorjataan nykyiselle paikalleen. Tampereentien länsipuolelle on mahdollista rakentaa lisää pysäköintipaikkoja palvelemaan linnan ympäristön tapahtumia. Pysäköinti toteutetaan maaston ja maiseman ehdoilla periaatteena pienimuotoiset, istutuksilla maisemaan sovitettut alueet.

Alueella merkittävien **puukujanteiden** kunnosta huolehditaan varoen rakentamismisvaurioita ja liikenteen rasitusta. Kujanteiden uusiminen tehdään historialliseen taustaan perustuen ja suunnitellaan toteutettavaksi pitkälle aikavälille. Tampereentien miljöötä kehitetään koivukujanteita uudistamalla ja kujannepuita lisäämällä Niittykadun ja Härkätien välille.

Linnan ympäristön **rantojen virkistyskäyttömahdollisuuksia** parannetaan. Rannan kevyen liikenteen väyliä kehitetään edelleen yhtenäiseksi verkostoksi. Linnan ja kasarmialueen väli toteutetaan kulkukelpoiseksi sopimuksen mukaan. Tehty sopimus ei sido kevyen liikenteen väylän lopullista sijaintia laadittavassa asemakaavassa. Alueen luonteen mukaan puistojen sisällä kulkevat käytävät pidetään pääsääntöisesti ilman asfalttipintaa.

Hämeenlinnan hoitokunta on tehnyt vuonna 1992 päätöksen, että opetusministeriön ja Museoviraston hallinnoimalle linnan alueelle ei rakenneta laivalaituria. Vesialueen ruoppaus linnan läheisyydessä edellyttäisi mahdollisen vedenalaisen kulttuuriperinnön olemassaolon selvittämistä.

Kaupunginpuiston kivilaituri vaatii peruskorjauksen ennen mahdollista käyttöönottoa. Korjaus ajoittuu tuleville vuosille. Myös rautatiesillan viereinen laituri on mahdollista peruskorjata käyttökuntoiseksi yhteydeksi Kaupunginpuistoon. Puistonmäen alueen asukkaiden läheisen ranta-alueen virkistyskäyttömahdollisuuksia parannetaan edelleen. Soutuveneiden maallevetoalueiden toimivuutta ylläpidetään tarvittavilla kasvillisuuden hoidoilla ja kevyillä rakenteilla.

Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset

Hämeen linna, Hämeen linnan opaskirja. Anna-Maria Vilkuna, Museovirasto. Helsinki 2001.

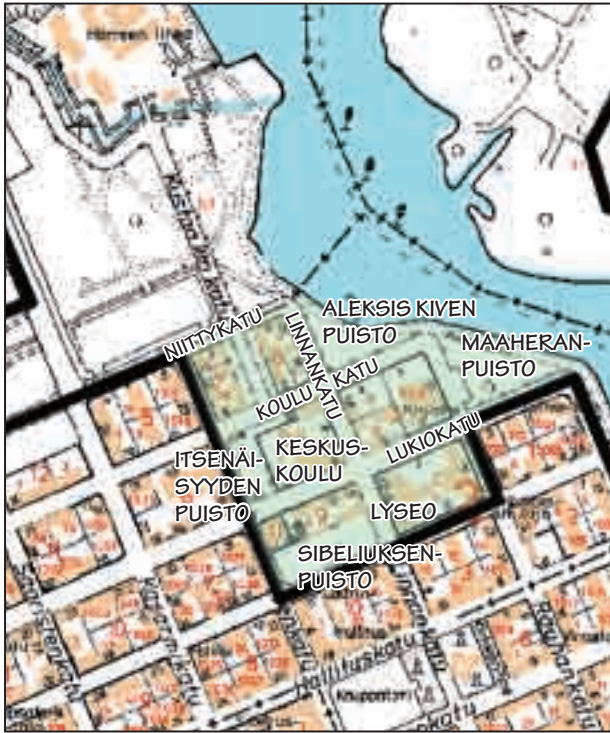
Hämeen linna – toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1992:8

Häyrynen, M. (toim.) 2001: **Hortus Fennicus – Suomen puutarhataide.** Viherympäristöliitto ry ja Puutarhataiteen seura ry. Helsinki.

Kaupunginhallituksen päätös 19.11.2001 § 12. **Puistolan koulun tontista 12-23-1 muodostettavien tonttien ja rakennusten myyminen.** Hämeenlinnan kaupunki.

Suomen valtio/Läntisen maanpuolustusalueen esikunta 19.12.2001. **Sopimus julkisen ulkoilureitin ohjaamisesta Linnankasarmien alueen kautta.** Hämeenlinnan kaupunki. Kirje 2 s. + 2 liitettä.

2. KOILLISKULMAN ALUE

Tarkastelualueeseen kuuluu Linnankadun pohjoispäässä kummallakin puolella viisi kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia sisältävää ruutukorttelia sekä niihin kiinteästi liittyvät Kustaa III:n kadun eteläpään puukujanne, Itsenäisyydenpuisto ja Sibeliuksenpuisto. Rantapuistoista alueeseen kuuluvat Aleksis Kiven puisto ja Maaherranpuisto.

Maanomistajia Hämeenlinnan kaupungin lisäksi ovat Asunto Oy Hämeenlinnan Lukiokatu 9, Asunto Oy Hämeenlinnan Ainonranta, Asunto Oy Hämeen Linnan Portti, Asunto Oy Tawastlinna sekä Ari ja Ritva Turunen.

Alueen muotoutuminen

Hämeenlinnan asemakaavahistoria on poikkeuksellisen rikas, sillä siinä heijastuvat suomalaisen ruutuasemakaavan kaikki vaiheet. Kehitykselle on ollut ominaista lukuisten toteutumattomien suunnitelmien laatiminen ja lopulta kahden ajalleen hyvin tyypillisen asemakaavan toteutuminen (Axel Magnus von Arbin v. 1778 ja Carl Ludvig Engel v. 1828). Vuoden 1831 tuhoisan palon jälkeisessä asemakaavassa kaupungin korttelit oli jo tehty säännöllisiksi ja muutamaa poikkeusta lukuunottamatta yhtä suuriksi. Engel piirsi kaavaan mallikorttelin osoittaakseen kuinka rakennukset tulisi alueelle sijoittaa maksimaalisen paloturvallisuuden saavuttamiseksi. Rakennusjärjestys oli tiukka ja tonttien oli varattava 6-8 metrin levyinen rakentamaton palokuja, johon tuli istuttaa lehtipuita. Rakennukset tuli rakentaa kaudun reunaan ja tontin neljännelle sivulle tuli muodostaa leveä puutarha-alue puuistutuksineen. Tontit ympäröitiin aidalla niiltä kohdin, joissa ei ollut rakennuksia. Korttelien väliin jäävä puistokuja on osa vanhaa Arbinin vuoden 1778 asemakaavaan sisällyttämää puistoakselia, joka yhdistää linnan ja kaupungin keskustan.

Talomuseoalue

1890-luvulla Hämeenlinna oli yhä hallitsevasti puutalokaupunki. Koilliskulman ns. Talomuseoalueella ja Lukiokadun varrella on jäljellä muutamia puurakennuksia. Niistä vanhimmat osat ovat 1830-luvulta. Pääosin puurakennukset ovat 1880-luvulta ja vuosisadan lopulta. Niiden ulkovaalaus on aikakaudelle tyypillistä, yksityiskohdiltaan rikasmuotoista nikkarityyliä sekä uusrenessanssia. Puurakennuksia on osittain tai kokonaan palanut, viimeisimpänä Hämeenlinnan historiallisen museon näyttelyhuoneisto uudenvuodenyönä 2000. Rakennuksia

on kunnostettu sekä myös rakennettu kokonaan uudestaan 1980- ja 1990-luvuilla.

Hämeenlinnan Lyseo

Hämeenlinnan Lyseo (Linnankatu 12-14) tunnetaan monen kansallisen suurmiehemme opinahjona. Edustava uusrenessanssi -rakennus valmistui 1888 ja sitä laajennettiin kahdella siipiosalla vuonna 1936.

Sibeliuksenpuisto

Hämeenlinnan vanhin puisto tunnetaan nykyisin Sibeliuksenpuistona. Sen juuret ulottuvat 1700-luvun lopun koilliskulman yksityispuutarhoihin. 1800-luvun puolella tätä nyt jo rakentamisen alle hävinnyttä puistoa kutsuttiin Seurapuistoksi ja se oli avoinna säätyläisille ja porvaristolle maksua vastaan. Puistikko perustuu todennäköisesti maaherra Anders de Brucen istuttamaan ja myöhemmin kuvernööri Rehbindein ylläpitämään taimitarhaan. Kuvernööri Rehbindein mittavan puistosuunnittelun myötä uusiin puistoihin tuli istuttaa ”jaloja puita” ja pensaita, joita oli tähän asti hankittu ulkomailta. Rehbindein halusi ryhtyä kasvattamaan tarvittavia taimia Hämeenlinnassa ja vuonna 1848 kaupunki vuokrasi hänelle taimitarhaa varten puutarha-alueen läheltä lääninhallituksen taloa. Kuvernöörin erottua virastaan silloisesta Tähtipuistosta tuli kaupungin hoitama yleisön kävelypuisto huvimajatyypisine ravintoloinen. Vuonna 1964 Kain Tapperin nuorta Sibeliusta esittävä patsas sijoitettiin puistoon ja sen myötä puistoa alettiin kutsua Sibeliuksenpuistoksi. Puistoon on siirretty Hattulan kunnan Ihalemmin kylästä vainajainpalvontaan liittyvä kuppi- eli uhrikivi.

Itsenäisyydenpuisto

Itsenäisyydenpuisto Keskuskansakoulun länsipuolella on maineikkaan Seura-huoneen puiston jäänne alkujaan 1800-luvulta. Sinne sijoitettiin vuonna 1965 Aimo Tukiaisen monumentaalinen Summan muistomerkki. Historiallisten rantapuistojen ketjun aloittavat Aleksis Kiven puisto ja nykyinen Maaherranpuisto (Linnankadun ja Koulukadun kulma), joka nimettiin vuonna 1997 Etelä-Suomen läänin perustamisen kunniaksi. Maaherranpuistossa on Viktor Janssonin ”Nuoruus”-veistos.

Keskusta-alueeseen liittyvät Vanajaveden ranta-alueet rakennuskortteleineen ja puistoinen on asemakaavoitettu. Asemakaava on ajan tasalla keskustan koilliskulmassa tarkasti rajattuine rakennusaloineen ja nykytilan mukaan mitoitettuine tehokkuuksineen. Osassa kortteleita on käytetty suojelumerkintää arvokkaan rakennuksen rakennusalaista, mikä tarkoittaa, että olevaa rakennusta ei saa purkaa ilman pakottavaa syytä. Rantapuistot ja Koilliskulman rakennuskorttelit ovat kaavassa säilytettäviä ympäristöjä. Koilliskulman alueen kaupunkikuvassa on rakennusten lisäksi tärkeä merkitys historiallisilla puistoilla ja rakennuksiin liittyvillä pihaympäristöillä, linnalle johtavalla puistokujalla sekä historiallisilla kenttäkivipäällysteisillä kaduilla. Alueen merkittävyyttä korostaa avoin yhteys Hämeen linnaan.

Rakennusten sijoittuminen tontin reunoille, ulkovuorauksen rikkaat yksityiskohdat, palokujat ja aidoin suljetut istutetut pihapiirit jyrkine portteineen tekevät alueesta omaleimaisen. Lukiokadulta Linnankadun suuntaisesti on hieno näkymäakseli linnalle, samoin Keskuskoulun pihan läpi Kustaa III:n katua pitkin.

Niittykadun ja Linnankadun kulmaan pystytettiin syksyllä 2001 kansallisen kaupunkipuiston ensimmäinen pääopastetaulu. Aleksis Kiven puiston rannassa toimii vuokranelaituri.

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Alueelliset toimenpiteet

Koilliskulman rakennetulla alueella toimitaan **asemakaavassa** osoitetulla tavalla. Esimerkiksi piharakennukset, joilla ei ole suojelumerkitystä, voidaan korvata ympäristöön sopivilla uudisrakennuksilla. Muutostyöt ja lisärakentaminen sovitetaan huolella olevaan ympäristöön ja avoimen näkymän säilyminen linnalle otetaan suunnittelussa huomioon. Kaupungin luonnonhoitotoimisto **neuvoo ja opastaa** tarvittaessa asukkaita kehittämään piha-alueitaan ja korostamaan niiden ilmettä paremmin historialliseen taustaan pohjautuviksi.

Lyseorakennus säilyy nykyisessä ulkoasussaan. Rakennusta varjellaan sopimat-
tomilta muutoksilta sekä ulko- että sisätiloissa. Pihan varustelutasoa kohotetta-
essa ja korjattaessa pyritään lyseorakennuksen ilmeeseen sopiviin ratkaisuihin. Samoin Keskuskoulu rakennuksena säilyy, mutta se tulee jatkossakin kohtaamaan sisätilamuutoksia. Rakennus sijoittuu tärkeälle linna-akselille ja pihaympäristöä kehitetään niin, että saadaan parempi yhteys linnan suuntaan.

Historiallisten puistojen, kuten Sibeliuksenpuisto, arvokkaan kulttuuriperinnön säilyttäminen vaatii aktiivisen hoidon lisäksi puistojen suunnitelmallista perusparantamista. Vanhojen puistojen kunnostamiseksi historialliselta pohjalta laaditaan kokonaissuunnitelma, joka kattaa koko rannan puistovyöhykkeen Linnanpuistosta Ystävyydenpuistoon ja Paasikiventien siltaan asti (kts. myös ”Verkatehdas ja keskustan rannat. Tavoitteet ja toimenpiteet”, sivu 35).

Kustaa III:n kadun jatkeen ja rantapuistojen **puukujanteiden** kunnosta huolehditaan varoen rakentamisvaurioita ja liikenteen rasitusta. Kujanteiden uusimisesta laaditaan selvitys, joka liittyy läheisesti alueen muiden puistojen peruskunnostukseen. Kujannetyyppisten puiden lajisto pyritään palauttamaan pitkällä aikavälillä historiallisten ajatusten mukaisiksi. Katujen pintamateriaaleista kenttäkivipäällysteen säilyminen on määrätty asemakaavassa. Keskustan liikenteellisistä pääväylistä Lukiokatu halkaisee alueen, mutta sen liikenteellinen tärkeys verkossa tulee vähenemään Paasikiventien jatkeen rakentamisen jälkeen. Lukiokadun katuympäristöä parannetaan pitäen viitteenä koilliskulman historiallista ympäristöä ja Lukiokadun sekä Arvi Kariston kadun välinen kulma sovitetaan paremmin maisemaan.

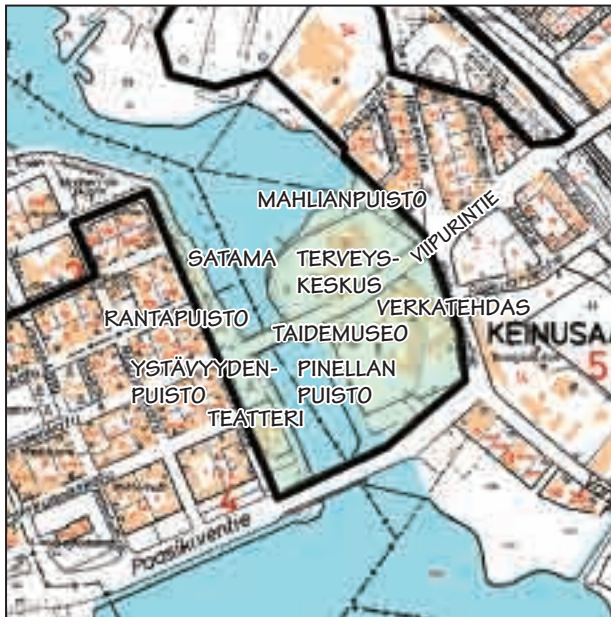
Linnankadun arvoa kaupunkikuvassa pyritään korostamaan. Niittykadun ja Linnankadun kulmaan Linnansalmeen rakennetaan kesällä 2002 maihinnousua ja matkailuveneilijöiden tilapäistä kiinnittymistä palveleva laituri. Tällä halutaan tarjota veneilijöille mahdollisuus pistäytyä rantaan Linnankadun pääte-pisteeksi pystytetylle kansallisen kaupunkipuiston opastaululle. Linnansalmen laituri voi jatkossa palvella myös vesibussiliikennettä tilapäisesti esimerkiksi tapahtumien aikana. Vastaavanlaista laituria suunnitellaan myös Sairionrannan niemenkärkeen ja Varikonniemeen. Opastaulun välitön ympäristö toteutetaan arvokkaan ympäristön mukaisin luonnonkivipinnoittein ja istutuksin. Aleksis Kiven puiston laituri säilyy vuokrauskäytössä. Toimivuuden vaatimia kunnostustöitä ja ruoppauksia tehdään myös jatkossa.

Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset

Kaipia, J. & Putkonen, L. 1997: **Suomen arkkitehtuuriopas**. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
Koskimies, Y. 1977: **Hämeenlinnan kaupunki 1945-1974 Historiikki**. Arvi A. Karisto Oy. HML 1977
Paasikiventien jatkeen suunnitelmat liittyen Lukiokatuun. Hämeenlinnan kaupunki/ Tiehallinto.
TEKLA 26.02.2002 § 72. **Kansallisen kaupunkipuiston laiturirakenteet Linnansalmeen, Sairionrantaan ja Varikonniemeen**.

3. VERKATEHDAS JA KESKUSTAN RANNAT

Aluekokonaisuuteen kuuluvat keskusta liittyvät rannat Vanajaveden länsipuolella - Rantapuisto, satama, Ystävyyspuisto ja nykyisen kaupunginteatterin tontti - ja itäpuolella Keinusaassa Verkatehtaan alue, Pinellan puisto, entisen lääninsairaalan tonttialue ja Mahlianpuisto - sekä rantoja yhdistävä Viipurintien silta.

Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä omistaa terveyskeskuksen puistoineen ja kaupunki muun alueen.

Alueen muotoutuminen

Rantapuisto

Rantapuiston istuttaminen on aloitettu vuonna 1889. Kun Hämeenlinnaan vuonna 1904 perustettu puistovaliokunta ryhtyi ensi töikseen toteuttamaan yhtenäistä ”puilla istutettua kävelimöä” Vanajaveden sillalta Rantapuiston kautta linnalle johtavalle akselille, tarkoituksena oli sekä kaupunkikuvan kaunistaminen että virkistysmahdollisuuksien, jopa tiedon lisääminen pienimuotoisen kasvitieteellisen puutarhan avulla. Hankkeen teki taloudellisesti mahdolliseksi alkoholimyynnin monopolisoinnin myötä kaupungille luovutetut voitto-osuudet. Puistovaliokunnan aikana puistot istutuksineen olivat todellisia nähtävyyksiä. Valiokunta lopetettiin vuonna 1919 ja puistotoimi siirrettiin rakennuskonttorin hoitoon.

Satama

Sisävesiliikenteen kukoistuskaudella, ennen Hämeenlinna-Tampere rautatien valmistumista, sekä henkilö- että tavaraliikenne Vanajavedellä oli huomattavan vilkasta. Kunnollista satamaa ruopattuine väylineen ja kivilaitureineen ei Hämeenlinnalla ollut. Rantakadun ja vastapäisen Sairion puulaitureilla tulitiin jotenkuten toimeen. Sen jälkeen kun vesibussiliikenne ”Hopealinjalla” Hämeenlinna-Valkeakoski-Tampere 1950-luvulla alkoi, kaupunki korjautti Rantapuiston laiturit reittialuksia varten. Laituri on perusrakenteiltaan vuodelta 1928. Matkustajasataman rantapaviljonki on rakennettu 1954 silloisen kaupunginarkkitehti Olavi Sahlbergin laatiman suunnitelman mukaan. Siihen on tehty myöhemmin muutoksia, mutta yleisilme on säilynyt alkuperäisen kaltaisena. Myös Rantapuiston suihkukaivon allas on Sahlbergin käsialaa ja veistos ”Herääminen” Into Saxelinin. Sataman pohjoispuoleinen ranta kivettiin ja somistettiin puuistutuksin 1880-luvulla eversti Hugo Standertskjöldin kustannuksella, sillä hän omisti Rantakadun ja Lukiokadun kulmassa olevan talon. Pitkäsillan (Raatihuoneenkadun sillan) ja laivalaiturin välisen rannan kaupunki kunnosti 1890-luvulla.

*Ystävyyspuisto ja
keskustan puoleinen
ranta*

Rantapuistojen ketjun eteläpäässä Teatteria ympäröivä Ystävyyspuisto on alunperin muotoutunut kahden asuintalon - verkatehtaanjohtaja Amberlan sekä apteekkarinleski Ferneliuksen - yksityispuutarhoista. Puistoon laadittiin perussuunnitelma Lepaan puutarhaoppilaitoksen kilpailuna ja rakentaminen ajoittui 1960-luvulle. Kaikki Hämeenlinnan silloiset ystävyyskaupungit - Uppsala, Baerum, Frederiksberg, Hafnafjörður, Weimar, Kalinin (nyk. Tver) ja Celle - edustajineen ovat istuttaneet tähän puistoon nimikkopuunsa. Kauppaneuvos Arvi Kariston testamenttilahjoituksena puistoon pystytettiin vuonna 1968 Jaakko Veuron patsas ”Hämeenlinna ennen ja nyt”.

Keskustan puoleisella rannalla sijaitsee Schmausserin olutpanimon uusgoottilainen tiilinen tehdasrakennus vuodelta 1902. Myöhemmin tehdasrakennusta on laajennettu useaan otteeseen. Sen suojissa toimii nykyisin mm. Hämeen maakunta-arkisto. Vuodelta 1902 on myös oluttehtailija Schmausserin jugendhuvila, joka tyyllillisesti lukeutuu ns. kansainväliseen jugendiin. Siinä sijaitsevat teatterin sosiaalitilat.

Viipurintien silta

Vuonna 1909 toteutetun Viipurintien terässillan kahta kaartaa tukivat graniittiset maatuet ja yksi virtapilari. Säilyneet, kauniisti muotoillut maatuet muodostavat perustan vuonna 1963 kokonaan uusitulle sillalle. Osa alkuperäisen sillan rautaisista valaisimista on sijoitettu Pinellan puistoon ja siltapilarit/kivipaadet Maaherranpuistoon. Viipurintien siltaa levennettiin vuonna 1996. Silloinen jalkakäytävä levennettiin kevyen liikenteen väyläksi ja samalla rakennettiin kaksi levähdys- ja näköalapaikkaa sekä uusittiin valaistusta. Sillan levennyslaattaan tehtiin syvennykset Rantapuiston vanhojen koivujen säästämiseksi.

Keinusaari

Vuoden 1845 pääosiltaan toteutunut empirekaava ulottuu Vanajaveden itärannalle Keinusaareen siten, että kartaan on piirretty lääninsairaalan ja kruununjyvästön alueet. Pohjoispuolinen Engelin suunnittelema lääninsairaala rakennettiin 1840-1844. Sen sivurakennukset korotettiin 1880-luvulla kaksikerroksisiksi ja päärakennusta laajennettiin 1929. Viimeisin laajennus toteutettiin 1962.

Pinellan puisto

Keskustaa vastapäätä rakennettiin 1800-luvun alkupuolella kolme kruununmakasiinia. Carl Ludwig Engelin ja E.B. Lohrmanin suunnittelemat tiilimakasiinit ovat vuonna 1952 perustetun Hämeenlinnan taidemuseon käytössä. Makasiinien välissä sijaitseva kaksikerroksinen hirsirakennus on rakennettu 1827 tarkk'ampujapataljoonan varastorakennukseksi Parolaan ja siirretty Keinusaareen 1932. Kruununmakasiinin puoleisesta päästä jäi vapaaksi ranta-alue, jonka kuvernööri Reh binder halusi pelastaa mahdollisimman suureksi puistoksi. Sinne istutettiin puita ja pensasmajoja sekä tuotiin penkkejä puistossa kävelijöille levähdyspaikoiksi. Kaupungin puoleinen rinne muokattiin ja kylvettiin nurmikoksi. 1860-luvun lopulla alueelle perustettiin kesäravintola Pinella turkulaisen esikuvan mukaan ja Keinusaaren puistoa alettiin kutsua Pinella-puistoksi. Puistosta tuli ”museopuisto” taidemuseon perustamisen myötä. Vuonna 1963 Pinellalle ja taidemuseon ympäristölle valmistui yhteinen puistosuunnitelma, joka on kadonnut.

Verkatehtaan alue

Vanhan Pinella-puiston kohtaloksi koitui Hämeenlinnaan 1895 perustettu Verkatehdas Osakeyhtiö. Makasiinien taakse rakennettiin aidalla muusta puistosta erotettu verkatehdas, joka oli Hämeenlinnan ensimmäinen suuri teolli-

suuslaitos. Tiilisistä tehdasrakennuksista vanhin, kutomo-osa, on tältä ajalta. Aluetta on myöhemmin lisärakennettu mm. jugendtyylisellä konttoriosalla 1907. Tehdasta laajennettiin useaan otteeseen ja puistoon makasiinien tuntu-
maan rakennettiin 1906 Pinellan huvila isännöitsijän asunnoksi. Entisellä Virke Oy:n tontilla Keinusaarentien varrella sijaitsee samanikäinen jugendtyylinen asuinrakennus. Vuonna 1910 verkatehtaan viereen rakennettiin kenkätehdas. Verkatehdas lopetti toimintansa 1963 ja kaupunki osti koko tehdasalueen 1978.

Nykytila

Satama

Hämeenlinnan matkustajasatama on Vanajaveden reitin päätesatama ja sisämaan satamaksi vilkasliikenteinen. Pääosa matkustajaliikenteestä on Hopealinjan reittiliikennettä, jossa ulkomaalaisten matkailijoiden osuus on merkittävä. Vesireitti kuuluu matkapalvelujen ketjuun, joka jatkuu turistibussiliikenteenä molemmissa päissä. Viime vuosina tilausristeilyt Vanajavedellä ovat lisääntyneet ja osa niistä suuntautuu reitin varrella oleviin palveluihin, kuten Lepaalle ja Petäykseen. Janakkalan suuntaan laivaliikennettä on vain tilausliikenteenä ja virallisen väylän puuttuessa se on vähäistä. Hämeenlinnan satamalla on tärkeä rooli matkailua kehitettäessä. Satamassa on kesäkauden auki oleva matkustajapaviljonki, mutta siinä ei ole matkustajien odotustiloja. Rakennus on peruskunnostuksen tarpeessa ja lisätilan rakentaminen on ajankohtaista.

Rantavyöhyke

Vanajaveden rantaa myötäilevällä puistovyöhykkeellä on huomattava kaupunkikuvallinen merkitys. Rantapuiston ja Ystävyysdenpuiston välillä kivinen rantapenger on paikoin rapautunut. Viime vuosina Ystävyysdenpuisto on ollut esimerkiksi yhteistoimintakohteena keskustan asukasyhdistyksen kootessa puiston ystäviä hoitotalkoisiin. Asukaslähtöisen yhteistyön harjoittaminen puistoissa esim. talkoo- ja tapahtumatoiminnan merkeissä on haasteena myös muualla kansallisen kaupunkipuiston taajama-alueella.

Kansallinen kaupunkipuisto on rajauksensa eteläosassa urbaania yhdyskuntarakennetta ja siihen sisältyy sisäisten väylien ohella tärkeitä läpikulkuliikennettä välittäviä pääväyliä. Väylistä raskainta autoliikennettä jakavat Viipurintie ja Paasikiventie. Niillä sijaitsevat kaupungin länsi-itä suuntaisen liikenteen tär-

keimmät Vanajaveden vesistön ylityspaikat. Paasikiventien jatkeen rakentamisen yhteydessä vesistön ylityskohdalle nykyisen sillan eteläpuolelle suunnitellaan liisättäväksi toinen ajorata, jolla helpotetaan em. katuosuuksien kuormitusta.

Puistojen lisäksi alueelle antaa leimansa molemmin puolin Vanajavettä eri vaiheissa rakennetut tiilipintaiset tai rapatut laitospuistot, teollisuus- tai makasiinirakennukset, joista vanhimmat ovat peräisin 1800-luvun ensimmäisiltä vuosikymmeniltä ja uusimmat 1960-luvulta. Ne edustavat monipuolisesti Hämeenlinnan elinkeinon, liikenteen ja sairaaloiden historiaa muodostaen maisemakokonaisuuden, jota on helppo tarkastella Viipurintien sillalta. Lääninsairaalan rakennuksia ympäröivä rikas puisto vanhoine jalopuineen yhtyy saumattomasti rannan kapeaan Mahlianpuistoon. Sillan näköalapaikoilta sekä Mahlianpuistosta avautuu edustava näkymä linnalle ja kohti Vanajaveden laakson kansallismaisemaa.

Verkatehtaan alue

Teollinen toiminta laajeni Verkatehtaan ympäristössä 1900-luvun alkupuolen ajan, kunnes rakennemuutoksen seurauksena 1970-luvulla koko tehdasalue tyhjeni ja siirtyi kaupungin omistukseen. Tehdasrakennukset ovat viime vuosikymmenien aikana erilaisten välivaiheiden jälkeen muodostuneet monipuolisen uuskäytön ja erityisesti kulttuurin tyyssijoiiksi. Alueelle sijoittuvat mm. taidemuseo, galleria- ja näyttelytiloja, kaksi teatteria, alueradio sekä ammatilliseen että kansalaisopisto-opetukseen liittyvää toimintaa. Verkatehtaan kokonaisuuden liittyminen osaksi kansallista kaupunkipuistoa antaa puistolle sitä toiminnallista monipuolisuutta, mikä erottaa konseptin perinteisistä puistoista. Verkatehtaan alueelle kaavaillut lisätoiminnot tulevat tarvitsemaan jatkossa lisää pysäköintilaa.

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Kaavalliset tavoitteet

Pääterveysasemalta, Verkatehtaan alueelta ja pääosin myös teatterin tontilta puuttuvat asemakaavasta suojelumääräykset, vaikka periaatteellista ristiriitaa puiston tavoitteiden kanssa ei ole. Puistoon kuuluvien rakennusten ja rakenteiden säilymistä ja vaalimista edistetään lisäämällä asemakaavaan tarpeellisia suojelumääräyksiä.

Alueelliset toimenpiteet

Kansallisen kaupunkipuiston historiallisesti arvokkaiden **rantapuistojen** kunnostamiseksi laaditaan suunnitelma Viheralueohjelman mukaisesti. Puistoalueiden hoito, kehittäminen, muutos- ja korjausrakentaminen toteutetaan siten, että yksittäisten kohteiden merkittäviä omaleimaisia, arkkitehtonisia, maisemallisia ja historiallisia arvoja vaalitaan osana kokonaisuutta. Rakenteiden sijoittaminen, rakennusmateriaalien valinta ja rakennustoimet toteutetaan ottaen huomioon alueen historiallinen erityisluonne. Keskustan rantapuistojen ikääntyneiden puukujanteiden uudistamiseksi laaditaan kokonaissuunnitelma, joka kattaa koko rannan tuntuman puistovyöhykkeen Linnanpuistosta Ystävyydenpuistoon ja Paasikiventien siltaan asti. Tavoitteena on taata kaupunkilaisille mahdollisuus jatkossakin nauttia maisemallisesti kauniista ja turvallisista puukujanteista.

Sataman toiminnalliseen kehittämiseen liittyen rantapaviljonki peruskorjataan tai korvataan kokonaan varustelultaan korkeampitasoisella ja tilavammalla

uudisrakennuksella. Rakennushankkeessa palvelu- ja varustetasoa nostetaan siten, että toteutetaan matkustajien odotustilat, jolloin rakennuksen ympäri-
vuotinen käyttö on mahdollista. Tämä jatkaa osaltaan risteilyliikennekautta. Suunnittelussa huomioidaan tilan nykyistä parempi avautuminen myös kaupungin suuntaan, mikä tukee rakennuksen monipuolista käyttöä.

Satamalaituri on peruskorjauksen tarpeessa ja se toteutetaan ottaen huomioon historiaan perustuvat ympäristöarvot. Rakennustyön aikana uusitaan laivojen polttoaine-, perussähkö-, vesi- ja jätehuollon perusrakenteet sekä lisätään vastaavat palvelut pienemmille tilausliikennealuksille. Sataman pinnoitteista, pysäköintialueista ja niitä maisemoivista istutuksista ja valaistuksesta sekä peruspalvelutarvustuksen parantamisesta tehdään kokonaissuunnitelma laivalaiturin peruskorjauksen yhteydessä. Rantapuiston pengeri ja Ystävyydenpuiston laiturimuuri kunnostetaan. Teatterinranta toteutetaan samoilla periaatteilla. Rantaviivan tuntumassa tehdään tarvittavat ruoppaukset.

Maakunta-arkiston siirtyessä pois entisestä **olutpanimon tehdasrakennuksesta** pyritään tiloihin sijoittamaan toimintoja, jotka mahdollistavat ikkunoiden palauttamisen julkisivuihin.

Verkatehtaan aluetta kehitetään monipuolisena kaupunkikulttuurin keskuksena. Koko aluetta koskeva kehittämishanke etenee ja sen varaan on laskettu osittain koko Hämeenlinnan ja myös seutukunnan vetovoimaisuuden kehittyminen. Hankkeessa parannetaan alueen ulkoista ilmettä samalla kun toimintoja kehitetään tukemaan paremmin toisiaan. Tavoitteena on luoda uusia kulttuurituottamisen toimintamalleja, joihin liittyvät läheisesti yritystoiminta ja matkailu. Käyttämättömänä tai vajaakäyttöisinä olevia tiloja kunnostetaan aktiivikäyttöön. Alueelle voidaan rakentaa ilmeeseen ja kulttuuritoimintoihin sopivia uudisrakennusosia. Pysäköintialueet toteutetaan vaiheittain maaston ja maiseman ehdoilla periaatteena pienimuotoisuus. Tarvittavat lisäalueet pysäköintiin osoitetaan varsinaisen Verkatehtaan alueen ulkopuolelta, esim. Keinusaaresta.

Suunniteltaessa Verkatehtaan kulttuurikeskusta huolehditaan kaupunkilaisia palvelevan **ranta-alueen** sekä maisemallisesta että ulkoilu- ja virkistyskäyttömahdollisuuksien säilymisestä. Rantaa myötäilevät kevyen liikenteen reitit turvataan ja tavoitteena on nykyisen vapaamuotoisen rantaviivan säilyttäminen.

Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset

Koskimies, Y. S. 1966: **Hämeenlinnan kaupungin historia 1875-1944**. Arvi A. Karisto Oy. Hämeenlinna 1966.

Koskimies, Y. S. 1977: **Hämeenlinnan kaupunki 1945-1974 Historiikki valtuustolaitoksen 100-vuotisen toiminnan kunniaksi**. Arvi A. Karisto Oy. Hämeenlinna 1977.

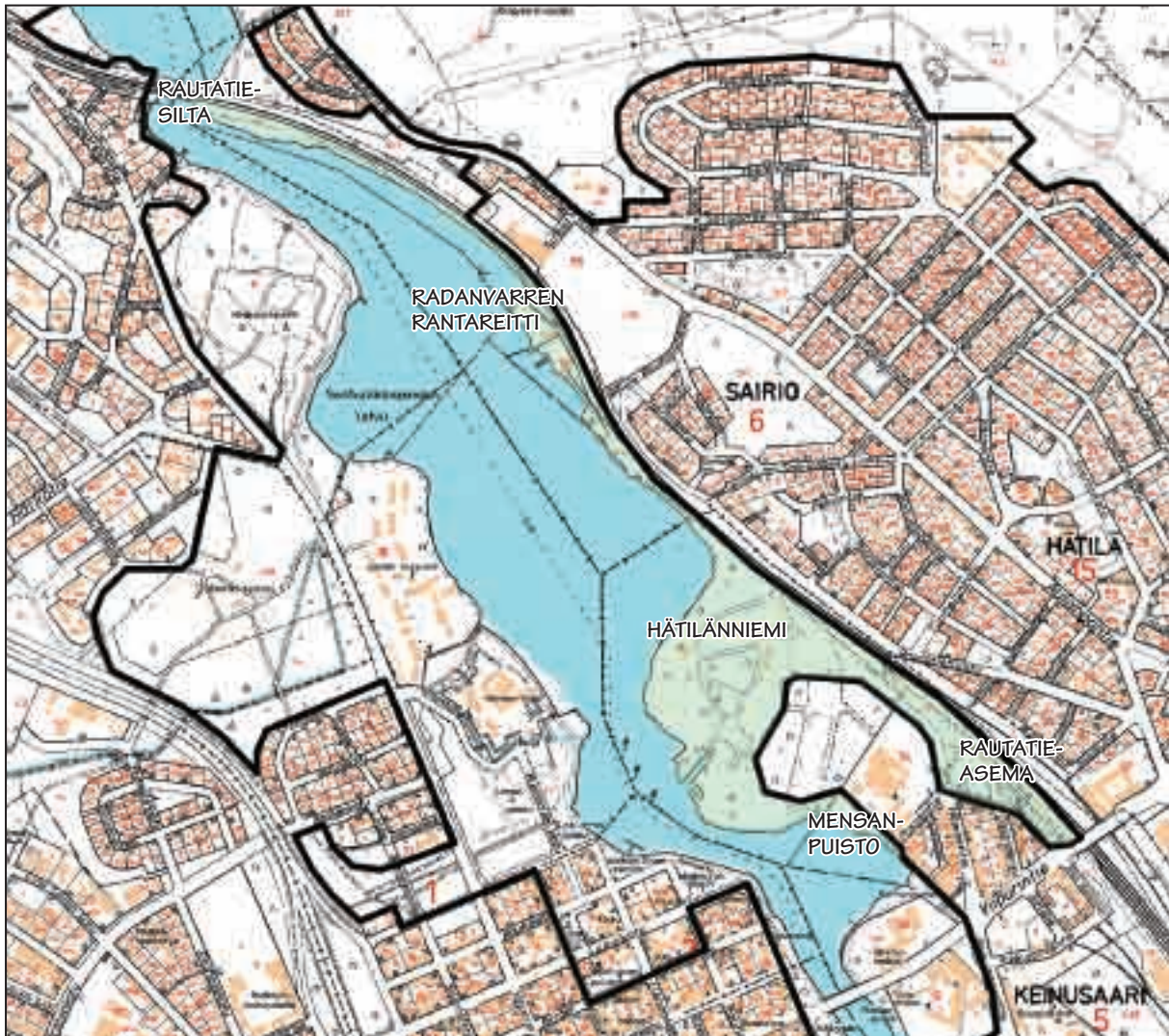
Kotajärvi, T. 2001: **Suunnitelmaluonnos Verkatehtaan piha-alueen kehittämiseksi**. Hämeenlinnan kaupunki, arkkitehtitoimisto.

Verkatehtaan alue kaupunkikulttuurin keskuksena, projektisuunnitelma 31.10.2000.

Hämeenlinnan kaupunki.

Konserttitalityöryhmän loppuraportti 28.5.1997. Hämeenlinnan kaupunki.

4. ASEMANSEUTU JA RADANVARSIALUEET

Tarkastelualueeseen kuuluu rautatieasema ympäristöineen, entisen Mensan tehdaskiinteistön ja Vanajaveden välinen Mensanpuisto sekä Hätilänniemi. Alue jatkuu kapeana rantakaistaleena Vanajaveden länsirannan ja rautatien välissä rautatiesillalle.

Maanomistajia ovat Hämeenlinnan kaupunki, VR-yhtymä Oy, Ratahallintokeskus ja Metsä-Serla Oy.

Alueen muotoutuminen

Rautatieliikenne alkoi Suomessa vuonna 1862, jolloin Helsingin ja Hämeenlinnan välinen rata avattiin. Hämeenlinnasta jatkettiin vesiyhteyttä pitkin Tampereelle. Silloinen Edelfeltin laatima ja keisarin vahvistama asemakaava sisälsi ajatuksen ruutukeskustan laajentamisesta Vanajaveden itäpuolelle Keinusaareen ja Varikonniemeen. Keskusta lähti kuitenkin laajenemaan länteen ja radan varteen sijoittui teollisuutta sekä varastoja.

Rautatieasema

Alkuperäinen asemarakennus tuhoutui vuonna 1918, mutta puistojärjestelmä ja osa puukujanteista on peräisin tuolta ajalta. Nykyinen, arkkitehti Thure Hällströmin suunnittelema punatiilinen asemarakennus valmistui 1921. Sen matalampaa siipiosaa on jatkettu 1960-luvulla. Asemarakennuksen ympäristöön liittyvät läheisesti tiilinen veturitalli ja puinen tavaramakasiini 1870-luvulta, kaksi tiilistä varastorakennusta 1800-luvun puolelta sekä kaksi puista asuinrakennusta 1900-luvun alkupuolelta. Asema-aukiota koristavat länsireunalla lehmuskujat ja istutettu kulttuurilajisto on mielenkiintoista.

Hätilänniemi

Linnaa vastapäätä olevalla niemellä on kautta aikojen ollut strategisesti merkittävä asema. 1700-luvulla linnasta johti silta peltona ja niittynä pidettyyn Hätilän Linnanniemeen. Arkeologisen mielenkiinnon kohteeksi alue tuli ensimmäisen kerran vuonna 1895, jolloin saharakennuksen piha-alueelta löydettiin hopea-äärre. Vuosina 1986-1990 ja 1992-1993 suoritettujen kaivausten perusteella on alueelta todettu esihistoriallisen ja keskiaikaisen asutuksen merkkejä.

Koko Hämeenlinnan alueen varhaisin merkittävä teollisuus syntyi vasta rautatien rakentamisen jälkeen. Ensimmäinen saha perustettiin silloiseen Sahanniemeen 1873 ja sahatoiminta jatkui vuoteen 1950. Sisä-Suomen suurimman sahan ajoilta on jäljellä kaksi 1900-luvun alussa rakennettua tiilirakennusta.

Sahatoiminnan jälkeen alue kuului puolustusvoimille aina vuoteen 1986, jolloin se siirtyi kokonaan kaupungin hallintaan. Puolustusvoimien varikkotoiminta antoi alueelle sen nykyisen kutsumanimen Varikonniemi. Kartoissa alue tunnetaan edelleen Hätilänniemenä. Varikkotoiminnasta on jäljellä pistoraiteiden pohjia ja niiden varsilla olleiden varastorakennusten perustuksia.

Puunjalostusteollisuus jatkui linnaa vastapäätä aluksi vaneritehtaan, myöhemmin Metsä-Serlan alueena tunnetulla paikalla. Toiminnasta on radan rannan puolella jäljellä betoninen puiden uittokaukalo ja muita puunuittoon ja -varastointiin liittyviä rantarakenteita.

Rautatiesilta

Läheisesti Aulangon maisemakokonaisuuteen liittyy Vanajaveden ylittävä teräsrakenteinen rautatiesilta 1920-luvulta. Kaarisiltaa levennettiin toisella sillalla 1960, kun toinen raidepari valmistui.

Yleiskaava on vuodelta 1991 ja vastaa tyydyttävästi kansallisen kaupunkipuiston tarkoituseriä. Välttämättömiä tarkistustarpeita ei ole. Yleiskaavassa Varikonniemen rannat on merkitty lähivirkistysalueeksi. Säilyneiden saharakennusten alue on osoitettu julkisten palveluiden ja hallinnon alueeksi. Vanhaan asutukseen viittaava jäännös on muinaismuistoalueena lain suojaama. Muinaisjäännös on kooltaan 5,5 ha. Kaikkia mainittuja alueita koskee ympäristön säilyttävä määräys. Asemanseudun yleiskaavamerkintöjen päälle on merkitty selvitysalue, joka tarkoittaa maankäytön ratkaisemista aatekilpailun perusteella. Aatekilpailun tulos on kuitenkin vanhentunut ja asemanseudun kehitys joudutaan ratkaisemaan muilla keinoin. Vain osa selvitysalueesta kuuluu kansalliseen kaupunkipuistoon (rautatieasema puistoiheen ja selvitysalueen reunat Varikonniemessä).

Rautatie ja asema

Puiston aluetta sivuava rata on Suomen päärata, jolla henkilö- ja tavarajuna-liikenne on vilkasta ja ympärivuorokautista toimintaa. Rautatieaseman sijainti kansallisen kaupunkipuiston alueella on merkittävä saavutettavuustekijä puistolle. Junamatkustajien autojen pysäköintipaikoista on nykyisellään puutetta. Nykyinen asemarakennus siihen liittyvine puistoiheen ja ulkorakennuksineen kuuluu valtakunnallisessa luokituksessa säilytettäviin ympäristöihin. Niiden säilyminen ja asianmukainen hoito on määritetty ympäristöministeriön, museoviraston, Ratahallintokeskuksen, Valtion kiinteistölaitoksen, VR-yhtymä Oy:n ja metsäntutkimuslaitoksen 21.9.1998 tekemällä keskinäisellä sopimuksella.

Vaakunan laituri

Hotelliikiinteistö Vaakunan lähellä Possentien päässä on TVH:n aikoinaan rakentama puurakenteinen laivalaituri. Se toimii Wanaja III:n kotisatamana sekä palvelee reitti- ja risteilyliikennettä. Kiinteistöyhtiö on rakentanut laivalaiturin viereen oman, hotelliasukkaita palvelevan vierasvenelaiturin, joka on melko vilkkaassa käytössä. Kyseinen laituri on kelluva ja puukantinen.

Hättilänniemi

Taajamassa sijaitseva ja helposti saavutettava niemi on vihreä kaupunkilaisten ulkoilukohde. Nykyinen Varikonniemi on erilaisten raunioiden luonnehtima maisema, jossa rehevä ja monipuolinen, pääosin itsestään kasvanut luonto kätkee sisäänsä historian synnyttämät monimuotoiset kerrokset. Siellä kasvaa mm. Suomen pisimpiin kuuluvia tsaarinpoppeleita. Eri käyttömuotojensa aikana Varikonniemi on pääosin ollut avointa aluetta. Muinaisjäännöksestä on tähän mennessä tutkittu vain osa ja koko alueen luonne on epäselvä. Tutkintoja vaikeuttaa osaltaan myöhempi maankäyttö, joka on paikoin sekoittanut vanhimpia kerrostumia. Asutusjatkuvuus satoja vuosia samalla paikalla, kohteen sijainti lukuisten rautakautisten kalmistojen ja linnavuorten keskittymässä sekä rikas ja monipuolinen löytöaineisto osoittavat kysymyksessä kuitenkin olevan monessa suhteessa ainutlaatuisen muinaisjäännöksen.

Varikonniemi on otettu ulkoilukäyttöön, mutta muinaismuistoalue rajoittaa massatapahtumien järjestämistä. Kasvillisuuteen on viime vuosina raivattu näkymäakseleita linnan suuntaan. Rannan ruovikossa on pitkospuupolku ja levähdyspaikka maisemallisesti varsin oivallisesti sekä koirien uimapaikka saharakennusten lähistöllä. Kansallisen kaupunkipuistoalueen kaakkoispuolelle

jäävään Saarioisten vanhaan tehdasrakennukseen on luonnollisella tavalla muotoutunut erilaisten pienyritysten yhteisö.

Radanvarsi ja rautatiesillat

Kaupungin sisäinen muutos on Hämeenlinnassa käynnissä keskustan kehävyöhykkeeksi nimitetyllä alueella, joka on Vanajaveden ja rautatien välissä tai niiden varrella. Osayleiskaava on määritellyt rakennemuutoksen periaatteet: teollisuus- ja varastoalueet muuttuvat keskustatoiminnoiksi ja kerrostalovaltaisiksi asunto-alueiksi. Myöhemmin on ilmennyt, että keskustatoiminnot näyttävät pysyvän ydinkeskustassa, mutta asuntorakentaminen asemanseudulla on käynnistynyt. Laajempaa tavoitteena on ollut saada keskustan muutosalueen arvokkaimmat osat, ennenkaikkea rannat, kunnostetuksi kevyen liikenteen käyttäjille ja kaupunkilaisille paremmin saavutettaviksi. Helsinki-Hämeenlinna-Tampere -vyöhykkeellä vuosina 1998-2000 toteutetun LYYLI -projektin (ympäristövaikutuksiltaan edullisen yhdyskuntarakenteen ja liikennejärjestelmän kehittämisen tutkimusohjelma) Hämeenlinnan kohteena aloitettiin Varikonniemen läpi rata-penkkaa sivuavan, rautatiesillalle jatkuvan kevyen liikenteen rantareitin suunnittelu ja toteuttaminen. Kaupunkilaisten kulkumahdollisuus, koko matkan kattava valaistus ja osa kasvillisuustöistä sekä pienveneiden maallevetoalue on toteutettu vuoteen 2002 mennessä. Radanvarsialueet ovat myös luontaiselta, mm. liikenteen mukanaan tuomalta kulttuurikasvilajistoltaan kiinnostavia. Tulokaslajeja on kartoituksen mukaan yhä löydettävissä. Työt kulttuuriympäristöltään arvokkaassa maisemassa ja kevyen liikenteen verkostoon liittyvän reitin parissa jatkuvat. Osa alueesta liittyy kesken olevaan Sairionrannan kaavamuutokseen.

Paitsi komeana maisemallisena elementtinä ja rautatieyhteytenä äskettäin maallattu rautatiesilta-pari toimii tärkeänä Vanajaveden itä- ja länsirantoja myötäilevien kevyen liikenteen reitistöjen yhdistäjänä.

TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Kaavalliset tavoitteet

Varikonniemen yleiskaavamerkinnot ovat yleispiirteisiä ja niitä tarkennetaan laadittavassa yleiskaavassa. Varikonniemen tuleva käyttö vaikuttaa koko tähän osaan kansallista kaupunkipuistoa, joten ratkaisuihin on katsottava puistorajan yli. Muinaisjäännösten lakisääteinen suojelu turvataan maankäytön suunnittelussa. Kun kansallisen kaupunkipuiston raja siirretään kaavakartalle, maakuntakaavan sisältöä voidaan tarkentaa. Vaikka Varikonniemen tulevaa käyttöä on vaikea määrittää, ympäristön vaalimista koskeva tavoite sekä luonto- että kulttuurihistoriallisesti merkittävänä alueena on edelleen tarpeen. Keskustatoiminnoille nykyisen seutukaavan mukaisessa laajuudessa kyseinen alue ei sovellu.

Alueelliset toimenpiteet

Junaliikenteen kasvun myötä lähivuosisikymmeninä on varauduttu kolmannen raideparin rakentamiseen nykyisten linjaraiteiden itäpuolelle. Nykyinen tasoylikäytävä Vaneritehtaantien päässä korvataan Hämeenlinnan kaupungin ja Ratahallintokeskuksen yhteistyönä kevyen liikenteen ylikulkusillalla.

Rautatieaseman alueella pysäköintipaikkojen riittävyys selvitetään. Aseman pohjois-, etelä- ja itäpuolelle on lisättävissä jonkin verran maantasopaikkoja, mut-

ta myös pysäköintitalon mahdollisuus tutkitaan. Liityntäliikenteen pysäköinti-tarvetta varten rakennettavat ratkaisut sovitetaan ympäristöön mahdollisimman hienovaraisesti. Alueen ikääntyneiden lehmuskujen uusimiseksi laaditaan suunnitelma. Periaatteena on alueen vehreän ja omaleimaisen ilmeen sekä historiaan perustuvien puukujien säilyminen myös jatkossa. Asemalaitureita mahdollisesti katettaessa rakenteet suunnitellaan kevyiksi ja läpinäkyviksi jo toteutetun kevyen liikenteen alikulun tapaan.

Varikonniemi on alueellisesti tärkeä asutushistoriallinen jäännös, jonka luonteen ja merkityksen selvittäminen edellyttää lisätutkimuksia. Tavoitteena on saada arkeologiset kaivaukset jatkumaan ja jo tehtyjen löytöjen tutkiminen uudelleen käyntiin.

Aluetta tulee jatkossa tarkastella monipuolisena kaupunkiluontokohteena ja sillä on käyttämättömiä mahdollisuuksia sekä ohjattuna että omatoimisena virkistys- ja ulkoilualueena. Varikkorakennusten jäänteitä ja perustuksia on mahdollista käyttää lähtökohtana ympäristötaiteelle. Raunioituneiden rakennusten välttämättömät suojaus- ja purkutyöt tehdään. Jäljellä olevat rakennukset kunnostetaan muinaismuistoalueelle sopiviin toimintoihin ja alueen sekä rakennusten käyttömahdollisuuksia myös palvelujen tuottamisessa selvitetään. Entisen sahan voimalaitoksen tiloihin on suunnitteilla melonta- ja veneilyseurojen säilytystiloja ja toimintaa varten rantaan toteutetaan entisen tukkisillan päälle tarvittava laituri. Vuoden 2002 suunnitelmiin kuuluu myös maihinnousu- ja tilapäiskäyttölaituri kohteessa käyntiä varten. Koirien uima- ja leikkipaikka kunnostetaan läheisyyteen. Alueelle on keväällä 2002 lähdetty suunnittelemaan ensimmäistä kansallisen kaupunkipuiston opastettua teemareittiä liittyen Hätilänniemen muinaismuistoalueeseen, myöhempään historiaan ja alueen kasvillisuuteen.

Yksityisomistuksessa olevian **Possentien laiturin** toimivuus edellyttää jatkossa ruoppausta. Laituri on peruskorjauksen tarpeessa. Myös lähiympäristön ranta-alueen kehittämismahdollisuuksia tutkitaan.

Kevyen liikenteen **rantareitin** kehittämistä kulttuurimaisemassa aseman ja Aulangon välillä jatketaan. Lähtökohtana ovat maisematekijät, luonnonmukaiset ja monimuotoiset kasvustot hyödyntäen alueen maaperäoloille ja kulttuuritaustalle ominaista lajistoa sekä ekologisesti ja taloudellisesti harkitut toteutukset ja hoitotavat. Pohjoispäässä rautatiesillan alle silta-aukkoon johtavan kaarteiden rakentamista kevyelle liikenteelle turvallisiksi ja maisemallisesti sopivaksi jatketaan vuonna 2002. Kaarteiden leventäminen ja veden puoleinen pengertäminen toteutetaan graniittisilla harkkokivillä, jolloin Vanajavedelle näkyvä kiviladonta vastaa rautatiepenkereen nykyistä harkkokivireunusta. Jatkosuunnitelmissa on myös liikuntarajoitteisille soveltuva pitkospuureitti kalastuspaikkoineen läheisen vesijättömaan rantaviivan tutumaan. **Rautatiesiltaparin** asemaa maisemassa tuodaan esille varovaisella julkisivuvalaistuksella ja kevyen liikenteen portaaton vaihtoehtoa sillalle pääsemiseksi selvitetään. Ratahallintokeskus on esittänyt idean yhteistyössä kaupungin kanssa toteutettavasta aseman ja ratasillan välisestä ns. rautatiekulttuuripolusta opasteineen. Tämä sopii hyvin yhdeksi kansallisen kaupunkipuiston teemareitiksi. Samalla kiinnitetään huomiota tyypillisen ratavarsilajiston ja sinne sopivan eliöstön, kuten perhosten, elinmahdollisuuksien

turvaamiseen.

Sairionrannan valmisteilla olevassa kaavassa on varauduttu **venelaiturin** mahdollisuuteen tulevan ylikulkusillan läheisyyteen. Ajoneuvoliikenne radan ja rantaviivan välillä rajoitetaan ainoastaan kaupungin ja ratahallinnon tarvitsemaan huoltoliikenteeseen, joten veneiden vesillelaskupaikkaa ja pysäköintialuetta ei alueelle osoiteta. Laituri palvelisi lähinnä tulevan asuntoalueen asukkaita. Pienveneiden pistäytymis- ja maihinnousulaituri on suunnitteilla rantareitin leveimmälle kohdalle niemen kärkeen. Laituri toteutetaan periaatteiltaan samoin kuin Linnansalmen laituri ja se tarjoaa mahdollisuuden maihinnousuun esimerkiksi Sairionrantaan sijoitettavan kansallisen kaupunkipuiston kohdeopastukseen tutustumiseksi. Pienimuotoisen uimarannan kehittämistä jatketaan.

Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset

Insinööritoimisto Paavo Ristola Oy 1999: **Hämeenlinnan Metsä-Serlan ja Turkistehtaan asemakaavan ympäristövaikutusten selvitys**. Hämeenlinnan kaupunki. Moniste. 32 s. Hämeenlinna.

Jutila, H. 1998: **Hämeenlinnan ratavarren kasvillisuus kesällä 1998**. Tarkastus huoltotien rakentamiseen liittyen. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosasto. Kirje.

Karhu, N. 1995: **Vihreät jättiläiset, Suomen paksuimmat puut**. Dendrologian Seura. Helsinki.

Koskinen, K. 1993: **Linnanniemestä Varikonniemeksi. Hämeenlinnan Hätilänniemen muuttuminen 1870-luvulta 1980-luvulle**. Tutkielma. Suomen historian tutkimus. Sääksmäki. Moniste. 113 s.

Schulz, E.-L. 1989-1990: **Hämeenlinna Varikonniemi. Yleiskartta**. Liite Museoviraston kirjeeseen 51/303/1999, 1.6.1999.

Tapola, S. & Jutila, H. 1998: **Varikonniemen kasvillisuuskartoitus 1998**. Ympäristöosaston julkaisuja 4. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosasto ja Hämeenlinnan kaupungin luonnonhoitotoimisto. 40 s. + 3 liitettä. Hämeenlinna.

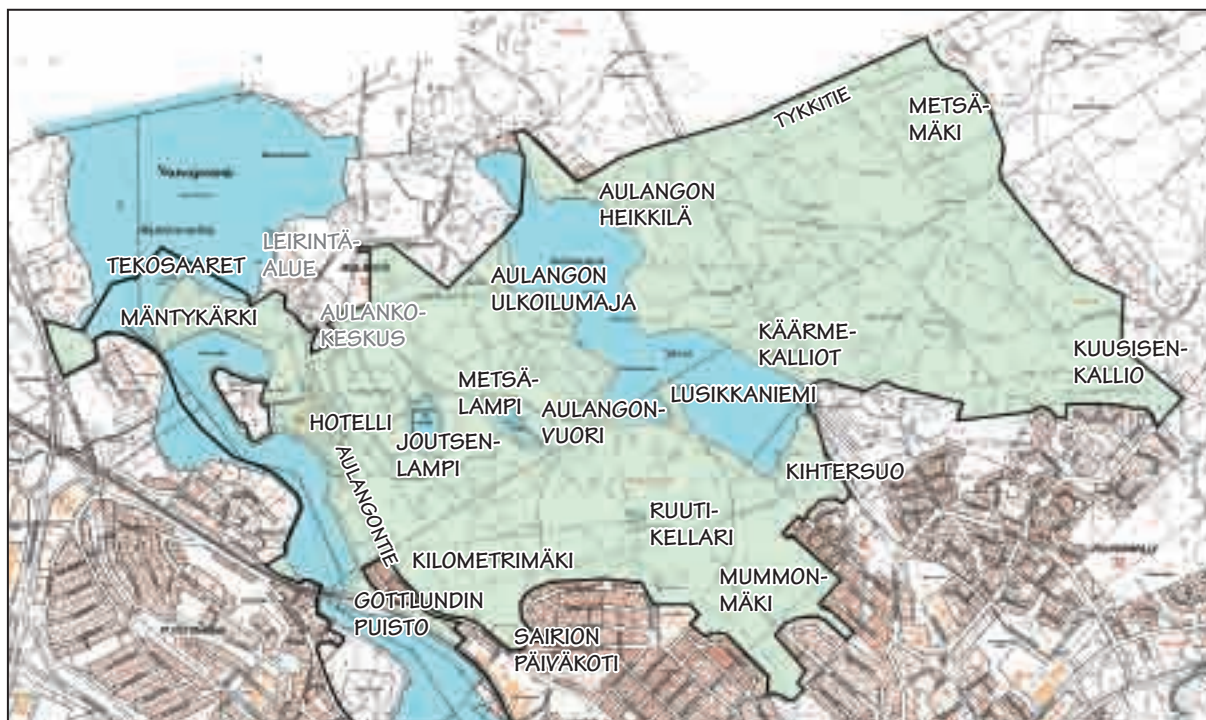
TEKLA 26.02. § 71 **Vanajaveden rantareitin kevyen liikenteen siltasuunnitelman tarkistaminen**.

TEKLA 26.02. § 72 **Kansallisen kaupunkipuiston laiturirakenteet Linnansalmeen, Sairionrantaan ja Varikonniemeen**.

Välimaa, J. & Lappalainen, S. 2000: **Hämeenlinnan asemanseudun ja erityisesti sen kevyen liikenteen olojen parantaminen. HHT-LYYLI** (HKI-HML-TRE -akseli ja ympäristövaikutuksiltaan edullinen yhdyskuntarakenne ja liikennejärjestelmä -tutkimusohjelma), Kanta-Hämeen asemanseudut. Hämeenlinnan kaupunki, tekninen virasto. Hämeenlinna. Moniste. 29 s. + 8 suunnitelmaliitettä.

Vesihydro Oy 1998: **Hämeenlinnan ratapihan muutos, maisemasuunnitelma**. Ratahallintokeskus, Oy VR-Rata Ab, Etelä-Suomen ratakeskus. Lehdet 1-6.

5. AULANGON ALUE

Aulangon muodostama kokonaisuus on pinta-alaltaan laajin osa kansallista kaupunkipuistoa. Se ei ole rajaukseltaan yhtä selkeä kuin muut. Alueen eteläreunan muodostavat rautatien pohjoispuolinen Gottlundin puisto ja Aulangontien pohjoispuolella Sairion päiväkoti, Kilometrimäki, Mummunmäki ja Kihtersuo. Ydinalue sijoittuu Aulangontien molemmin puolin: länsipuolella ranta-alueet rautatiesillalta pohjoiseen, Aulangon hotellin tontti ympäristöineen, golfkenttä, Mäntykärki ja Tekosaaret sekä itäpuolella puistometsä ja luonnonsuojelualue. Luonnonsuojelualueen pohjoispuolelle sijoittuu Aulangon ulkoilumaja ympäristöineen.

Aluekokonaisuus jatkuu Aulangonjärven itäpuolisille metsäalueille Aulangon Heikkilään, Luhtialan Metsäkylään ja Hätilässä Kuusisenkalliolle.

Maisemallisesti kokonaisuuteen on liitetty myös Vanajaveden länsirannan kaksi rajauksen mukaista yksittäistä aluetta: rautatiesillan länsirannan pohjoispuolinen kiila sekä Hatunniementien ja Kirstulan kartanon välinen alue.

Hämeenlinnan kaupungin lisäksi maanomistajia ovat Kiinteistö Oy Karlberg (Hotelli Aulanko), Hämeenlinnan ja Vanajan Seurakuntayhtymä, Karjaväen Lomaliitto ry ja valtio. Aulangon luonnonsuojelualue (Metsäntutkimuslaitos) ja Hätilän alue (puolustusministeriö) siirtyivät 1.1.2002 Metsähallituksen hallintaan.

Standertskjöldin aikaan

Asetehtailija ja eversti Hugo Standertskjöldin vuonna 1883 ostama Karlberg eli nykyinen Aulanko on ehkä tunnetuin 1800-luvun loppupuolen kartanopuutarhoista. Aulangon järjestäminen puistoksi oli jo maaherra Rehbinderin haave ja hän aloitti Aulangonjärven niemeen sijoittuvan kävelypuiston rakentamisen. Rehbinderin työ jäi kesken ja alueen mahdollisuudet löysi uudelleen eversti Hugo Standertskjöld. 1800-luvulla koulutetulla yläluokalla oli tapana hankkia tai perustaa kartanoita ja muodostaa niistä suurtiloja. Standertskjöld osti silloiset Karlbergin ja Metsänkylän tilukset ja muutamaa vuotta myöhemmin niiden välissä sijaitsevan Katajiston tilan.

Standertskjöld teetti koristeellisen, 1800-luvun saksalaisperäisen maisematyylin koristepuutarhan runsaine kuvioistutuksineen, suihkulähteineen ja grottoineen kartanorakennuksen ympäristöön. Päärakennuksen ympäristöön istutetusta puutarhasta tuli puutarhataiteen huippusaavutus, jota tultiin ihailemaan kauempaakin. Päärakennuksesta Aulangonjärvelle ulottuvan maaston eversti raivautti moderniksi englantilaistyylliseksi maisemapuistoksi. Erityyiset paviljongit, joutsenlammet tekosaarineen ja tekorauniot täyttivät maisematyyllisen puistoalueen. Nykyiset Joutsenlampi ja Metsälampi kaivettiin ja maata kuljetettiin pois yli 100 000 kuutiometriä. Mäntykärjessä sijaitsevat Tekosaaret rakennettiin järveen Standertskjöldin aikana joutsenlampien kaivusta syntyneestä maa-aineksesta.

Englannissa jo 1800-luvun puolivälissä suosituksi tullutta laajojen puutarhojen jakamista pienempiin, eri tyyliin osiin sovellettiin myös Karlbergissä. Puistometsän rakennelmista vuonna 1887 rakennettu tekoraunio Graniittilinna on todennäköisesti vanhin. Tiilinen goottilaisvaikutteinen, pienelle kivitummulle sijoitettu Onnen temppeli on rakennettu 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Uusgoottilainen, runsailla puukoristeilla jäsennöity Ruusulaakson paviljonki lieinee 1890-luvulta.

Puistosuunnitelmia ei valitettavasti ole säilynyt. Standertskjöldillä oli palveluksessaan lahjakkaita, alun perin ruotsalaisia puutarhureita, mutta varsinaisen puiston idean takana on kuitenkin ajateltu olleen laajasti matkustelleen Standertskjöldin. Puistojen dokumentteina on runsaasti eri aikoina otettuja valokuvia.

Hotelli Aulanko

Standertskjöldin rakennuttama suuri puinen päärakennus paloi 1928. Alueen vanhasta rakennuskannasta on säilynyt Waldemar Aspelinin piirtämä puinen Kavaljeeri-rakennus 1890-luvulta. Hämeenlinnan kaupunki osti Aulangon puistoineen 1926 ja siitä kehitettiin vireä matkailukeskus. Kaupunki myi 1936 Aulangon Hotellin Suomen Matkailuliitto ry:lle, joka luopui hotellitoiminnasta vuonna 1971. Osa puistosta rauhoitettiin kaupungin toivomuksesta vuonna 1930. Valtion omistukseen ja Metsäntutkimuslaitoksen hallintaan puistometsäksi muuttunut maisemapuisto siirtyi 1963. Suomen Matkailuliiton toiminta päättyi konkurssiin marraskussa 2001.

Vuonna 1938 valmistui aikakautensa huomattavimpiin funktionalismin edustajiin lukeutuva hotellirakennus, jonka suunnittelivat arkkitehdit Märta Blomstedt

ja Matti Lampén. Matkailuhotellia laajennettiin ensi kerran 1963, jolloin valmistui pohjoissiipi. 1970-luvun alussa rakennusta laajennettiin voimakkaasti, jolloin vanhan funktionalistisen hotelliosan arkkitehtuuri kärsi suuresti. Viimeisin suuri laajennus toteutettiin vuosina 1988-90, jolloin valmistui kongressikeskus talvipuutarhoineen.

Puistometsä

Aulangon puistometsässä, nykyisen näkötornin mäellä sijainnut Aulangon muinaislinna on kuulunut Vanajaveden laakson viiden muinaislinnan muodostamaan ketjuun. Lämpimältä noin 100 m:n lakea kiertää länsireunassa maasta ja kivistä kasattu heikosti erottuva valli ja järveen päin laskeva itärinne on luonnostaan kallioisen jyrkkä. Lakialueelta on tutkimuksissa löydetty jälkiä tulisijasta ja mahdollisista rakennusten pohjista. Myös Aulangon ratsastustallin lähellä puistorajaukseen rajoittuen on todettu muinaisjäännösalue. Tutkimusten perusteella paikalla on jäänteitä mahdollisesta rautakautisesta kalmistosta ja asuinpaikasta.

Aulangon vuorelle rakennettiin ensimmäinen, puinen näköalapaviljonki jo puiston perustamisen aikaan 1880-luvulla. Nykyinen, suurista graniittikvaadereista 1906-07 rakennettu linnantornia jäljittelevä, 33 m korkea näköalatorni on arkkitehti Waldemar Aspelinin suunnittelema. Torniin liittyvä näköalatasanne sai nykyisen muotonsa 1934. Tasanteen betoniseinässä on taiteilija Lennart Segerstrählen seinämaalaukset. Näkötornista johtavat graniittiportaat jyrkkää rinteä alas Karhuluolaan, jossa on Robert Stigellin veistos ”Karhuperhe” vuodelta 1906. Entinen metsänvartijan asunto on rakennettu pystyhirsistä vuonna 1905. 1930-luvulla hirsirunkoon lisättiin kahvilaosa.

Lusikkaniemi

Luonnonsuojelualueeseen liittyvällä Lusikkaniemellä on muinaisuuteen viittaava historiansa. Sen alkuperäinen nimi, Hiidenniemi, antaa viittauksia niemen korkeimmalla kohdalla olevien kivien mahdollisesta uhrikivitaustasta. Suomalainen kulttuuri- ja kansallismaisema avautuu vuosittain tuhansille turisteille ihailtavaksi Aulangon puistometsän näköalatasanteelta ja näkötornista. Gotlundin puistossa Aulangotien eteläpuolella on puolestaan perinteisesti kivutettu Klerckerinkalliolle katsomaan upeasti veteen heijastuvaa linnan siluettia.

Ruutikellari

Puistometsän kaakkoispuolella keskellä metsäistä mäkeä on 1860-luvulla rakennettu ruutikellari, jota ympäröi neliömäinen kivimuuri. Se liittyy Hämeenlinnan kasarmien rakentamiseen 1860-luvulla. Kellarit sijoitettiin turvallisuussyistä kauas kaupunkiasutuksesta ja niiden ympärillä oli pitkään rakentamiskiellossa ollut pyöreä suojavyöhyke, josta metsä oli raivattu.

Sairion keuhkotautiparantola

Sairion päiväkoti toimii entisessä Sairion keuhkotautiparantolan rakennuksessa 1930-luvun alkupuolelta. Sen suunnitteli rakennusmestari E.A. Talpo. Suurten ikäluokkien aikana rakennus toimi kansakouluna.

Aulangonjärven tausta

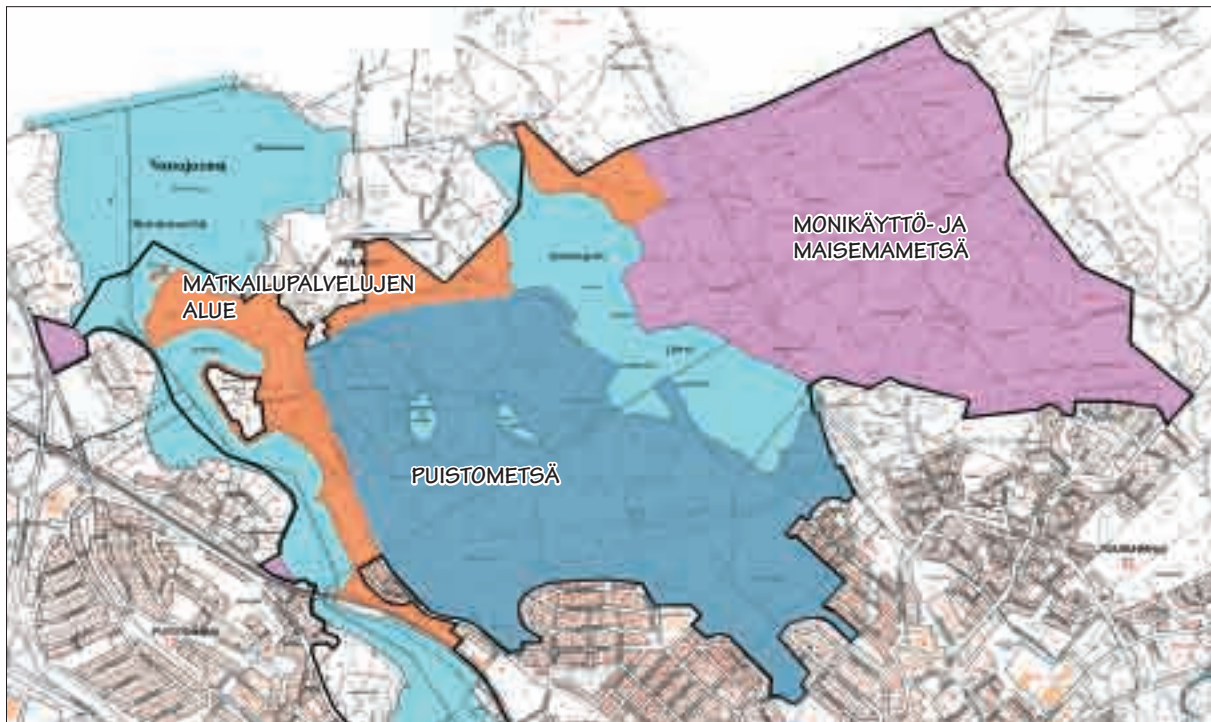
Vuoden 1875 venäläisessä topografiakartassa näkyy Aulangon Heikkilän alueella rakennuksia. Historiallinen maankäyttö monimuotoisine pelto- ja niittykuvioineen on yhä havaittavissa maisemassa. Puiston pohjoisrajan tuntumassa on puolestaan 1900-luvulla ominaisten maankäyttömuotojen synnyttämä tielinja. Tykkitie on muodostunut ja lienee saanut nimensä panssariprikaatin harjoitusjoukkojen käyttämänä reittinä Hätilästä Parolan varuskunta-alueelle.

Aulangonjärven itäpuolisille alueille on kautta historian leimallista metsävyöhykkeen korostunut merkitys kaukomaisemassa. Aluetta on ihailtu näköalapaikoilta jo lähes vuosisata. Aulangonlinnalta ja näkötornilta avautuva näkymä erämaaluonteiselle, rannoiltaan yhä lähes rakentamattomalle Aulangonjärvelle on maisema, joka viime vuosisadan alussa muodostui tärkeäksi suomalaista identiteettiä muokkaavaksi sielunmaisemaksi. Sibeliuksen aikalaisen muistelman mukaan hämeenlinnalaiset iki-ihanan Finlandian säveleitä kuuleksaan uskovat, että ”tämä sävelien mestari on liittänyt taideluomaansa kappaleen Hämeen vehmasta luontoa, sen siintäviä selkiä ja lipattelevia laineita, Aulangon tummien metsien huminaa ja lintujen liverystä. He kuulevat siinä ukkosen tärisyttävän Sairion kanervaisia kallioita ja he kuulevat kesäisen virren laulua kotikaupungin valkeasta kirkosta. He sijoittavat kaiken kuulemansa suuren säveltäjän synnyinseutuun, vanhaan Hämeenlinnaan” (Yrjö S. Koskimies: Hämeenlinnan kaupungin historia 1875-1944).

Vanajaveden länsipuoliset alueet

Vanajaveden länsirannalla kahden saarekemaisen moreenimäen (Riihimäki ja Kettumäki) väliin jää savi- ja hietamaista muodostunut peltotasanne, joka rajoittuu pohjoisessa Kirstulan kartanon maihin. Vuoden 1780 mittaukseen perustuvan Kuninkaankartan mukaan Kirstulan kylätontti ja kartano sijaitsivat jo silloin nykyisen kartanon paikalla. Maisema on kartasta päätellen ollut hyvin avointa, lähinnä peltoa ja niittyä. Hatunniementietä reunustava maisemallisesti kaunis lehmuskuja näkyy 1800-luvun lopun kartassa.

Aulanko on jaettu kolmeen tarkastelukokonaisuuteen toiminnallisin ja aluidenkäytöllisin perustein: matkailupalvelujen alue (oranssi), puistometsä (sininen) sekä monikäyttö- ja maisemametsä (punainen).

MATKAILU- PALVELUJEN VYÖHYKE

Seutukaava vastaa periaatteellisella tasolla kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita, mutta aluevaraukset ovat yleispiirteisiä. Aulangontien ja Vanajaveden välinen alue, Aulangon Heikkilä sekä Aulangonjärven pohjoispää ovat matkailualueita. Matkailupalvelujen alue on laaja. Aulangon yleiskaava on 1990-luvulla pantu vireille, mutta työ on keskeytetty kansallisen kaupunkipuiston valmistelun ja Vanajaveden laakson selvitystöiden takia.

Aulangon Heikkilä

Aulangon Heikkilän lomakylä on rakentunut entisen maatilan talouskeskuksen paikalle. Siellä on nyt pieniä lomamökkejä, päärakennus, sauna, retkeilymaja sekä talousrakennuksia. Alueelle on laadittu rantakaava, jossa on osoitettu lisärakentamista keskusrakennuksen yhteyteen sekä taustamaastoon. Päärakennuksen pohjoispuolella on ohjeellinen paikka huoltorakennukselle ja metsän reunassa olevien loma-asuntojen jatkeeksi on paikka yhdelle omakotitalolle. Uusia loma-asuntoja kaavaan sisältyy 18 ja ne on sijoitettu kahteen kortteliin taustametsään. Vastaavasti muutamaa huonokuntoista rakennusta rannan tuntumassa ei ole osoitettu rakennusmaaksi ja ne tulevat ajan myötä häviämään. Lomakylän länsipuolella oleva rantaan rajoittuva mäki on osoitettu virkistysalueeksi. Alue on Karjaväen huolto- ja lomaliiton omistuksessa, mutta palvelutarjonta on lopetettu. Aulangon Heikkilä tuli myyntiin loppuvuodesta 2001.

Aulangon Hotellin ympäristö

Aulangon hotellin asemakaavaan ei sisälly erityisiä suojelutavoitteita. Asemakaavoissa ei kuitenkaan ole periaatteellista ristiriitaa puiston tavoitteiden kanssa. Useimmin käyttötarkoitus on oikea, mutta tehokkuus saattaa olla liian suuri. Suojelumääräyksiä on vähän, koska monet asemakaavat ovat niin vanhoja, ettei määräysten käyttö ollut yleistä. Hotellin ja leirintäalueen tonteilla kaava on väljä ja ilman suojelumääräyksiä. Aulangon eteläosassa on yleisen rakennuksen tontti, jonka käyttö rakentamiseen ei tule kysymykseen.

Vaikka Karlbergin kartanoon liittyvä alue on ennen muuta ollut puutarhataiteellisin tavoitein toteutettu puisto, Hotelli Aulangon ympäristöä leimaa esteettisyyden ja luonnon kauneuden ohella nykyään toiminnallisuus – lenkkeily ja ulkoilu, hotellitoiminta, golf ja ratsastus. Aulangon kokonaiskävijämäärä on vuosittain noin 400 000, joista 250 000 arvioidaan olevan matkailijoita. Aulangon hotellin alueella autopaikoista on ajoittain pulaa. Aulangon saavutettavuutta on parantanut rakenteilla oleva kevyen liikenteen rantareitti rautatieasemalta Vanajan itärantaa ylös. Tenniskenttien eteläpuolella oleva kivinen laiturin on ollut katettu ja toiminut aikoinaan laivaliikenteen seisakkeena. Kivilaiturin läheisyydessä rannan tuntumassa olevaa puista huvimajaa käytetään kevyen liikenteen reitin levähdyspaikkana. Toimivia venelaitureita on kaksi. Alueen eteläpäässä, rautatiesillan koillispuolella on vuokravenelaituri ja Aulangon hotellin lähellä Merenkulkulaitoksen omistama ja ylläpitämä laiva- ja vierasvenelaituri.

Aulanko on olennainen osa Vanajaveden laakson kansallismaisemaa sekä valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. 1700-luvun lopun karttojen mukainen Luhtialan kylätontti on edelleenkin vanhalla paikallaan. Kylän vanhat pellot ovat nykyisin Aulangon golfkenttänä ja entisen maankäytön periaatteet ovat siten näkyvillä maisemassa. Golftoiminta turvaa alueiden säilymisen avoimena maisematilana, vaikka kasvilajisto on toimintojen myötä muuttunut. Hämeenlinnan kaupunki käytti etuustooikeuttaan maaliskuussa 2002 ja osti Matkailuliiton konkurssipesältä välittömästi puistoon rajoittuvan Aulangon leirintäalueen tavoitteenaan Aulangon alueen kokonaisvaltainen kehittäminen ja sen liittäminen kansalliseen kaupunkipuistoon.

Tekosaaret

Tekosaaret toimivat Vanajaveden rantoja ympäri kiertävän kevyen liikenteen lenkin eräänä tukikohtana ja levähdyspaikkana. Rannan puoleiseen saareen on rakennettu nuotiokota, jonne kaupunki toimittaa polttopuita ulkoilijoiden käytettäväksi. Kirstulansalmen ja Tekosaarten välinen rantapenger on paikoin rapautunut ja rantapengertä on vajonnut myös muualla Aulangolle rantaa pitkin tulevan kevyen liikenteen reitin varrella.

Aulangontie

Kansallisen kaupunkipuiston tärkein kokoava liikenneväylä vesistön itäpuolella on Aulangontie. Se toimii yhdysväylänä Hattulan Pekolan suuntaan ja on sekä Sairion että Hätilän pääkokoojakatu. Aulangon puistometsän kohdalla katu on tiemäinen entinen viertotie ja jo aiemmin tehdyt suojelu- ja asemakaavaratkaisut säilyttävät ajoradan puukujanteineen. Hämeen tiepiiri ja Hämeenlinnan kaupunki toteuttavat Aulangolla parhaillaan ajoradasta erillistä kevyen liikenteen väylää, joka toimii osana tulevaa seudullista yhteyttä Hattulan suuntaan. Väylän rakennustyöt käynnistyivät Hattulan Rahkoilan puoleisesta päästä ja hanke valmistuu Tiehallinnon puolelta vuoden 2002 aikana. Kaupunki jatkaa väylän tekemistä Aulangolta kohti keskustaa.

PUISTOMETSÄ

Luonnonsuojelu- alue

Aulangon luonnonsuojelualue on seutukaavassa esitetty nykyistä laajempaan. Sitä reunustavat lähivirkistysalueet. Yleiskaavassa Aulangon puisto on luonnonsuojelualue, linnavuori muinaisjäännös ja näitä ympäröi lähivirkistysalue. Vuoden 1984 kokonaisyleiskaavan luonteesta johtuu, että aluevaraukset ovat varsin yleispiirteisiä. Yleiskaavatyön käynnistymisen jälkeen ovat valmistuneet viimeisin seutukaava ja Suomen Natura 2000 -ehdotus, jossa Aulangon alue on esitetty 353 ha:n suuruisena luontodirektiivin mukaisena SCI-alueena. Aulangontien itäpuoli lukuun ottamatta Sairion päiväkotia ja asutuksen väliin jääviä puiston osia on asemakaavan ulkopuolella. Sairion päiväkodin tontilla on paljon rakennusoikeutta ja väljä rakennusala.

Aulangon luonnonsuojelualue perustettiin Hämeen läänin maaherran päätöksellä vuonna 1930. Siihen kuului myös Lusikkaniemen alue, joka vuonna 1963 tehdyissä aluevaihdossa jäi kuitenkin Hämeenlinnan kaupungin omistukseen. Vuonna 1991 annettiin asetus Aulangon luonnonsuojelualueesta (1437/1991). Siinä vanhaa suojelualueetta laajennettiin liittämällä siihen Ruutikellarin luonnonhoitometsä. Alueen pinta-ala on nyt runsaat 150 ha ja sen hoidon ja käytön runkosuunnitelma on hyväksytty vuonna 1999. Siinä on huomioitu puiston eri tyyppisten osien luonto- ja kulttuuriarvot. Metsäntutkimuslaitoksen henkilöstö- ja toimintajärjestelyjen vuoksi vuonna 1996 laaditun suunnitelman vahvistaminen viivästyi ja tarkistuksia on tehty matkan varrella. Viimeisimmät joudutaan tekemään alkutalven 2001 Janika -myrskyn tuhojen jälkeen. Suojelualueella olevat, Hugo Standertskjöldin rakennuttamat rakenteet (Graniittilinna, Onnen temppeli, Ruusulaakson paviljonki, Näkötorni ja siihen liittyvät rakenteet, metsänvartijan talo ilman hirsirunkoon lisättyä 30-luvun kahvilasiipeä) on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen 480/85 nojalla (valtioneuvoston päätös 2.12.1993). Uudempia rakennuksia ovat vuonna 2001 kunnostettu tornikahvila sekä 1991 rakennettu Aulangon ulkoilumaja. Lusikkaniemi ja siihen liittyvä rantakaistale on edelleen Hämeenlinnan kaupungin omistuksessa ja vuonna 1992 sen rauhoitusmääräykset tarkistettiin Hämeen ympäristökeskuksen päätöksellä (168A231) vastaamaan Aulangon luonnonsuojelualueesta annetun asetuksen sisältöä.

Aulangonlinnan alue näkötornin juurella on rauhoitettu muinaismuistolain nojalla ja yksi Museoviraston hoitokohteista Hämeenlinnan ympäristössä. Järjestäytyneeseen asutukseen kuuluneet muinaislinnat kuvastavat hallinnollisen vallan ja puolustuksen pitkää historiaa. Aulangonlinnan hoidossa keskitytään rakenteiden esilläpitämiseen ja näkymien säilymiseen.

Lenkkeily on kävijätutkimuksen mukaan tavallisin harrastus kaupungin läheisillä ulkoilualueilla ja Aulangolla myös yksin ulkoilevien osuus on suuri. Ulkoilijoita on noin 50 000 vuodessa. Sosiaalinen ulottuvuus muodostuu paikoista, joissa liikunta ja virkistystoiminta ovat keskeisiä teemoja ja joissa voi tavata muita ihmisiä. Luonnonsuojelualueella ajoneuvo-, kävely- ja ulkoilureitit on pääosin toteutettu. Hämeenlinnan kaupungin ylläpitämiä valaistuja reittejä puistometsässä on noin 6,5 km. Luonnontilaiset osat puiston ympäristössä ovat saavutettavissa nykyisten yksityistie- ja ulkoiluväylästäjien kautta. Alueen sisäiset ulkoilureitit yhtyvät luontevasti kaupungin muuhun kevyen liikenteen verkostoon. Talvikaudella ulkoilu- ja liikuntareittejä ylläpidetään pääsääntöisesti

latuina sääolojen salliessa. Maalla olevista moottorikelkkareiteistä kaupungissa normaalisti ajokieltoalueella (Aulangonjärven pohjoispuolella, Aulangon ulkoilumajalla ja Mäntykärjessä) on sovittu erikseen. Asutukseen liittyvä metsävyöhyke alueen eteläreunassa muodostaa tärkeän suoja- ja puskurivyöhykkeen asutuksen ja luonnonsuojelualueen välissä.

Elävää kulttuuria alueelle tuo teatteri, joka kesäisin esittää suosittuja lasten- ja nuortennäytelmiä graniittilinnassa. Puistometsä antaa toimintamahdollisuuksia sopimusperusteisesti myös ns. elämysmatkailuyrittäjille. Luonnonsuojelualueella koskeva laki ja asetus määrittää toiminnalle puitteet. Myös ratsastusreitit ulottuvat luonnonsuojelualueelle.

Ruutikellari

Hämeenlinnan kaupungin ja luonnonsuojelualueen välinen raja halkaisee kartalla ruutikellarialueen. Ulkoilureittiä varten kiviaitaan on tehty aukko. Ruutikellari suojamuureineen on rauhoitettu muinaismuistolain nojalla. Aluetta suojamuurin sisällä on kehitetty metsähallituksen suunnitelman mukaan siten, että siitä saadaan yksittäisiä puita ja pensaita kasvava luonnonniitty. Suojamuurin ulkopuolelle on hakattu n. 5 metrin avoin suojavyöhyke, jota kiertää vielä 40-50 metrin niittovyöhyke. Ruutikellarin eteläpuolella Sairion ja Papinniityn puistometsän halkaisee 110 kV:n suurjännitelinja suoja-alueineen osana valtakunnallista sähkönsiirtoverkkoa. Ruutikellarin- ja Mummunmäeltä on kartoituksissa löydetty valtakunnallisesti uhanalaisen kylmankukan kasvupaikkoja.

MONIKÄYTTÖ- METSÄ JA MAI- SEMA-ALUEET

Aulangonjärvi

Aulangonjärven itäpuoli on seutukaavassa retkeilyaluetta ja Metsähallituksen hallinnassa oleva ns. Saajan lohko on maa- ja metsätalousvaltaista aluetta.

Aulangonjärven ympäristö on rehevää, pääosin lehtomaista tai tuoretta kangasmetsää. Vaihtelevan levyinen lehtovyöhyke alkaa pohjoisesta Hattulan kunnan rajalta Kulhoinmäen länsirinteen alaosien kautta Aulangonjärven itärantaa seuraillen. Leveimmillään 350-400 metrin vyöhyke yhtyy rehevämpiin Levonkallion ja Käärmekallion lehto- ja kallioalueisiin. Maisemassa näytävät kalliot kohoavat yli 30 metriä Aulangonjärven pinnan yläpuolelle. Käärmekalliot on valtakunnallisessa kallioinventoinnissa luokiteltu hyvin arvokkaaksi kallioalueeksi. Puusto lehtovyöhykkeellä on kuusivaltaista ja lehtipuulajeja kasvaa sekapuuna. Myös pähkinäpensasta esiintyy eteläpäässä monin paikoin. Aulangonjärven rannalla on kaksi kaupungin osoittamaa uimarantaa ja Kihtersuon pienveneiden maallivetoalue.

Metsä-Aulanko

Kaupungin omistuksessa oleva ns. Metsä-Aulangon alue on pinta-alaltaan noin 151 ha ja Kuusistenkallion kaistale 14 ha. Metsä-Aulangon ”erämaamaisemaa” rikkoo valtakunnalliseen verkostoon kuuluva suurjännitelinja suoja-alueineen, joka halkaisee muuten yhtenäisen metsäalueen. Lomakylästä lähtevä Aulangon-Heikkilän tie johtaa alueen läpi jakautuen rantaa kohti Levonhaantien ja Leipäsuolle meneväksi metsäautotieksi. Kuusistenkalliolla on itä-länsisuuntainen jyrkännejakso, joka on metsälain osoittama erityisen arvokas elinympäristö. Alueen länsireunalla on edustava metsälain 10§:n mukainen lehtometsikkö pähkinäpensaineen. Ulkoilijoiden suosimat pitemmät retkeilyreitit kiertävät Aulangonjärven ympäri Metsä-Aulangon alueella. Metsä-Aulangon välityksellä retkeilijällä on yhteys myös ympäröiviin luonnonalueisiin.

Aulangonjärven itäpuoli

Aulangonjärven itäpuolisten alueiden maisemallinen hoito ja ulkoilu- sekä virkistyskäyttö määriteltiin ensimmäisen kerran vuonna 1982 valmistuneessa Aulangon metsänhoitosuunnitelmassa. Siinä korostettiin kokonaisuutta ja metsävyöhykkeen merkitystä kaukomaisemassa. Nykyään Kaupungin alueiden hoitoa ohjaa kaupunginhallituksessa tammikuussa 1999 hyväksytty Aulangon luonnonhoitosuunnitelma 2010.

Metsähallituksen hallinnassa olevalle Saajan lohkolle on vuonna 2000 laadittu maankäyttö- ja maisemasuunnitelma luontoselvityksineen. Suunnitelman tilaajana on puolustusvoimat, jonka käyttöön alue kuuluu. Alue on pääasiassa metsätalouskäytössä olevaa keski-ikäistä metsää, jolle tyypillistä on lehtipuuston runsaus. Lähellä Aulankojärveä on pähkinäpensaslehto ja iäkkäämmän puuston alue. Iso osa Saajan lohkosta on Natura-aluetta. Naturarajauksen ulkopuolella on kivikon ja noron muodostama metsälain 10§:n mukainen paikallisesti arvokas kohde. Saajan lohkon maankäyttöratkaisut eivät vaikuta Aulangon alueen kansallismaisemiin, koska laajoja uudistushakkuita ei siellä ole tarkoitus tehdä ja arvokkaimmat luontokohteet jäävät toimintojen ulkopuolelle. Metsähallituksen Hätilän palstalla sijaitsevat suojelukohteet mahdollistavat lajiston siirtymistä Hauhon suunnasta aina Aulangolle asti. Alue toimii myös suojavyöhykkeenä Hätilän amapuma-alueen suuntaan. Puolustusvoimat varaa mahdollisuuden rajoittaa liikkumista käytössään olevilla alueilla.

Hämeenlinnan - Vanajan seurakunnan omistamalla Metsämäen lohkolle on puusto uudistettu äskettäin. Lohkolla kasvaa nuori istutuskuusikko.

Vanajaveden länsiranta

Kansallisen kaupunkipuistoon kuuluu kaksi erillistä rantakaistaletta Vanajaveden länsirannalla. Hakalanniemen eteläpuolella ja rautatien kyljessä oleva kiilamainen ranta-alue on lähes umpeen kasvanut. Alueen sijainti on merkittävä, sillä sitä sivuavat sekä junarata että Tampereentie. Umpeenkasvu estää järvinäkyvän. Myös Hatunniementien ja Kirstulan kartanon välinen peltolohko sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla ja sen kuuluminen kansalliseen kaupunkipuistoon on perusteltua. Alueen pysyminen avoimena on, paitsi alueen historiallisen luonteen, myös monimuotoisten luontoarvojen ja aluetta sivuavan vilkkaan Pälkäneentien näkymien kannalta merkityksellistä.

*Kaavalliset
tavoitteet*

Aulangolla alueen yleiskaava vastaa tyydyttävästi kansallisen kaupunkipuiston tarkoituseriä, mutta merkinnät ovat yleispiirteisiä. Kaavaa on jatkossa tarpeen tarkentaa ottaen huomioon yleiskaavan jälkeen tehdyt selvitykset ja suunnitelmat. Kaavatyön tavoitteena on selkiyttää nykyistä kaavaa ja edistää kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden saavuttamista. Matkailualue Aulangolla on laaja ja vaatii tarkempaa erittelyä. Samoin Aulangon suojelu- ja virkistysalueiden välisissä rajoissa on tarkistamistarvetta. Kukostensyrjän pohjoispuolella olevan maa- ja metsätalousvaltaisen alueen merkintä on arvioitava uudelleen. Hotelli Aulangon pohjoispuoleisen niemen asemakaavan muutoksella määritellään ympäristöön paremmin sopivat periaatteet ja tavoitteena on niemen liittäminen puistoon. Asemakaavan muutos voidaan tehdä myös ilman uutta yleiskaavaa. Aulangon puistometsän laajennushankkeet otetaan kaavatyössä huomioon, samoin Natura 2000 -ehdotus.

*Alueelliset
toimenpiteet
Matkailupalvelujen
vyöhyke*

Alueet ovat matkailun kannalta olennaisia, pääosin rakennettuja ja intensiivisemmin hoidettuja ympäristöjä ja puutarhataiteellisin tavoittein toteutettuja puistoja, joiden tausta perustuu voimakkaasti kulttuurihistoriallisiin lähtökohtiin. Alueita hoidetaan perinteikkäinä matkailumaisemina, joissa yhdistyvät Hugo Standertskjöldin perintö sekä 30-luvun ihanteet.

Kehitettäessä matkailupalveluja **Aulangon hotellin ympäristössä** huolehditaan rakennusten arvon säilymisestä ylläpitämällä korkeatasoista kiinteistönhoitoa. Vapaa-ajan toimintoja palvelevalla virkistysalueella voidaan rakentaa yleisiä virkistyslaitoksia ja vapaa-ajan toimintoja palvelevia rakennuksia, leikki-, pallo- ja urheilukenttiä ja muita vastaavia rakenteita sekä virkistysalueen käytön edellyttämiä ajoteitä ja pysäköintialueita. Rakentamisen on sopeuduttava alueen luonteeseen. Toimenpiteet tulee tehdä alueen erityislaatu huomioiden ja hoidossa tulee turvata alkuperäisen puistoideologisen hahmon säilyminen. Pysäkkeen käyttökunnossa Aulangon hotellin läheinen laituri vaatii jatkossa peruskunnostuksen ja ranta-alue ruoppauksen. Tenniskenttien viereinen kivilaituri ja katos on mahdollista ottaa veneilykäyttöön, mutta se vaatii peruskorjauksen. Rautatiesillan läheinen vuokravenelaituri uusitaan olemassaolevan pohjalta vuonna 2002 ja ranta-alueen muita, pienimuotoisia käyttömahdollisuuksia tutkitaan.

Kirstulansalmen ja Tekosaarten välinen rantapenger kunnostetaan. Tavoitteena on pienimuotoisen, satamarannan periaatteilla toteutetun laituriuurin osoittaminen maihinnousupaikaksi. Rantaa myötäilevän kevyen liikenteen väylän vajoamat kunnostetaan ja reitti pidetään hyvässä käyttökunnossa. Rantaväylän valaistusta jatketaan Aulangon Hotellilta Tekosaarten kautta leirintäalueelle. Aronlahden vesialueen kunnostusmahdollisuudet selvitetään.

Aulangon Heikkilää kehitetään virkistyskäytössä. Rantakaavan toteuttamisessa tavoitteena on nykyiseen perustuva rakentamistapa ja erityistä huomiota tulee kiinnittää rakennusten sopivuuteen näköalapaikalta avautuvaan maisemaan. Kaavatyöhön on sisällytetty maisema-analyysi uusien rakennusten vaikutuksesta näköalapaikan kaukomaisemaan. Rannat ovat virkistys- tai maa- ja metsätalousaluetta kahta vanhaa rantarakennusta lukuun ottamatta. Alueen kaakkoisrajalla

oleva puronotkelma on osoitettu maa- ja metsätalousalueeksi, jossa ympäristö tulee säilyttää. Metsän peitteisyys tulee säilyttää.

Puistometsä muodostaa matkailun tukialueen perustuen monipuolisesti ainutlaatuiseseen puutarhataiteelliseen historiaan sekä luonnon monimuotoisuuteen. Hoidossa korostetaan esteettisiä arvoja ja puistohistoriallinen lähtökohta otetaan huomioon esimerkiksi rakenteita ja niihin liittyvää kasvillisuutta palauttamalla.

Alueita hoidetaan yksityiskohtaisesti laadittujen ja ylläpidetyjen **hoito- ja käyttösuunnitelmien** mukaan siten, että ydinalueen ainutlaatuinen puistoideologinen hahmo ja luonne luonne säilyy. Ulkoilukäyttöön liittyvät rakennelmat ja matkailun edellyttämät palvelurakenteet sijoitetaan maastossa sellaisiin paikkoihin, jossa ne ovat luontevia, sijoittuvat maisemallisesti hyvin ja aiheuttavat mahdollisimman vähän haittaa. Liikennejärjestelyjen tavoitteena on edistää jalan, polkupyörillä ja julkisilla liikennevälineillä tapahtuvaa liikkumista ja turvallisuutta sekä vähentää tarpeetonta moottoriliikennettä. Lisää pysäköintiä ei ohjata luonnonsuojelualueelle, vaan hyödynnetään Aulangon ulkoilumajan pysäköintialuetta. **Maasto-opastusta** kehitetään yhteistyössä Hämeenlinnan kaupungin ja metsähallituksen kanssa siten, että koko kansallisen kaupunkipuiston alueelle saadaan yhtenäiseksi tunnistettava ilme. Aulangonjärven uimarantojen kehittämistä jatketaan ja pienveneiden maallevetoalueen toimivuutta ylläpidetään. **Luonnonsuojelualueella ja Natura 2000 -ehdotukseen kuuluvilla alueilla** otetaan huomioon alueiden virkistyskäytön vaatiman kulutuskestävyyden sekä alueilla sijaitsevien metsä- ja luonnonsuojelulain sekä luontodirektiivin määritelmien arvokkaiden elinympäristöjen ja luontotyyppien elinvoimaisuuden turvaaminen.

Puistometsä

Puistometsän **rakennuksia ja rakennelmia** pidetään niiden käytön ja historiallisen arvon edellyttämässä hyvässä käyttökunnossa. Korjaukset ja muutokset on sopeutettava rakennussuojelun vaatimuksiin ja niistä on neuvoteltava Museoviraston kanssa. Myös muinaislinnaa ja ruutikellaria mahdollisesti koskevat suunnitelmat laaditaan yhteistyössä Museoviraston kanssa.

Sairion ja Papinniityn puistometsien alueilla maisemakuva säilytetään ylläpitämällä kasvillisuuden monikerroksellisuutta, peittävyyyttä ja suojavaikutusta. Tärkeille lähivirkistysalueille saa rakentaa yleiseen ulkoilukäyttöön tai puistoa reunustavien asuntoalueiden käyttöön tarkoitettuja, alueen luonteeseen sopivia rakennelmia. Mahdollisia kylmänkukkaesiintymiä ei merkitä maastoon poiminnan, näytteiden keräämisen tai muun ilkivallan takia. Valtakunnallisesti uhanalaisen harjukasvin elinmahdollisuuksia parannetaan tarvittaessa raivaamalla tyyppilliselle valokasville kasvutilaa. **Sairion päiväkodin** rakennuksia ja ympäristöä pidetään kunnossa.

Monikäyttömetsä ja maisema-alueet

Alueiden hoidollisena tavoitteena on maisemallisten arvojen ja alueen luonteen säilyminen sekä metsäluonnon monimuotoisuus.

Aulangonjärven itäpuolisilla alueilla metsävyöhykkeinen maisemakuva säilytetään. Merkittäviä muutoksia Aulangon näkötornilta avautuvassa kauko- maisemassa vältetään. Asukkaiden virkistysmahdollisuudet turvataan pitämällä

ulkoilureitit, niiden rakenteet ja palvelut ajan tasalla, turvallisina ja käyttö-kunnossa. Hoidolla ylläpidetään luonnonvarojen, metsien, soiden ja vesistön alueellista monimuotoisuutta omien yksityiskohtaisten hoitosuunnitelmien mukaisesti ja turvataan tulevien sukupolvien mahdollisuus nauttia metsästä. Kulttuuripolkumaisia reittiyhteyksiä ja matkailun yritystoiminnan tarvitsemia kevyitä maisemaan sopivia rakenteita voidaan rakentaa. Hoitotoimet tehdään **Natura-kohteen** luonnonarvojen ehdoilla ja niitä tukien ottaen huomioon alueiden virkistyskäytön vaatiman kulutuskestävyyden sekä alueilla sijaitsevien metsä- ja luonnonsuojelulain sekä luontodirektiivin määrittelemien arvokkaiden elinympäristöjen ja luontotyyppien elinvoimaisuuden turvaaminen. Hätilän amapuma-alueen ja asutuksen väliin tulee jättää mahdollisimman paljon metsää suojavyöhykkeeksi ampuma-alueen melu- ja värinähaittojen vuoksi. Alue pysyy edelleen puolustusvoimien ampuma- ja harjoitusalueena.

Avoimena säilytettävälle alueelle **Vanajaveden länsirannalla** voidaan osoittaa alueen luonteeseen sopivaa pienimuotoista virkistystoimintaa. Avoimia alueita pyritään hoitamaan niittymäisinä siellä missä siihen on luontaiset edellytykset. Alueisiin liittyvien metsänreunojen maisemallisen monimuotoisuus ja kestävyys turvataan.

Liittyvät suunnitelmat ja selvitykset

Häyrynen, M. (toim.) 2001: **Hortus Fennicus – Suomen puutarhataide**. Viherympäristöliitto ry ja Puutarhataiteen seura ry. Helsinki.

Jutila, H. & Rivas Sánchez, M. 2002: **Water Quality in the Lake Aulangonjärvi**. –Copies of Environmental Department 40.(Ympäristöosaston monisteita 40.) Municipal Joint Union for Public Health in the Hämeenlinna Region, Environmental Department. 21p. + 2 appendices.

Koskimies, Y. S. 1966: **Hämeenlinnan kaupungin historia 1875-1944**. Arvi A. Karisto Oy. Hämeenlinna 1966

Metsäntutkimuslaitos 1996: **Aulangon luonnonsuojelualue. Hoidon ja käytön runkosuunnitelma**. Luonnos. Tutkimusmetsäpalvelut. Moniste. 46 s. + kartat 7 kpl ja liitteet 10 kpl.

Puolustushallinnon rakennuslaitos 2000: **Hämeenlinna-Hattulan varuskunnan maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelma**. Suunnittelukeskus Oy. Moniste. 33 s. + liitteet.

Puolustushallinnon rakennuslaitos 2000: **Hämeenlinna-Hattulan varuskunnan maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelman luonto-osa**. Suunnittelukeskus Oy. Moniste. 15 s. + liitteet.

Sievänen, T. 1992: **Aulangon ja Ahveniston ulkoilualueiden käyttö ja kävijät**.

Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 415. Metsien käytön tutkimusosasto. Helsinki 1992. 70 s. + liitteet. Tiedhallinto/Hämeenlinnan kaupunki: **Aulangontien kevyen liikenteen väylän suunnitelmat**

VIHERALUEIDEN VYÖHYKEJAKO

3. Ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteeri

”Ekologisessa mielessä on tärkeää, että alueelle muodostuu lajiston siirtymisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä ja että ne ovat jatkuvia ja liittyvät välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin ja sitä ympäröivään maaseutuun.”

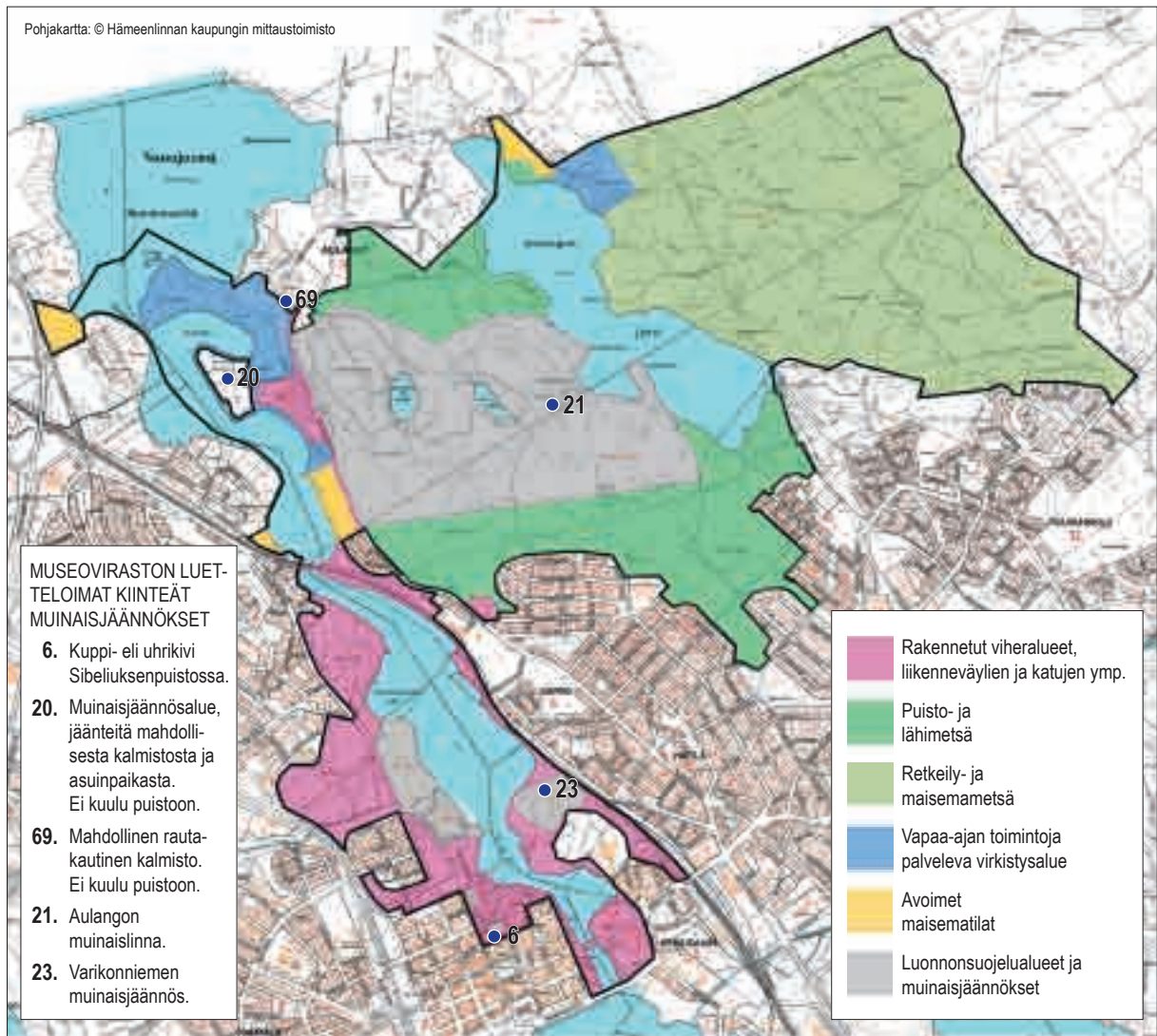
Hämeenlinnan kaupungilla on, kuten tunnettu, onni läheisyydessään omistaa Suomen kauneimpia puistoja. Tuskin tarvinnut valtuustolle esittää, mikä suuri merkitys tällaisella luonnonihanalla paikalla on kaupunkilaisille ei ainoastaan terveydellisessä mielessä vaan myös elpyvän matkailijaliikkeen suhteen. Että ne näin ollen, niinkuin muutkin yleisön käytettävät puistot, kävelimöt ja hautausmaa tarvitsevat järkiperaista hoitoa ja huolellista silmälläpitoa on sanomattakin selvä.

Luonnonhistorian lehtori A.Th.Böök v. 1904 kirjeessään valtuustolle ehdottaessaan erityisen puistoista huolehtivan valiokunnan perustamista. (Puistojen kaupunki. Hämeenlinnan vanhojen puistojen historiaa ja puistokulttuuria)

Viheraluejako soveltaa vuonna 2000 uudistettua valtakunnallista viheralueiden hoitoluokitusta. Luokitus on yleisesti käytössä kunnissa, joissa on vihersektorin ammattiorganisaatio. Sen mukaan hoitoluokitukseen vaikuttavat alueen luonnonominaisuudet, asema kaupunkikuvassa, alueen käyttötarkoitus, rakentamisaste sekä hoidon laatutavoite ja intensiivisyys. Hoitoluokan määrittäminen osana suunnitteluratkaisua on näiden tekijöiden keskinäisten painoarvojen hakemista suhteessa käytettävissä oleviin resursseihin. Käytännön hoitotyöt yksittäisillä viheralueilla tehdään edelleen kunkin aluekokonaisuuden tai omistajan yksityiskohtaisten hoitosuunnitelmien mukaan perustuen luonnonarvojen lisäksi puistojen historiallisesti merkittäviin kulttuuritaustoihin.

Valtakunnallinen taajamien viheralueiden hoitoluokitus jakaa alueet kolmeen perustyyppiin, joita ovat A rakennetut viheralueet, B avoimet viheralueet ja C taajamametsät. Hoitoluokat on jaettu edelleen alaluokkin, jotka eroavat toisistaan viheralueen käyttötarkoituksen, rakentamisasteen, luonnonominaisuuksien ja hoidon laatutavoitteiden sekä hoidon intensiivisyyden mukaan: A1 edustusviheralueet, A2 käyttöviheralueet, A3 käyttö- ja suojaviheralueet, B1 maisemapelot, B2 maisemaniityt, C1 lähimetsät, C2 ulkoilu- ja virkistysmetsät, C3 suojametsät ja C4 metsät. Hoitoluokkiin voi sisältyä erityisalueita E, jotka poikkeavat pääluokan hoitotavoitteista.

Valtakunnalliseen järjestelmään verrattuna kansallisen kaupunkipuiston viheralueiden vyöhykkeitä on yhdistetty laajemmiksi aluekokonaisuuksiksi vastaamaan periaatetason kokonaisuutta. Luokituksessa ei esitetä erityisalueita, kuten Natura 2000 -kohteita, valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta tai metsälain määrittelemiä luontokohteita, joita eri vyöhykkeet voivat sisältää. Ne on käsitelty osassa I: Alueelliset ja lainsäädännölliset lähtökohdat.

Rakennetut viheralueet sekä liikenneväylien ja katujen ympäristöt

Pääasiassa asemakaavoitetulla alueella sijaitsevia osittain tai kokonaan rakennettuja puistoja, katu- ja liikenneviheralueita kaupunkikeskustan tai asutuksen välittömässä läheisyydessä. Puistot ovat suunnitelmallisesti rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja pitkäaikaisen hoidon tulosta. Näitä ovat esimerkiksi Kaupunginpuisto, Linnanpuisto ja Vanajaveden rantapuistot tai Koilliskulman ja Aulangontien puukujanteet. Vyöhyke sisältää valtakunnallisen viheralueiden hoitoluokituksen luokat A1, A2 ja A3.

Alueiden hoito, kehittäminen, muutos- ja korjausrakentaminen toteutetaan siten, että yksittäisten kohteiden merkittäviä omaleimaisia, arkkitehtonisia, maisemallisia ja historiallisia arvoja vaalitaan. Rakenteiden sijoittamisessa, rakennusmateriaaleissa ja työtavoissa huomioidaan alueen erityisluonne. Kasvillisuuden, rakenteiden ja laitteiden kuntoa ja turvallisuutta tarkkaillaan säännöllisesti ja havaitut puutteet korjataan mahdollisimman pian.

Liikenneviheralueiden ja puukujanteiden kunnosta huolehditaan varoen rakentamisvaurioita ja liikenteen rasitusta. Maisemassa merkittävien kujanteiden asema säilytetään ja niiden uudistaminen jaksotetaan pitkälle aikavälille.

Ranta-alueilla ylläpidetään ja kehitetään ympäristön arvoista maisemakuvaa sekä monimuotoista ja elinvoimaista kasvillisuutta ja turvataan asukkaiden ulkoilu- mahdollisuudet sekä kevyen liikenteen yhteydet. Alueille saa osoittaa yleiseen ulkoilu- tai lähivirkistyskäyttöön tarkoitettuja ja alueen luonteeseen sopivia toimintoja. Välttämättömien liikenne-, katu- ja rautatiealueiden rakentaminen tulee sopeuttaa ympäristöönsä ottaen huomioon alueen erityislaatu.

Puisto- ja lähimetsä

Metsäinen virkistys- ja ulkoilualue, jolla on kulttuurihistoriallisia tai luonnonarvoja, mutta jonka tulee kestää kovaa kulutusta. Alue voi toimia myös vaihteluvyöhykkeenä asutuksen ja yhtenäisempien metsäalueiden välillä. Vyöhykkeeseen kuuluvat Aulangon luonnonsuojelualueeseen liittyvät pohjois- ja eteläpuoliset alueet; Sairio, Mummunmäki ja Kuusistenkallio ympäristöineen. Alueet ovat valtakunnallisen viheralueiden hoitoluokituksen lähinnä C1, C2 ja C3 luokkien mukaisia taajamametsiä erityisalueineen.

Tavoitteena on maisemakuvan sekä monipuolisen ja elinvoimaisen kasvillisuuden ylläpitäminen ja asukkaiden ulkoilumahdollisuuksien turvaaminen. Aluetta hoidetaan siten, että ulkoilumetsän luonne säilyy maisemakuvan ja historiallisen puistoideologian vaurioitumatta. Alueelle saa rakentaa yleiseen ulkoilukäyttöön liittyviä rakennelmia (ulkoiluteitä, kuntopolkuja, levähdys- ja huoltopisteitä sekä käytön edellyttämiä muita palvelurakenteita) sijoittaen ne maastossa paikkoihin, jossa ne ovat luontevia, sijoittuvat maisemallisesti hyvin ja aiheuttavat mahdollisimman vähän haittaa luonnolle.

Puskurivyöhykkeillä huolehditaan maisemakuvan ohella kasvillisuuden monikerroksellisuudesta, peittävydestä ja suojavaikutuksesta. Alueella sijaitsevien metsä- tai luonnonsuojelulain määrittelemien erityisten arvokkaiden elinympäristöjen ja luontotyyppien elinvoimaisuus turvataan mm. ohjaamalla kulutusta pois näiltä alueilta.

Retkeily- ja maisemametsä

Laaja, pääosin yhtenäinen ja metsäinen alue, joka on sekä ulkoilukäytössä että kaukomaisemallisesti merkittävä. Liittyy saumattomasti ympäristön muihin luonnonalueisiin. Laajan kokonaisuuden muodostaa Aulangonjärven itäpuolinen alue, lähinnä valtakunnallisen viheralueiden hoitoluokituksen C1, C2, C3 ja osittain C4 luokkien mukaiset taajamametsät erityisalueineen.

Alueen ominaispiirteitä vaalitaan ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kestävällä hoidolla. Merkittäviä muutoksia kaukomaisemaan vältetään. Asukkaiden virkistysmahdollisuudet turvataan pitämällä ulkoilureitit, niiden rakenteet ja palvelut ajan tasalla, turvallisina ja käyttökunnossa. Hoidolla ylläpidetään luonnonvarojen, metsien, soiden ja vesistön alueellista monimuotoisuutta ja turvataan tulevien sukupolvien mahdollisuus nauttia metsäluonnosta sekä virkistyspalveluista.

Pääosin asemakaavoitetulle alueelle sijoittuvat, ulkoilu- ja vapaa-ajan toiminnot palvelevat alueet rakennetussa, kulttuurillisesti arvokkaassa ympäristössä. Näitä ovat Aulangon golfkenttä, liikuntapaikat ja reitistöt sekä Aulangon Heikkilä. Alueet ovat valtakunnallisen viheralueiden hoitoluokituksen lähinnä A1, A2 ja A3 luokkien mukaisia rakennettuja viheralueita.

Alueelle voidaan rakentaa yleisiä virkistyslaitoksia ja vapaa-ajan toimintoja palvelevia rakennuksia, leikki-, pallo- ja urheilukenttiä ja muita vastaavia rakenteita sekä virkistysalueen käytön edellyttämiä ajoteitä ja pysäköintialueita. Rakentaminen sopeutetaan alueen luonteeseen eikä sillä saa turmella puistoja, maisemakuvaa tai aiheuttaa häiriötä ympäristölle. Toimenpiteet tulee tehdä ottaen huomioon alueen erityisluonne ja mahdollinen historiallisesti merkittävä puistoideologinen tausta.

Avoimet maisematilat

Maisemakuvallisesti merkittävät kasvillisuudeltaan avoimet alueet, kuten Härkiluhta Hakalanniemen pohjoispuolella ja alueet rautatiesillan pohjoispuolella Vanajaveden molemmin puolin. Valtakunnallisen viheralueiden hoitoluokituksen B luokan mukaisia avoimia viheralueita.

Alueet tulee pääasiassa maisemakuvan ja näkymien sekä luonnon monimuotoisuuden kannalta säilyttää avoimina ja hoitaa niittymäisinä siellä missä sille on luontaiset edellytykset. Alueille voidaan osoittaa luonteeseen sopivaa pienimuotoista virkistystoimintaa. Alueisiin mahdollisesti liittyvien metsänreunojen monikerroksellisuus turvataan.

Luonnonsuojelualueet ja muinaisjäännökset

Muinaismuistolain ja luonnonsuojelulain mukaan sekä kaavoituksen kautta suojeltavat erityisiä arvoja omaavat alueet ja yksittäiset kohteet, kuten Varikonniemen muinaismuistoalue, linnan ja linnankasarmien ympäristöt sekä Aulangon luonnonsuojelualue.

Alueella ja sen ympäristössä tapahtuva toiminta ei saa vaarantaa kohteen suojeluarvoja ja/tai alkuperäisen puistoideologisen hahmon säilymistä. Alueiden kulutuskestävyyttä, kulkukelpoisuutta, kasvillisuuden elinvoimaisuutta ja maisemallisia sekä suojelullisia arvoja ylläpidetään hoitamalla. Alueilla toimitaan lakisääteisten määräysten puitteissa.

Vaikutusten arviointi

Kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteet edistävät maiseman ja kansallisen kulttuuriperinnön säilymistä ja niiden huomioon ottamista maankäytön suunnittelussa. Tavoitteet edistävät arvokkaiden rakennettujen ympäristöjen, puisto- ja luonnonkohteiden, luonnon monimuotoisuuden ja yhtenäisen viheraluekokonaisuuden säilymistä ja kehittymistä. Laadukkaan luonnon- ja kulttuuriympäristön vaaliminen sekä virkistyskäyttömahdollisuuksien parantaminen lisää alueen vetovoimaisuutta sekä tukee virkistyskäytön ja matkailuelinkeinojen edellytyksiä. Monet tavoitteista parantavat jalankulun ja pyöräilyn sekä myös joukkoliikenteen toimivuutta ja yhteyksiä naapurikuntiin. Ympäristön laadun kautta toimenpiteet vaikuttavat ihmisten fyysistä ja psyykkistä terveyttä lisäävästi.

Hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteet tukevat yhteensovittavaa suunnittelua. Tavoitteiden yleisyys saattaa joissain tapauksissa aiheuttaa tulkinnanvaraisuutta. Joissain tilanteissa tavoitteiden toteuttamiseen saattaa liittyä ristiriitoja eri viranomaisten ja muiden tahojen kesken.

Kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteuttaminen aiheuttaa kustannuksia. Myös ympäristönäkökulmien huomioiminen rakentamisessa saattaa aiheuttaa kustannuksia. Yhteistyötarve alueiden käytön suunnittelusta vastaavien, maanomistajien, yritysten ja kaupunkilaisten välillä lisääntyy. Työmäärä lisääntyy, mikä merkitsee kunnassa lisääntyviä resurssitarpeita tai tarvetta kohdentaa nykyisiä resursseja uudelleen. Myös valtiota edustavien tahojen tulee hakea toiminnassaan sellaisia ratkaisuja, joilla kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteutumista edistetään ja toimenpiteiden vaikutuksia arvioidaan sekä valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden että kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden kannalta.

Tavoitteiden toteutumisesta aiheutuvia haitallisia vaikutuksia voidaan lieventää toteuttamisesta vastaavien koulutuksella sekä seurantatiedon kokoamisella ja välittämällä käytännön toteutuksesta vastaaville. Keskeiset seurattavat asiat ovat mainittujen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen sekä niiden mahdollisesti aiheuttamien haitallisten sivuvaikutusten esiintyminen sekä lieventäminen. Konkreettisesti seurattava asia on kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteiden siirtyminen eri maanomistajien alueellisiin hoitosuunnitelmiin ja sitä kautta toimenpiteiksi.

Hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelu virkamiestyönä alkoi ympäristöministeriön perustamispäätöksen jälkeen. Puistosta sekä hoito- ja käyttösuunnitelman periaatteista pidettiin Hämeen Sanomien kuulutuksissa ilmoitettu avoin yleisötilaisuus Raatihuoneella 14. helmikuuta 2001. Kaupungin palvelupiste Kastellissa oli saman vuoden huhtikuussa viikkojen 14 -16 aikana puiston alueesta kertova näyttely. Maanomistajatilaisuus pidettiin 14. toukokuuta, jolloin esiteltiin pääperiaatteet kaikista puiston hoito- ja käyttösuunnitelmaan liittyvistä osa-alueista (kaavoitus, rakennettu ympäristö, viheralueet, kunnallistekniikka ja liikenne sekä vapaa-aika ja matkailu/kulttuuri).

Työryhmä kävi kesäkuussa 2001 tutustumassa Ruotsin kansalliseen kaupunkipuistoon, Tukholman Ekoparkeniin, ja myös Uppsalan Riksparkeniin kansainvälisen verkostoitumisen sekä yhteisten piirteiden kartoittamiseksi.

Heinäkuussa 2001 ensimmäinen tekstiversio hoito- ja käyttösuunnitelmasta tuli työryhmän lisäksi kaupungin intranet-verkossa vapaasti luettavaan TiimiFoorumiin kommentoitavaksi. Luonnosta korjattiin edelleen ja elokuussa se postitettiin maanomistajille sekä muille sidosryhmille lausunnoille. Palautteesta johtuen suunnitelman työstämistä jatkettiin mm. muuttamalla sen rakenne. Sisällöstä on käyty keskusteluja myös ympäristöministeriön ylitarkastaja Jukka-Pekka Flanderin kanssa. Uusi lausuntokierros käytiin helmikuun lopulla 2002. Hoito- ja käyttösuunnitelman yleisoesittely ja kommentointimahdollisuus olivat maaliskuussa 2002 jälleen palvelupiste Kastellissa. Hoito- ja käyttösuunnitelma luovutetaan ympäristöministeriölle vahvistettavaksi kaupunginvaltuuston hyväksynnän jälkeen.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyjen yksityiskohtaisten selvitystarpeiden ohjelmoimiseksi sekä toteutuksen vuosiohjelmoinnin laatimiseksi kutsutaan kaupunkipuistoalueen kaikki omistajatahot koolle vuosittain, jolloin raportoidaan edellisen toimikauden toteutetut hankkeet sekä laaditaan yhteenveto kunkin maanomistajatahon tulevista toimenpiteistä.

Toteuttamisohjelmassa esitetään myös hankekohtaiset kustannusarviot ja -raportit.

Yksittäisten alueiden käytännön hoitotoimet suoritetaan alueellisten tai omistajakohtaisten hoitosuunnitelmien mukaan. Nämä eivät saa olla ristiriidassa kansallisen kaupunkipuiston periaatteiden kanssa.

Aluekohtaisesti tarvittavien lisäselvitystarpeiden luettelointi:

1. vaihe: kaikki hoito- ja käyttösuunnitelmaan liittyvät
2. vaihe: vuosittain toteutetut ja mahdollisesti myöhemmin esille tulleet
3. vaihe: v. 2007 yhteenveto
4. vaihe: v. 2012 yhteenveto

Seuranta

Kansallisen kaupunkipuiston 1. hoito- ja käyttösuunnitelman toteuttaminen edellyttää vuosittaista seuranta- ja tilannearviointia tavoitteiden saavuttamiseksi ja myös toimenpideohjelman hiomiseksi hankekohtaisesti. Hoito- ja käyttösuunnitelma on luonteeltaan periaateohjelma, joka sisältää tiiviit alueiden historiaan pohjautuvat kuvaukset sekä tavoitteet ja toimenpiteet, joiden toteuttaminen on maanomistuksen myötä ensisijaisesti valtion ja Hämeenlinnan kaupungin vastuulla.

Asukkaiden ja kaupunkipuiston matkailijoiden sekä muiden käyttäjien mielipiteitä selvitetään aluekohtaisesti kolmen vuoden välein puiston kehittyessä.

Hämeenlinnan kaupunki kutsuu maanomistajafoorumin koolle kerran vuodessa, ks. kohta Toimenpiteet.

Toteutetut toimet raportoidaan tekniselle lautakunnalle ja kaupunginhallitukselle vuosittain. Hämeen ympäristökeskuksen, Hämeenlinnan kaupungin ja Metsähallituksen edustajista muodostuva suunnittelufoorumi kutsutaan koolle 2005, 2007 ja 2009 arvioimaan tavoitteiden toteutumista sekä määrittämään toimenpideohjelma aikatauluineen seuraavalle jaksolle.

Hoito- ja käyttösuunnitelma tarkistetaan vuonna 2007 ja seuraavan kerran 2012.

OSA IV

JULKINEN KUVA JA OPASTUS

4. Kaupunkikeskeisyyden kriteeri

”Kansallinen kaupunkipuisto on osa kaupunkirakennetta. Olennaista on, että se alkaa kaupungin ydinkeskustasta tai sen välittömästä läheisyydestä.”

Rinnakkain hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelun kanssa alkoi puistoon liittyvän julkisen ilmeen määrittäminen. Tärkeänä osana kaupunkipuistosta syntyvän mielikuvan luomisessa ovat puiston esittelyyn laadittavat kartat, esitteet, infotaulut, kohdepaalut ja muu oheismateriaali sekä erityisesti kaupunkipuiston oma tunnus. Kokonaisilmeen hahmottaminen aloitettiin pyytämällä paikallisilta mainostoimistoilta suunnittelutarjous kansallisen kaupunkipuiston tunnuksesta ja graafisesta ilmeestä. Työryhmä valitsi neljästä ehdotuksesta jatkokehittelyyn modernin, kaupunkia ja luontoa kuvaavan symbolin sekä idearungon maastoon sijoittuvista opastetauluista.

Maasto-opastaminen on suunniteltu toteutettavaksi kolmella tasolla. Pääopasteita, joissa koko alue esitetään reliefityyppisinä karttoina, sijoitetaan alueelle kolme kappaletta. Ensimmäinen opasteista, Niittykadun ja Linnankadun kulmassa, pystytettiin syksyllä 2001. Se valmistui opastemallien prototyyppiksi ja esiteltiin ensi kertaa yleisölle Elomessuilla. Loput kaksi sijoitetaan rautatieaseman läheisyyteen ja tulevan Aulankokeskuksen tontille. Kooltaan astetta pienempiä, mutta informaatioissaan enemmän yksityiskohtiin meneviä kohdeopasteita on suunniteltu yhdeksään paikkaan. Pienin maastoon sijoittuvista opasteista on pollarityyppinen pylvä, johon voidaan haluttaessa lisätä A4/A3 -kokoinen ”tietoisku” kohteesta, esimerkiksi yksittäisestä kasvista tai rakennuksesta. Pelkillä pollareilla voidaan maastoon merkitä myös alueen rajoja ja reittejä. Nykyisiin virallisiin katu- ja reittiviitoituksiin on suunnitteilla lisätä kansallisen kaupunkipuiston oma symbolimerkki. Koska puisto koostuu monista erilaisista tekijöistä, teemat erotettiin omilla tunnusväreillään.

Kansallinen kaupunkipuisto nostettiin yhdeksi markkinoinnin ja matkailun brandiksi vuonna 2002. Puistoteemasta muodostettiin näyttävät kulissit Hämeenlinnan eri toimijoiden osastolle Helsingin Matkamessuille helmikuussa 2002. Kansallinen kaupunkipuisto näkyy myös kaupungin yksittäisessä mainonnassa ja sen toivotaan jatkossa muodostavan vahvan kehyksen ja toimintaympäristön sen sisään sijoittuville yksittäisille toimijoille.

Aulankokeskus

Kaupunki osti kesäkuussa 2001 Suomen Matkailuliitto ry:ltä Hugo Standertskjöldin rakennuttaman kansakoulurakennuksen, jonka tontti rajautuu välittömästi kansalliseen kaupunkipuistoon. Tarkoituksena on perustaa sinne luonto- ja toimintakeskus, Aulankokeskus. Parhaillaan EU-tuella kunnostettavia tiloja tullaan käyttämään Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän käynnistämän luontokoulun ja ympäristövalistuksen tarpeisiin

sekä Aulangon ja kansallisen kaupunkipuiston opastuskeskuksena. Rakennus tulee palvelemaan matkailijoita opastus- ja informaatiokeskuksena.

Aulankokeskuksen tulevaa käyttöä on kartoitettu usean toimijatahon yhteistyöhankeena. Hämeenlinnan kaupunki ja Hämeenlinnan seudun kansanterveysyön kuntayhtymän ympäristöosasto/ Luontokoulu Ilves ovat keskeisimpiä toimijoita. Metsäntutkimuslaitoksen Aulangon suunnitelmissa on opastuskeskuksen perustaminen ollut vireillä pitkään ja tavoite on hallinnoijatahon vaihtumisen myötä siirtynyt Metsähallitukselle. Verkottuminen lähialueiden muiden luontokeskusten, kuten Evokeskuksen ja Hämeen luontokeskuksen (Tammela), kanssa on nähty mahdollisuutena. Aulangon alueen yksityisten toimijoiden tarpeista ja toiveista on valmistumassa Hämeen ammattikorkeakoululle tehtävä opinnäytetyö.

Yhdistämällä Aulangon luonnonsuojelualueen opastuspalvelut, kaupungin matkailu- ja opastuspalvelut sekä luonto- ja leirikoulutoiminta voidaan hyödyntää alueen tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti. Keskittämällä keskukseseen sekä opetus että opastus edistetään myös ympäristökasvatuksen mahdollisuuksia. Matkailua tukeva yritystoiminta, kuten elämys- ja luontomatkailu edistäisi taloudellisesti kannattavan kokonaisuuden syntymistä. Kunnostamiseen myönnetyn rahoituksen lisäksi jatkossa rahoitusta tarvitaan rakennuksessa ja sen ympärillä tapahtuvaan toimintaan.

Kansallisen kaupunkipuiston laajentamismahdollisuudet

Kansallisen kaupunkipuiston perustamisen valmistelussa käsiteltiin erilaisia vaihtoehtoja puistorajauksen laajuudeksi. Puistoarkkitehtuurin esteettisen tason lisäksi alueiden ekologisilla arvoilla katsottiin olevan suuri merkitys puistoalueen monipuolisuudessa. Perusrajausten lisäksi esillä olivat Ahveniston, Hattelmalan ja Miemalan harjujen sisällyttäminen puistoon. Tulevaisuuden vihervyöhykkeiden kehittämispainopiste taas sijoittuu keskustan eteläpuolisille rannoille, joiden kautta myös harjujakso on alueellisesti rajaukseen kytkettävissä. Myös historiallisesti merkittävä Vanajan vanha kirkko liittyy luontevasti eteläpuolisiin ranta-alueisiin. Pohjoisessa puolestaan Aulangon niemen ja leirintäalueen tilanteet ovat maanomistuksellisesti selkiytyneet perustamispäätöksen jälkeen.

Aulangon ympäristö pohjoiseen

Hotelli Aulangon takana olevan niemen liittäminen kansalliseen kaupunkipuistoon ei ensimmäisessä vaiheessa onnistunut. Nykyisen puistorajauksen sisältämän reiän poistaminen on yksi ensimmäisistä laajennustavoitteista. Myös leirintäalue jäi viime vaiheessa rajauksesta pois, mutta tilanne on muuttunut kaupungin ostettua alueen. Leirintäalueen liittäminen puistoon on ensi vaiheen asioita puistoa laajennettaessa. Matkailuliitolta jo aikaisemmin ostetulle, puistoon rajoittuvalle vanhalle kansakoulun tontille ollaan parhaillaan kunnostamassa Aulankokeskusta, joka tulee tarjoamaan tiloja luonto- ja ympäristökasvatukselle sekä Aulangon ja kansallisen kaupunkipuiston opastamis- ja informaatiopisteelle. Rakennuksen kunnostushankkeeseen ja luontokoulutoiminnan käynnistämiseen on saatu EU-rahoitusta.

Aulangon pohjoispuolelle suunniteltu golfkenttä mahdollisesti toteutuessaan voidaan valmistuttuaan liittää puistoalueeseen.

*Keskustasta rantoja
pitkin Vanajan kirkolle*

Keskustan eteläpuoliset rannat eivät historialliselta arvoltaan ole keskustan pohjoispuoleen verrattava kokonaisuus, mutta virkistyskäytön ja tulevaisuuden toimien kannalta yhtä merkittäviä. Viheralueohjelmassa 2010 kaupunkilaiset määrittivät yhtenä tärkeimmistä tavoitteista Vanajan ranta-alueiden nostamisen kokonaisuudessaan niille kuuluvaan arvoonsa. Pitkän tähtäimen tavoitteena voidaan pitää kevyen liikenteen reittiyhteyttä, joka kiertäisi Vanajaveden rantoja mukaellen Aulangolta aina Vanajan kirkolle. Yksittäisiä arvokohteita alueella on, mutta pääpaino on rantojen kehittämisessä, maisemavaurioiden korjaamisessa ja kulkuyhteyden pitämisessä rannan tuntumassa. Kevyen liikenteen rantareitin jatkaminen Virvelin kautta Hattelmalaan on jo käynnissä ja se on huomioitu myös Hattelmalan alueelle valmisteilla olevassa kaavassa. Länsirannalla keskustasta etelään sijaitsevat Hämeensaaren virkistyskeskus, moottoritien varren rantapuisto, Virvelin venesatama ja pientaloalue sekä Hattelmalan entisen sairaala-alueen rannat.

Verkatehtaalta alkava itäranta vaatii monia parannustoimia vanhan teollisuuskäytön jäljiltä. On kuitenkin tärkeää, että puistoon voidaan ottaa alueita, joiden tähtäimenä on jatkuvuus, kokonaisuuden muodostaminen ja kehittämisen painopistealueet. Rannoilta löytyy kasvi- ja eläinharvinaisuuksia. Siirtolapuutarha 1930-luvulta on tärkeä rakennettu kulttuuriympäristö. Etelässä Kirkkolahdella voidaan palauttaa vanha maisemayhteys vesistöstä Vanajan keskiaikaiseen kirkkoon, joka on maisemallisesti joutunut ahtaalle. Entinen Imatran Voiman laitosalue työväenasuntoineen ja monine muinaisjäänneksineen on ainakin osittain mahdollista ajatella puistorajaukseen mukaan.

Harju ja vesistö kohtaavat valtatie eteläpuolella. Liitoskohdassa sijaitsee esihistoriallinen linnavuori, Hakovuori eli Linnanpää. Valtatie erottaa sen sairaala-alueelle jäävästä toisesta esihistoriallisesta kohteesta, Vankan uhrilähteestä.

Etelässä harjun leveimmällä kohdalla ovat Norjanmäen luonnonsuojelualue ja Perttulan laitoksen kulttuurihistorillisesti arvokkaat rakennukset. Harjulta maisema avautuu Miemalan pelloille ja vesistöön. Puiston jatkamista harjua pitkin Palvaanlinnan ja Ylänteen suojelualueitten kautta aina Raimansuolle on mahdollista tutkia.

Laaja valtatie 10:n ja moottoritien risteys on katkoskohta siirryttäessä harjujakson arvokkaimmalle osalle. Valtatietä 10:ä seuraavaa 110 kV:n sähköjohtoa on parannettu rakentamalla risteyksessä oleva pylväkseen teollisen muotoilun keinoin. Moottoritien rampeissa kasvaa mäntytaimikkoa. Puiden varttuminen palauttaa muistuman kadonneesta harjumaisemasta.

*Ahveniston ja
Hattelman harjualue
sekä Härkätien
maisema*

Hattelman harju alkaa moottoritien risteyksestä. Harju on arvokas sekä geologisena muodostumana että kasvillisuutensa puolesta. Se sisältyy valtakunnallisiin harjujen- ja lehtojensuojeluohjelmiin sekä Natura 2000 alueisiin. Harjulla on merkitystä jo historiallisena näköalapaikkana. Sinne on rakennettu 1800-luvun puolivälin jälkeen tykkipattereita osana laajempaa Hämeenlinnan linnoittamista. Harjulta avautuu näkymä Vanajaveden ja keskustan suuntaan sekä Hattelman valtakunnallisesti arvokkaalle lintujärvelle ja sitä ympäröiville pelloille. Maisema on kulttuurisesti ikivanhaa, mitä osoittaa alueelta tehdyt kivi- ja rautakautiset löydöt.

Harju jatkuu Luolajanvuoren kautta Ahvenistonharjulle ja -järvelle. Ahveniston valtakunnallisesti arvokkaisiin merkityksiin liittyvät niin geologiset, kasvistolliset kuin kulttuurihistoriallisetkin arvot. Tällä Natura 2000 alueella sijaitsevat v.1952 olympialaisten nykyaikaisen 5-ottelun kilpailupaikat ja nykyinen virkistyskeskus.

Vuorenharju jatkaa valtakunnallista harjusarjaa Ahvenistolta pohjoiseen ja liittää harjun valtakunnalliseen Härkätien maisema-alueeseen ja Vuorentaan laajoihin peltoaukeisiin.

*Yhteistyötä yli
kuntarajojen*

Keskusteluissa valmistelun aikana oli esillä myös puiston mahdollinen ulottuminen Hattulan puolelle. Kansallisen kaupunkipuiston ulottaminen Hattulaan toisi mukanaan rikkaan kartanohistorian ja erään arvokkaimmista yksittäisistä kohteista, Hattulan Pyhän Ristin keskiaikaisen kirkon. Asiaan vaikuttaa jatkossa Hattulan kunnan kanta ja toimenpiteet sekä mahdollisesti seutukuntayhteistyön kehittyminen.

KOKO ALUETTA KOSKEVA KIRJALLISUUS JA LÄHTEET

Aluekohtaisessa tarkastelussa lisäksi käytetty kirjallisuus ja lähteet löytyvät kyseisten lukujen lopusta.

Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta n:o 480/85

Luonnonsuojelulaki n:o 1096/ 1996.

Luonnonsuojeluasetus n:o 169/ 1997.

Maankäyttö- ja rakennuslaki n:o 132/ 1999.

Maankäyttö- ja rakennusasetus n:o 895/ 2000.

Metsälaki n:o 1093/ 1996.

Metsäasetus n:o 1200/ 1996.

Arx Tavastica 8. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Hämeenlinnan kaupunginarkisto, Hämeenlinnan maakunta-arkisto. Hämeenlinnan-seuran julkaisusarja 1989.

Aulangon luonnonhoitosuunnitelma -2010. Hämeenlinnan kaupunki, tekninen virasto, luonnonhoitotomisto. 1999. 21 s. + 10 liitettä.

Jutila, H. 1999: Vanajavesilaakson luontoselvitykset Hämeenlinnassa. Käsikirjoitus.

Jutila, H. 1999: Lausunto Hämeenlinnan kansallisesta kaupunkipuistosta ja erityisesti sen luontoarvoista. 224§/27.12.1999. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä ympäristölautakunta.

Laitila, I-M. 1995: Puistojen kaupunki. Hämeenlinnan vanhojen puistojen historiaa ja puistokulttuuria. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo. Hämeenlinna.

Meriluoto, E. 1996: Vanajaveden osayleiskaavojen kasvillisuus- ja linnustoselvityksiä 10.6.-13.9.1996. Hämeenlinnan kaupungin ympäristötoimisto.

Mikkola, M., Jutila, H., Putkonen, L. & Seppälä, S-L. 2001: Vanajaveden laakson maisema, muinaisjäänökset, kulttuurihistoria ja luonto. Luonnos. Hämeen ympäristökeskuksen monisteita.

Oravainen, R. 1997: Hämeenlinnan kaupungin järvitutkimuksista vuodelta 1996. Tutkimusraportti. Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys ja Hämeenlinnan kaupunki, ympäristötoimisto. 18 s. + liitteet.

Piri, E., Sieppi, P. & Välimaa, J. 2000: Aulankokeskus. Toimenpide-ehdotus Aulangon ja Hämeenlinnan suunnitellun kansallisen kaupunkipuiston luonto- ja toimintakeskuksen perustamiseksi. Metsäntutkimuslaitos, tutkimuspalvelut. 19/2000. Moniste 14s. + liitteet.

Putkonen, L. 1983: Kanta-Hämeen kulttuurihistorialliset kohteet. Täydennysselvitys 1983. Kanta-Hämeen seutukaavaliitto. Julkaisu II:125. Toinen, korjattu painos 1986. Hämeenlinna.

Putkonen, L. 2001: Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys. Käsikirjoitus.

Raunio, M. 1998: Kansallisen kaupunkipuiston vaikutuksia Hämeenlinnassa – kaupunkilaisten odotuksia ja kaupungin mahdollisuuksia. Ympäristöosaston julkaisuja 5. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosasto. 49 s.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992.

Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto, rakennushistorian osasto, julkaisu 16, 1993.

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista 30.11. 2000. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. Oy Edita Ab, Helsinki 2001.

Viheralueiden hoitoluokitus. Viherympäristöliitto ry ja Kaupunginpuutarhurien Seura ry.

Viherympäristöliiton julkaisuja 16/2000. 48 s.

Viheralueohjelma -2010, ulkoilu- ja maisemametsien hoitoperiaatteet. Hämeenlinnan kaupunki, tekninen virasto, luonnonhoitotoimisto. 1998. 21 s. + 8 liitettä.

Välimaa, J. 2000: Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto. Selostus perustamishakemukseen. Hämeenlinnan kaupunki.

Mastojen maisemavaikutusten arviointi. Ympäristöministeriö, korjattu luonnos 25.9.2000. LT-Konsultit Oy. Moniste. 18 s.

Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston perustaminen. Ympäristöministeriön päätös n:o 1/5541/2000. 7 s. + liitteet.

SUUNNITELMASTA SAADUT LAUSUNNOT

I luonnos:

Kirje 29.5.2001 ja puhelinkeskustelu 5.9 (A. Lähde - T. Tuomola). Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Dividum Oy/ Kiinteistö Oy Karlberg. 1s.

Lausunto 141/305/2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelman luonnos 21.8.2001. Museovirasto. Kirje. 4 s. + 2 liitettä.

Kirje 31.8.2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma.

Ratahallintokeskus. Kunnossapitoyksikkö, Helsinki. 1s.

Lausunto 3.9.2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma 2001, luonnos. Metsäntutkimuslaitos, Aulangon luonnonsuojelualue. Kirje. 1s.

Lausunto 6.9.2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma.

Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut. Vantaa. Kirje. 1s.

Lausunto 7.9.2001. Lausunto Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelmasta. Metsäntutkimuslaitos, Vantaan tutkimuslaitos. Kirje. 1s.

Lausunto 7.9.2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Linnan tapahtumat ry, Hämeenlinna. 2s.

Lausunto 7.9.2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma.

Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän Ympäristöosasto. Hämeenlinna. 4s + 1 liite.

Lausunto 10.9.2001/ R8956/16/D/III. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Läntisen maanpuolustusalueen esikunta, huolto-osasto. Hämeenlinna. 2s.

Kirje 14.9.2001. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Hämeenlinnan ja Vanajan seurakuntayhtymä, yhteinen kirkkoneuvosto. Päätös 111\$. Ote pöytäkirjasta. 5s.

II luonnos:

Lausunto 161/305/2002. Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma, 2. luonnos 18.2.2002. Museovirasto. Kirje. 4 s. + 3 liitettä.

Lausunto 26.2.2002 D N:O 1/109/02. Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto. Vankeinhoitolaitos, Hämeenlinnan vankila. 1s.

Lausunto 27.2.2002. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma.

Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän Ympäristöosasto. Hämeenlinna. 2s + 1 liite.

Kirje 28.2.2002. Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma, 2. luonnos. Cumulus-Rantasipi hotellit, Hämeenlinnan alue. 1s.

Kirje 4.3.2002. Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma.

Ratahallintokeskus, kunnossapitoyksikkö. Helsinki. 1s.

Lausunto 13.3.2002. Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma. Läntisen maanpuolustusalueen esikunta, huolto-osasto. Hämeenlinna. 1s.

- Etukansi, jatkuu taakse: Hämeen Liitto, Ilmakuva Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- Takakansi, yksittäiskuvat: Vanhaa Hämeenlinnaa kirkontornista Keinusaareen. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.
- Puistotyöntekijät. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.
- Aulangon Ruusulaakson paviljonki. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- sivut 7, 19, 55 ja 63: Keväinen Hämeenlinnan, ilmakuva. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 8 Pohjakartta: Hämeenlinnan kaupungin mittastoimisto.
- 9 Aulangon rantaa. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- Syksyinen ranta, kaupunginpuisto. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- 10 Hämeen linna. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- Talvinen Verkatehtaan ja lääninsairaalan ranta. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- 11 Aulangon puistoa. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.
- Hämeenlinnan vanha silta. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, A. Th. Böök.
- 12 Hämeen linnan sisäpiha. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 13 Hotelli Aulanko Vanajalta nähtynä. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 14 Juhannuskimppu. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Susanna Lappalainen.
- Osa Hämeenlinnan Natura 2000 -kohteista. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 15 Talvinäkymä Aulangonvuorelta Aulangonjärvelle. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 16 Leikkipuisto. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- Linnanpuisto tapahtuma-aikaan. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 17 Satamaranta aamu-uvassa. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- Kävelytapahtuma läpi Pinellan puiston. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Timo Tuomola.
- 18 Tie Puistonmäkeen, ns. Parkinmäki. 1800-1900 -luvun vaihe. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, C.O Saxelinin kokoelma.
- Aulanko, Karlbergin kartanon puutarha v. 1912. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, Signe Brander.
- Herrasmiehet Vanajalla, taustalla lääninsairaalan rakennukset. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.
- Linnantie tulvan aikaan v. 1902. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.
- 21 Hämeen linna Vanajavedeltä päin. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 23 Hämeen linna ympäristöineen, ilmakuva. Hämeen Liitto, Ilmakuva Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- Ajantasa-asemakaava 1.1.2000. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 24 Päiväkotiryhmä Linnanpuistossamatkalla ongelle. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- Yleiskaavaote. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 27 Linna ja Linnankasarmit, ilmakuva. Hämeen Liitto, Ilmakuva Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- 29 Iltanäkymä Sibeliuksenpuistosta. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- Lyseo, kirjasto ja koilliskulma rantapuistoinen, ilmakuva. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- 30 Ajantasa-asemakaava 1.1.2000. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 31 Linnankadun pohjoispää. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.

- 34 Keinusaaresta kohti kaupunkia, ilmakeu. Hämeen Liitto, Ilmakeu Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- 35 Ajantasa-asemakeava 1.1.2000. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 38 Vanaja rantoineen; linna ja Hätilänniemi. Hämeenlinnan kaupunki, luonnonhoitotoimisto, Seppo Suoranta.
- 39 Aseman ja Hätilänniemen yleiskaavote. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto. Asemalaiturit. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 42 Ongintaa rantapuistossa. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 44 Aulangon puistometsä. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 45 Aulangon talvinen näkötorini. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 46 Aulangon alue, ilmakeu. Hämeen Liitto, Ilmakeu Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- 48 Ajantasa-asemakeava 1.1.2000. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 49 Joutsenlampi Aulangolla. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto. Puisto-Aulangon yleiskaavaote. Hämeenlinnan kaupungin kaavoitustoimisto.
- 51 Talvinen Hotelli Aulangon ympäristö, ilmakeu. Hämeen Liitto, Ilmakeu Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- 54 Kesäinen Hotelli Aulanko kaupunki taustanaan, ilmakeu. Hämeen Liitto, Ilmakeu Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- 56 Päiväkävelyllä Kaupunginpuiston tekoraunioilla. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo.
- 57 Kukkaryhmä Pinellan puistossa. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 58 Keväinen vesistö. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto. Näkötorinin siluetti Aulangonjärven takaa. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 59 Pieniä luontokoululaisia. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristö-osasto, Luontokoulu Ilves.
- 60 Kesävene Vanajan rannassa. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 61 Talvinen näkymä Puistonmäen tiestä, etualalla Kaupunginpuiston kiviaita. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo. Joutsenia laskuojassa, Aulanko. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, C. O. Saxelinin kokoelma.
- 62 Näkymä Klerckerinkalliolta linnalle. Hämeenlinnan kaupungin kuva-arkisto.
- 64 Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto, logo ja opastetaulu. Mainostoimisto Preci Oy.
- 65 Metsämörrin koulussa. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristö-osasto, Luontokoulu Ilves.
- 66 Tekosaaret, Mäntykärki ja Aulangonniemi, ilmakeu. Hämeen Liitto, Ilmakeu Vallas Oy/ Hannu Vallas.
- 67 Naiset Aulangonvuorella, taustalla Lusikkaniemi. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo, C. O. Saxelinin kokoelma.

VALTION OMISTAMIEN RAKENNUSTEN SUOJELULUETTELO

Asetuksen 480/ 85 nojalla suojeltavia rakennuksia ja ympäristökokonaisuuksia 30.3.1993
Suojeluluokka S2 tarkoittaa ulkoasua ellei toisin ole mainittu.

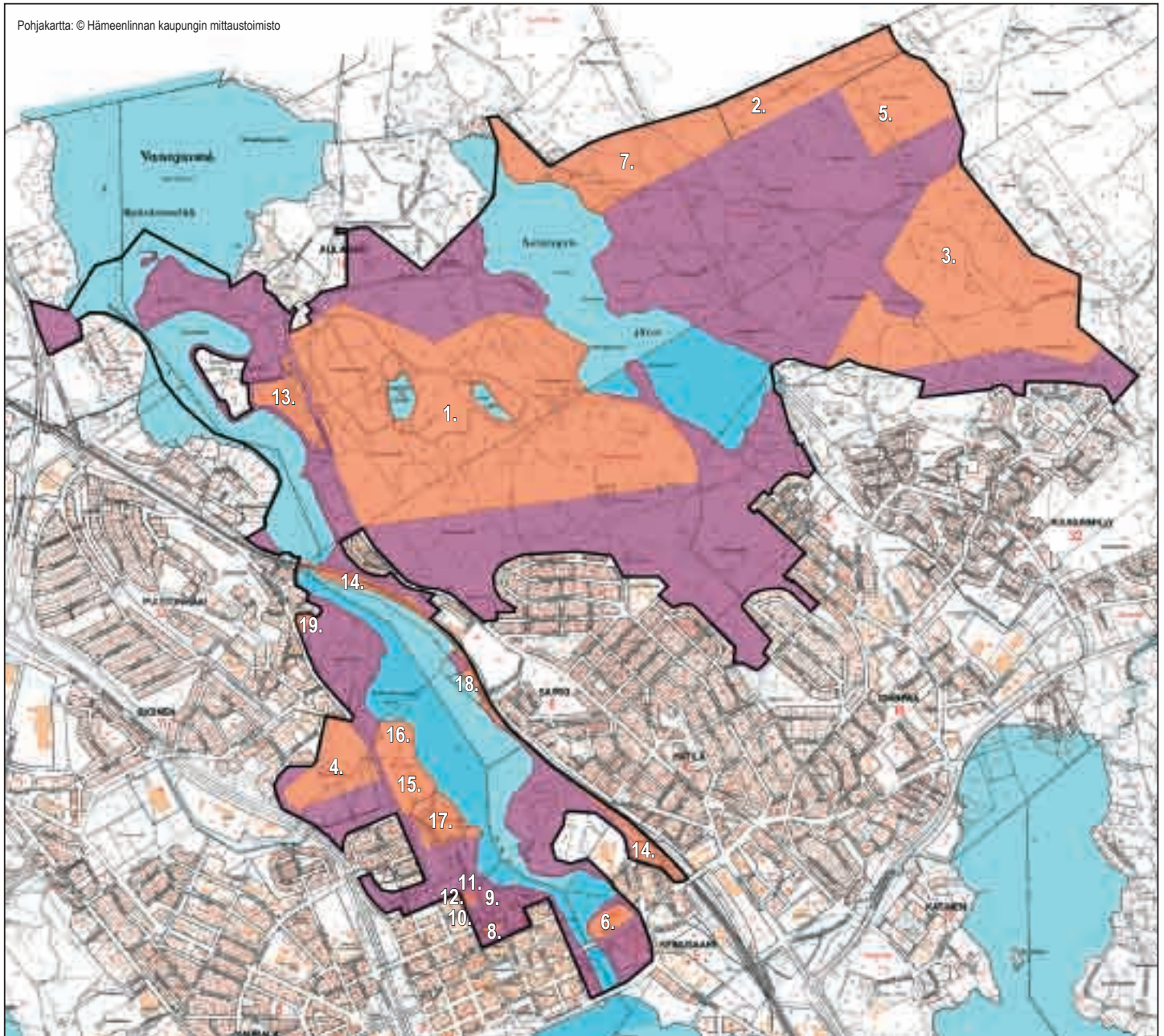
Kohde	VARR	Rakennukset	Suojeluluokka
Aulangon luonnonsuojelualue	109:042		
	001	Näkötorni, 1906-07	S1
	002	Puistonvartijan asunto, 1905	S2
	007	Onnen temppeli	S1
	008	Ruusulaakso	S1
	014	Rauniolinna	S1
		Puisto suojeltu luonnonsuojelulailla 1930	
Linnankasarmi	109:081		S4
	002	Majoitusrakennus	S2
	003	Komppaniakasarmi	S2
	004	Päävartio	S2
	005	Komppaniakasarmi	S2
	006	Sairaala	S1
	007	Maakellari	S2
	008	Talousrakennus	S2
	010	Asuinrakennus	S2
	011	Asuinrakennus	S2
	012	Asuinrakennus	S2
	013	Vaja	S2
	014	Asuinrakennus	S2
	015	Vaja	S2
	016	Miehistökasarmi	S1
	018	Leipomo	S2
	019	Varasto	S2
	020	Hevostalli	S2
	022	Paja	S2
	023	Vaja	S2
		Vaja	S2
		(alueella myös varjeltuja rakennuksia)	
Hämeen linna	109:069		S3
	001	Päälinna	S1
	002	Eteläinen kehämuurirakennus	S1
	003	Eteläinen kehämuurirakennus	S1
	004	Läntinen kehämuurirakennus	S1
	005	Pohjoinen kehämuurirakennus	S1
	006	Pohjoinen kehämuurirakennus	S1
	007	Itäinen tykkitorni	S2
		Vallit ja vallihaudat	S2
Hämeen lääninvankila	109:045		S4
	001	Selliosasto	S2
	003	Entinen ojennuslaitos	S2

MAANOMISTAJAT

Hämeenlinnan kaupunki, tekninen virasto

Pohjakartta: © Hämeenlinnan kaupungin mittaustoimisto

MERKINNÄT

KAUPUNGIN OMISTAMA VESIALUE

KAUPUNGIN OMISTAMA MAA-ALUE

MUIDEN MAANOMISTAJIEN ALUEET

1. Metsähallitus / Etelä-Suomen luontopalvelut
2. Metsähallitus / Puolustusvoimat
3. Metsähallitus / Puolustusvoimat
4. Puolustusministeriö ja Hämeenlinnan vankila
5. Hämeenlinnan ja Vanajan seurakuntayhtymä
6. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä

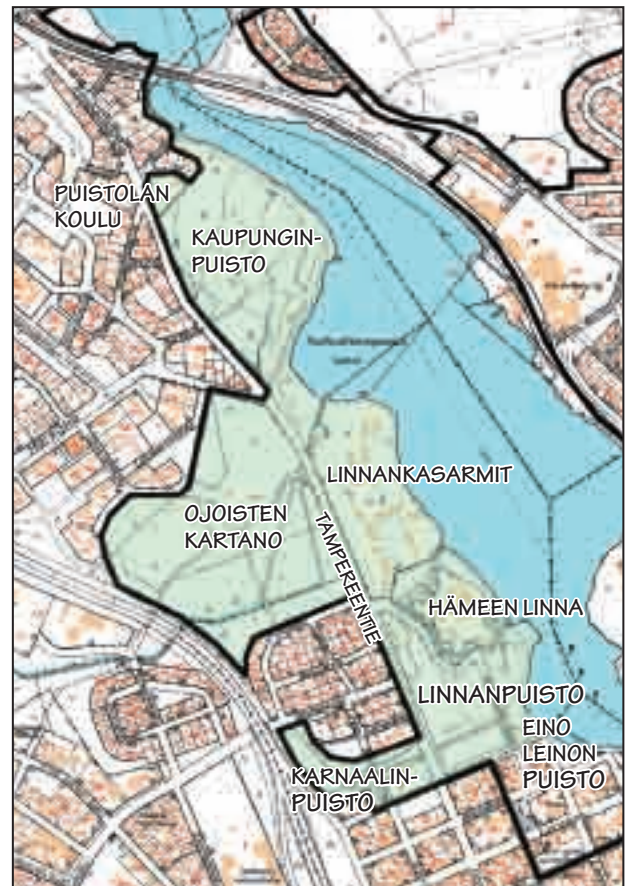
7. Karjävään Lomaliitto ry
8. Asunto Oy Hämeenlinnan Lukiokatu 9
9. Turunen Ari & Ritva, Linnankatu 11 as 1
10. Asunto Oy Hml:n Ainoranta
11. Asunto Oy Hämeen Linnan Portti
12. Asunto Oy Tawastinlinna
13. Kiinteistö Oy Karlberg ja Hotelli Aulanko
14. Ratahallintokeskus / VR-Yhtymä Oy
15. Puolustushallinto
16. Kruunuasunnot Oy
17. Museovirasto
18. Metsä-Serla Oyj / Metsämannut Oy
19. Mika Pääkkönen ja Marja Strömmer
19. Pertti Kainulainen
19. Hannu Hanhivaara ja Merja Järvinen

LINNA YMPÄRISTÖINEEN

Hämeen keskiaikainen linna muodostaa yhdessä ympäristönsä kanssa ainutlaatuisen kulttuuri- ja rakennushistoriallisen kokonaisuuden.

Linnan ympäristöön kuuluvat Linnanpuisto ja Eino Leinon puisto sekä Tampereentien länsipuolella Karnaalinpuisto ja Ojoisten kartano puistoinen. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluvat Kaupunginpuisto ja Puistolankoulu sekä pohjoiseen jatkuva rantavyöhyke rautatiesillalle.

Maanomistajia ovat Hämeenlinnan kaupunki ja valtio edustajinaan puolustusministeriö, Hämeenlinnan vankila sekä Museovirasto. Puistolankoulun alue on kaupunkipuiston perustamisen jälkeen myyty yksityiseen omistukseen. Puolustusministeriön kiinteistöomaisuuden parhailaan meneillään olevissa siirroissa osa Linnankasarmien alueesta on siirtynyt Kruunuasunnot Oy:n omistukseen.

KESKEISET TAVOITTEET

LINNA säilyy rakennushistoriallisena muistomerkkinä ja ympärivuotisena matkailunähtävyytenä tarjoten tiloja myös ympäristön arvoon sopiville tapahtumille. Kaupungin yhteistyötä alueen toimijoiden kanssa lisätään.

LINNANKASARMIEN käyttö on muuttumassa. Alueen kehittäminen yleiseen virkistyskäyttöön edellyttää maanomistajan suostumusta. Arvokkaan miljöönsä säilymisestä huolehditaan. Rakennusten hyötykäyttöä edistävä vähäinen muutos- ja lisärakentaminen sallitaan.

OJOISTEN KARTANON ALUE säilyy toistaiseksi vankisiirtolan käytössä. Aluetta tulee jatkossa tarkastella kuitenkin kiinteänä osana kansallista kaupunkipuistoa. Yksittäisistä rakennuksista tullaan suojelemaan asemakaavalla 1870-luvulla rakennettu päärakennus, kivinen sikala- ja puinen tallirakennus, kaksikerroksinen tiilinen vankilarakennus vuodelta 1930 ja tiilinen viljamakasiini vuodelta 1931. Myös rakennetun ympäristön luonteen säilymistä koskevat määräykset sisällytetään asemakaavaan. Rakennusten hyötykäyttöä edistävät muutokset ja lisärakentaminen sallitaan. Maisemaa pyritään avaamaan asteittain linnan suuntaan yhteistyössä maanomistajan kanssa.

Maisemakuvassa linnan siluetti on ollut joka puolelta ihailtavissa väljästi istutettujen **PUISTOVYÖHYKKEIDEN** lomitse. Näkymien ja yhteyksien säilyminen linnalle on Karnaalin puiston, Linnanpuiston ja rantapuistojen ketjun aloittavan Eino Leinon puiston kehittämisen merkittävimpiä tavoitteita. Lehtipuustoinen Karnaalin alue säilyy tärkeänä puistometsänä ja suojaviheralueena keskustakorttelien välissä. Linnan ympäristön rantojen virkistyskäyttömahdollisuuksia kehitetään. Rannan kevyen liikenteen väyliä kehitetään edelleen yhtenäiseksi verkostoksi. Alueen luonteen mukaan puistojen sisällä kulkevat käytävät pidetään pääsääntöisesti ilman asfalttipintaa.

KAUPUNGINPUISTOA hoidetaan kulttuurihistoriallisten arvojen lisäksi ottaen huomioon alueen monipuolinen luonnonvarainen kasvilajisto ja eläimistö. Puiston nykytila ja tavoitteet tarvitsevat tarkemman selvityksen. Historiallinen maisemarakenne puiston keskiosassa ja linnan suuntaan avautuneiden näkymien palauttaminen ovat keskeisiä tavoitteita tulevaisuudessa. Kaupunginpuiston kaikki rakennelmat kaipaavat korjausta ja niiden kunnossapito panostusta.

TAMPEREENTIE on pehmeällä maaperällä ja se peruskorjataan nykyiselle paikalleen. Tampereentien länsipuolelle on mahdollista rakentaa lisää pysäköintipaikkoja palvelemaan linnan ympäristön tapahtumia. Pysäköinti toteutetaan maaston ja maiseman ehdoilla periaatteena pienimuotoiset, istutuksilla maisemaan sovitettut alueet. Tampereentien miljööä kehitetään koivukujanteita uudistamalla ja kujannepuita lisäämällä Niittykadun ja Härkätien välille.

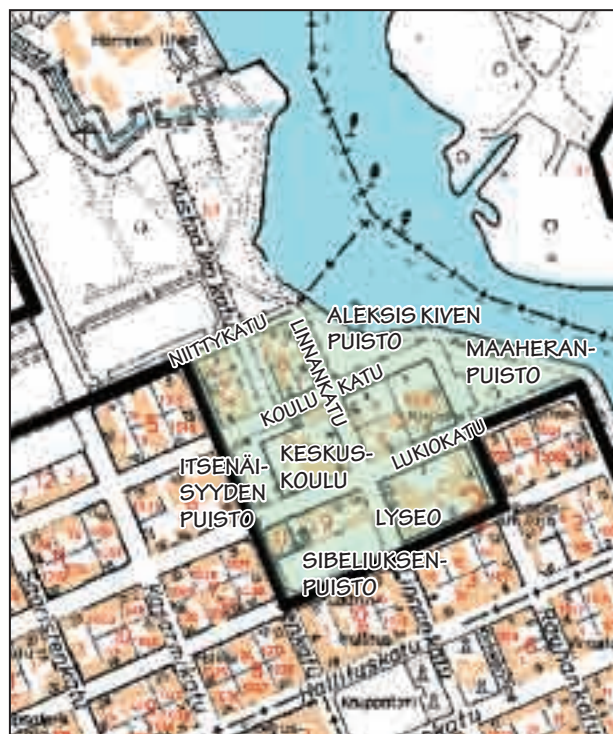
Alueella merkittävien **PUUKUJANTEIDEN** kunnosta huolehditaan varoen rakentamisvaurioita ja liikenteen rasiutusta. Kujanteiden uusiminen tehdään historialliseen taustaan perustuen ja suunnitellaan toteutettavaksi pitkälle aikavälille.

KOILLISKULMAN ALUE

Hämeenlinnan asemakaavahistoria on poikkeuksellisen rikas, sillä siinä heijastuvat suomalaisen ruutuasemakaavan kaikki vaiheet. 1890-luvulla Hämeenlinna oli yhä hallitsevasti puutalokaupunki.

Tarkastelualueeseen kuuluu Linnankadun pohjoispäässä kummallakin puolella viisi kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia sisältävää ruutukorttelia sekä niihin kiinteästi liittyvät Kustaa III:n kadun eteläpään puukujanne, Itsenäisyydenpuisto ja Sibeliuksenpuisto. Rantapuistoista alueeseen kuuluvat Aleksis Kiven ja Maaherranpuistot.

Maanomistajia Hämeenlinnan kaupungin lisäksi ovat Asunto Oy Hämeenlinnan Lukiokatu 9, Asunto Oy Hämeenlinnan Ainonranta, Asunto Oy Hämeen Linnan Portti, Asunto Oy Tawastlinna sekä Ari ja Ritva Turunen.

KESKEISET TAVOITTEET

KOILLISKULMAN rakennetulla alueella toimitaan asemakaavassa osoitetulla tavalla. Muutostyöt ja lisärakentaminen sovitetaan huolella olevaan ympäristöön ja avoimen näkymän säilyminen linnalle otetaan suunnittelussa huomioon. Kaupungin luonnonhoitotoimisto neuvoo ja opastaa tarvittaessa asukkaita kehittämään piha-alueitaan ja korostamaan niiden ilmettä paremmin historialliseen taustaan pohjautuviksi.

LYSEORAKENUS säilyy nykyisessä ulkoasussaan. Rakennusta varjellaan historialliseen henkeen sopimattomilta muutoksilta sekä ulko- että sisätiloissa. Pihan varustelutasoa kohotettaessa ja korjattaessa pyritään lyseorakennuksen ilmeeseen sopiviin ratkaisuihin. Samoin Keskuskoulu rakennuksena säilyy, mutta se tulee jatkossakin kohtaamaan sisätilamuutoksia. Rakennus sijoittuu tärkeälle linna-akselille ja pihaympäristöä kehitetään niin, että saadaan parempi yhteys linnan suuntaan.

HISTORIALLISTEN PUISTOJEN, kuten Sibeliuksenpuisto, arvokkaan kulttuuriperinnön säilyttäminen vaatii aktiivisen hoidon lisäksi puistojen suunnitelmallista perusparantamista. Vanhojen puistojen kunnostamiseksi historialliselta pohjalta laaditaan kokonaissuunnitelma, joka kattaa koko rannan puistovyöhykkeen Linnanpuistosta Ystävyydenpuistoon ja Paasikiventien siltaan asti.

Kustaa III:n kadun jatkeen ja rantapuistojen **PUUKUJANTEIDEN** kunnosta huolehditaan varoen rakentamisvaurioita ja liikenteen räsistystä. Kujanteiden uusimisesta laaditaan selvitys, joka liittyy läheisesti alueen muiden puistojen peruskunnostukseen. Kujannetyyppisten puiden lajisto pyritään palauttamaan pitkällä aikavälillä historiallisten ajatusten mukaisiksi. Katujen pintamateriaaleista asemakaava määrää kenttäkivipäällysteen säilymisestä. Lukiokadun katu ympäristöä kehitetään ja Lukiokadun ja Arvi Kariston kadun kulma sovitetaan paremmin maisemaan. Linnankadun arvoa kaupunkikuvassa korostetaan.

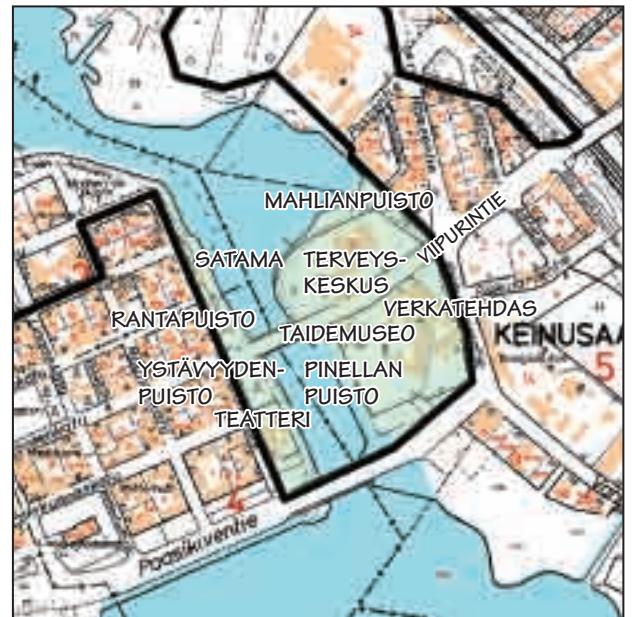
Aleksis Kiven puiston **LAITURI** säilyy vuokrauskäytössä. Toimivuuden vaatimia kunnostustöitä ja ruoppauksia tehdään. Niittykadun ja Lukiokadun kulmaan Linnansalmeen rakennetaan kesällä 2002 mairinnousua ja matkailuveneilijöiden tilapäistä kiinnittymistä palveleva laituri. Tällä halutaan tarjota veneilijöille mahdollisuus pistäytyä myös rantaan. Linnansalmen laituri voi jatkossa palvella myös vesibussiliikennettä tilapäisesti tapahtumien aikana.

VERKATEHDAS JA KESKUSTAN RANNAT

Vanajaveden rantaa myötäilevällä puistovyöhykkeellä on huomattava kaupunkikuvallinen merkitys.

Aluekokonaisuuteen kuuluvat keskusta liittyvät rannat Vanajaveden länsipuolella - Rantapuisto, satama, Ystävydenpuisto ja nykyisen kaupunginteatterin tontti - ja itäpuolella Keinusaassa Verkatehtaan alue, Pinellan puisto, entisen lääninsairaalan tonttialue ja Mahlianpuisto - sekä rantoja yhdistävä Viipurintien silta.

Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä omistaa terveyskeskuksen puistoihin ja kaupunki muun alueen.

KESKEISET TAVOITTEET

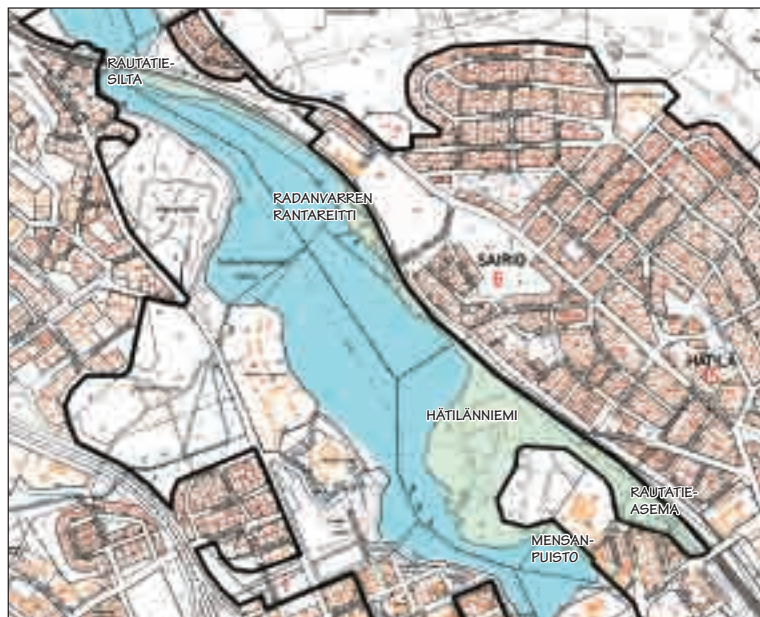
- Pääterveysasemalta, Verkatehtaan alueelta ja pääosin myös teatterin tontilta puuttuvat **ASEMAKAAVASTA** suojelumääräykset. Puistoon kuuluvien rakennusten ja rakenteiden säilymistä ja vaalimista edistetään lisäämällä asemakaavaan tarpeellisia suojelumääräyksiä.
- Historiallisesti arvokkaiden **RANTAPUISTOJEN** hoito, kehittäminen, muutos- ja korjausrakentaminen toteutetaan siten, että yksittäisten kohteiden merkittäviä omaleimaisia, arkkitehtuurisia, maisemallisia ja historiallisia arvoja vaalitaan osana kokonaisuutta. Rakenteiden sijoittaminen, rakennusmateriaalien valinta ja rakennustoimet toteutetaan ottaen huomioon alueen historiallinen erityisluonne. Keskustan rantapuistojen ikääntyneiden puukujanteiden uudistamiseksi laaditaan kokonaissuunnitelma, joka kattaa koko rannan tuntuman puistovyöhykkeen Linnan puistosta Ystävydenpuistoon ja Paasikiventien siltaan asti. Tavoitteena on taata kaupunkilaisille mahdollisuus jatkossakin nauttia maisemallisesti kauniista ja turvallisista puukujanteista.
- **SATAMAN** toiminnalliseen kehittämiseen liittyen rantapaviljonki peruskorjataan tai korvataan kokonaan varustelultaan korkeampitasoisella ja tilavammalla uudisrakennuksella. Rakennushankkeessa palvelu- ja varustetasoa nostetaan siten, että toteutetaan matkustajien odotustilat, jolloin rakennuksen ympärivuotinen käyttö on mahdollista. Suunnittelussa huomioidaan tilan nykyistä parempi avautuminen myös kaupungin suuntaan.
- **SATAMALAITURI** on peruskorjauksen tarpeessa ja se toteutetaan ottaen huomioon historiaan perustuvat ympäristöarvot. Sataman pinnoitteista, pysäköintialueista ja niitä maisemoivista istutuksista ja valaistuksesta sekä peruspalveluvarustuksen parantamisesta tehdään kokonaissuunnitelma laivalaiturin peruskorjauksen yhteydessä. Rantapuiston pengeri ja Ystävydenpuiston laiturimuuri kunnostetaan ja teatterinranta toteutetaan samoilla periaatteilla.
- **VERKATEHTAAN ALUETTA** kehitetään monipuolisena kaupunkikulttuurin keskuksena. Koko aluetta koskeva kehittämishanke etenee ja sen varaan on laskettu osittain koko Hämeenlinnan ja myös seutukunnan vetovoimaisuuden kehittyminen. Hankkeessa parannetaan alueen ulkoista ilmettä samalla kun toimintoja kehitetään tukemaan paremmin toisiaan. Tavoitteena on luoda uusia kulttuurituottamisen toimintamalleja, joihin liittyvät läheisesti yritystoiminta ja matkailu. Käyttämättömänä tai vajaakäyttöisinä olevia tiloja kunnostetaan aktiivikäyttöön. Alueelle voidaan rakentaa ilmeeseen ja kulttuuritoimintoihin sopivia uudisrakennuksia. Pysäköintialueet toteutetaan vaihteittain maaston ja maiseman ehdoilla periaatteena pienimuotoisuus. Tarvittavat lisäalueet pysäköintiin osoitetaan varsinaisen Verkatehtaan alueen ulkopuolelta, esim. Keinusaaresta.
- Suunniteltaessa Verkatehtaan kulttuurikeskusta huolehditaan kaupunkilaisia palvelevan **RANTA-ALUEEN** sekä maisemallisesta että ulkoilu- ja virkistyskäyttömahdollisuuksien säilymisestä. Rantaa myötäilevät kevyen liikenteen reitit turvataan ja tavoitteena on nykyisen vapaamuotoisen rantaviivan säilyttäminen.

ASEMANSEUTU JA RADANVARSIALUEET

Rautatieliikenne alkoi Suomessa vuonna 1862, jolloin Helsingin ja Hämeenlinnan välinen rata avattiin.

Tarkastelualueeseen kuuluu rautatieasema ympäristöineen, entisen Mensan tehdaskiinteistön ja Vanajaveden välinen Mensanpuisto sekä Hätilänniemi (Varikonniemi). Alue jatkuu kapeana rantakaistaleena Vanajaveden länsirannan ja rautatien välissä rautatiesillalle.

Maanomistajia ovat Hämeenlinnan kaupunki, VR-yhtymä Oy, Ratahallintokeskus ja Metsä-Serla Oy.

KESKEISET TAVOITTEET

JUNALIIKENTEEn kasvun myötä lähivuosikymmeninä on varauduttu kolmannen linjaraiteen rakentamiseen nykyisten raiteiden itäpuolelle. Nykyinen tasoylikäytävä Vaneritehtaantien päässä korvataan Hämeenlinnan kaupungin ja Ratahallintokeskuksen yhteistyönä kevyen liikenteen ylikulkusillalla.

RAUTATIEASEMAN alueella pysäköintipaikkojen riittävyys selvitetään. Liityntäliikenteen pysäköintitarvetta varten rakennettavat ratkaisut sovitetaan ympäristöön mahdollisimman hienovaraisesti. Alueen ikääntyneiden lehmuskujien uusimiseksi laaditaan suunnitelma. Periaatteena on alueen vehreän ja omaleimaisen ilmeen sekä historiaan perustuvien puukujien säilyminen myös jatkossa.

Hätilänniemen **YLEISKAAVAMERKINÄT** ovat yleispiirteisiä ja niiden tarkentaminen on tarpeen. Niemen tuleva käyttö vaikuttaa koko tähän osaan kansallista kaupunkipuistoa, joten ratkaisuihin on katsottava puistorajan yli. Hätilänniemi on alueellisesti tärkeä asutushistoriallinen jäännös, jonka luonteen ja merkityksen selvittäminen edellyttää lisätutkimuksia. Tavoitteena on saada arkeologiset kaivaukset jatkumaan ja jo tehtyjen löytöjen tutkiminen uudelleen käyntiin. Vaikka tulevaa käyttöä on vaikea määrittää, ympäristön vaalimista koskeva tavoite sekä luonto- että kulttuurihistoriallisesti merkittävänä alueena on edelleen tarpeen.

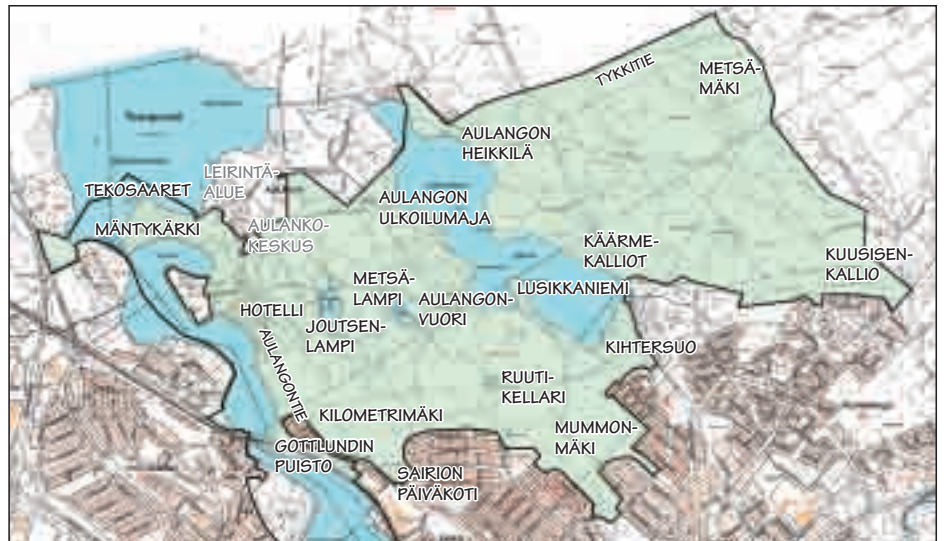
VARIKONNIEMEN ALUEELLA on käyttämättömiä mahdollisuuksia sekä ohjattuna että omatoimisenä virkistys- ja ulkoilualueena. Jäljellä olevat rakennukset kunnostetaan muinaismuistoalueelle sopiviin toimintoihin. Entisen sahan voimalaitoksen tiloihin on suunnitella melontajajäsenien veneilyseurojen säilytystiloja. Toimintaa varten rantaan toteutetaan entisen tukkisillan päälle tarvittava laitur. Vuoden 2002 suunnitelmiin kuuluu myös maihinnousu- ja tilapäiskäyttölaituri kohteessa pistäytymistä varten. Alueelle on keväällä 2002 lähdetty suunnittelemaan ensimmäistä kansallisen kaupunkipuiston opastettua teemareittiä liittyen Hätilänniemen muinaismuistoalueeseen ja myöhempään historiaan sekä alueen kasvillisuuteen.

Kevyen liikenteen **RANTAREITIN** kehittämistä kulttuurimaisemassa aseman ja Aulangon välillä jatketaan. Lähtökohtana ovat maisematekijät, luonnonmukaiset ja monimuotoiset kasvustot hyödyntäen alueen maaperäoloille ja kulttuuritaustalle ominaista lajistoa sekä ekologisesti ja taloudellisesti harkitut toteutus- ja hoitotavat. Pohjoispäässä rautatiesillan allittavaan silta-aukkoon johtavan kaarteiden rakentamista jatketaan. Jatkosuunnitelmissa on myös liikuntarajoitteisille soveltuva pitkospuureitti kalastuspaikkoineen läheisen vesijättömaan rantaviivan tutumaan. Ratahallintokeskus on esittänyt idean yhteistyössä kaupungin kanssa toteutettavasta aseman ja Aulangon ratasillan välisen väylän ns. rautatiekulttuuripolusta opasteineen. Tämä sopii hyvin yhdeksi kansallisen kaupunkipuiston teemareitiksi. Samalla kiinnitetään huomiota tyyppillisen ratavarsikasvillisuuden ja esimerkiksi alueelle luontaisesti sopivien perhosien elinmahdollisuuksien säilymiseen.

Sairionrannan valmisteilla olevassa kaavassa on varauduttu **VENELAITURIN** mahdollisuuteen tulevan ylikulkusillan läheisyyteen. Ajoneuvo-liikenne radan ja rantaviivan välillä rajoitetaan ainoastaan kaupungin ja ratahallinnon tarvitsemaan huoltoliikenteeseen, joten veneiden vesil-elaskupaikkaa ja pysäköintialuetta ei alueelle osoiteta. Laituri palvelisi lähinnä tulevan asuntoalueen asukkaita. Pienveneiden pistäytymis- ja maihinnousulaituri on suunnitella reitin leveimmälle kohdalle niemen kärkeen.

Aulanko on olennainen osa Vanajaveden laakson kansallismaisemaa sekä valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Maisemallisesti kokonaisuuteen on liitetty myös Vanajaveden länsirannan kaksi rajauksen mukaista yksittäistä aluetta.

KESKEISET TAVOITTEET

- Aulangolla alueen **KAAMOJA** on jatkossa tarpeen tarkentaa ottaen huomioon tehdyt uudet selvitykset ja suunnitelmat. Työn tavoitteena on edistää kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden saavuttamista. Kaavojen muutoksilla määritellään ympäristöön paremmin sopivat tavoitteet.
- AULANGON HEIKKILÄÄ** kehitetään virkistyskäytössä. Rantakaavan toteuttamisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakennusten sopivuuteen näköalapaikalta avautuvaan maisemaan. Metsän peitteisyys tulee säilyttää.
- Kehitettäessä matkailupalveluja **AULANGON HOTELLIN** ympäristössä huolehditaan rakennusten arvon säilymisestä ylläpitämällä korkeatasoista kiinteistönhoitoa. Virkistyspalveluja tukevan rakentamisen on sopeuduttava alueen luonteeseen, eikä sillä saa turmella maisemakuvaa tai aiheuttaa häiriötä ympäristölle. Toimenpiteet tulee tehdä alueen erityislaatu huomioiden - alue on suunnitelmallisesti rakennettu ja hoidettu kulttuuriympäristö sekä ennen muuta puutarhataiteellisin tavoittein toteutettu puisto, jonka hoidossa tulee turvata alkuperäisen puistoideologisen hahmon säilyminen.
- KIRSTULANSALMEN JA TEKOSAARTEN** välinen rantapenger kunnostetaan. Tavoitteena on pienimuotoisen, satamarannan periaatteilla toteutetun laituriuurin osoittaminen maihinnousupaikaksi. Rantaa myötäilevän kevyen liikenteen väylän vajoamat kunnostetaan ja reitti pidetään hyvässä käyttökunnossa. Rantaväylän valaistusta jatketaan Hotelli Aulangolta Tekosaarten kautta leirintäalueelle.
- AULANGON PUISTOMETSÄSSÄ**, luonnonsuojelualueella ja Natura 2000 -ehdotukseen kuuluvilla alueilla otetaan huomioon alueiden virkistyskäytön vaatiman kulutuskestävyyden sekä alueilla sijaitsevien metsä- ja luonnonsuojelulain sekä luontodirektiivin määrittelemien arvokaiden elinympäristöjen ja luontotyyppien elinvoimaisuuden turvaaminen. Alueita hoidetaan yksityiskohtaisesti laadittujen ja ylläpidettyjen hoito- ja käyttösuunnitelmien mukaan siten, että ydinalueen ainutlaatuinen puistoideologinen hahmo ja luonne säilyvät.
- Puiston **RAKENNUKSIA JA RAKENNELMIA** pidetään niiden käytön ja historiallisen arvon edellyttämässä hyvässä käyttökunnossa. Korjaukset ja muutokset on sopeutettava rakennussuojelun vaatimuksiin ja niistä on pyydetävä museoviraston lausunto. Myös muinaislinnaa ja ruutikellaria mahdollisesti koskevat suunnitelmat laaditaan yhteistyössä museoviraston kanssa.
- SAIRION JA PAPINNIITYN** puistometsien alueilla maisemakuva säilytetään ylläpitämällä kasvillisuuden monikerroksellisuutta, peittävyyttä ja suojavaikutusta. Sinne saa rakentaa yleiseen ulkoilukäyttöön tai puistoa reunustavien asuntoalueiden lähivirkistyskäyttöön tarkoitettuja, alueen luonteeseen sopivia rakennelmia.
- Ulkoilu- ja maisemametsinä pidettävillä **AULANGONJÄRVEN ITÄPUOLISILLA ALUEILLA** metsävyöhykkeinen maisemakuva ja luonnon monimuotoisuus säilytetään omien yksityiskohtaisten hoitosuunnitelmien mukaisesti. Merkittäviä muutoksia Aulangon näkötornilta avautuvaan kaukomaisemaan vältetään. Asukkaiden virkistysmahdollisuudet turvataan pitämällä ulkoilureitit, niiden rakenteet ja palvelut ajan tasalla, turvallisina ja käyttökunnossa.
- Avoimina säilytettävälle alueelle **VANAJAVEDEN LÄNSIRANNALLA** voidaan osoittaa alueen luonteeseen sopivaa pienimuotoista virkistystoimintaa. Alueeseen liittyvien metsänreunojen maisemallisen monimuotoisuus ja kestävyys turvataan.

Kuvailulehti

<i>Julkaisija ja julkaisuaika</i>	Hämeenlinnan kaupunki	Toukokuu 2002
<i>Tekijät</i>	Heikki Kankaanpää, Jouko Kettunen, Susanna Lappalainen (toim.), Kaija Ojanen, Timo Tuomola, Markku Vasama, Jaakko Välimaa	
<i>Julkaisun nimi</i>	Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelma	
<i>Tiivistelmä</i>	Julkaisu esittelee Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston perustamisen lähtökohdat ja puistoon kuuluvat aluekokonaisuudet sekä määrittelee alueisiin liittyvät hoidon ja käytön tavoitteet ja toimenpiteet. Muodostetut aluekokonaisuudet ovat Hämeen linna ympäristöineen, Koilliskulma, Verkatehdas ja keskustan rannat, asemanseutu ja radanvarsialueet sekä Aulangon muodostama kokonaisuus. Lisäksi puiston alueelle on tehty vihervyöhykejako pohjautuen valtakunnalliseen viheralueiden hoitoluokitukseen. Hoito- ja käyttösuunnitelma toimii kansallisen kaupunkipuiston periaatetason runko-ohjelmana. Yksittäisten alueiden käytännön hoitotoimet tehdään edelleen alueellisten tai omistajakohtaisten yksityiskohtaisten hoitosuunnitelmien mukaan. Suunnitelmat eivät saa olla ristiriidassa kansallisen kaupunkipuiston periaatteiden kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö. Puiston perustamispäätöksen ja hoito- ja käyttösuunnitelman merkitys on heikompi kuin lakisääteisten kaavojen.	
<i>Asiasanat</i>	Hämeenlinna, kansallinen kaupunkipuisto, tavoitteet ja toimenpiteet, kaavoitus, rakennettu ympäristö, kunnallistekniikka, viherympäristö, luonto	
<i>Rahoittaja/ toimeksiantaja</i>	Hämeenlinnan kaupunki/ Tekninen virasto	
<i>Projektin päätoteuttajat ja muut osalliset</i>	Hämeenlinnan kaupunki, Hämeen ympäristökeskus, ympäristöministeriö Asunto Oy Hml:n Aionranta, Asunto Oy Hml:n Lukiokatu 9, Asunto Oy Hämeen Linnan Portti, Asunto Oy Tawastlinna, Hanhivaara Hannu ja Järvinen Merja, Hämeenlinnan vankila, Hämeenlinnan ja Vanajan seurakuntayhtymä, Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä, Karjaväen Lomaliitto ry, Metsä-Serla Oy/ Metsämannut Oy, Museovirasto, Kainulainen Pertti, Kiinteistö Oy Karlberg ja Hotelli Aulanko, Kruunuasunnot Oy, Metsähallitus, puolustusministeriö, Pääkkönen Mika ja Strömmer Marja, Ratahallintokeskus ja VR-Yhtymä Oy, Turunen Ari ja Ritva,	
<i>Julkaisun tiedot</i>	sivuja: 80 Luottamuksellisuus: julkinen	Kieli: Suomi ISBN: 952-9509-08-1
<i>Julkaisun myynti/ jakaja</i>	Hämeenlinnan kaupunki Tekninen virasto/ Luonnonhoitotoimisto Raatihuoneenkatu 6, PL 600 13111 HÄMEENLINNA	Puh. (03) 621 2390 Faksi (03) 621 2776 sähköposti: etunimi.sukunimi@hameenlinna.fi
<i>Painopaikka ja aika</i>	Art-Print Oy, Helsinki 2002	

HÄMEENLINNA
kaupunki palveluksessasi

Tekninen virasto/ Luonnonhoitotoimisto
Raatihuoneenkatu 6, PL 600
13111 HÄMEENLINNA
Puh. (03) 621 2390, faksi (03) 621 2776
sähköposti: etunimi.sukunimi@hameenlinna.fi